

У нумары:**«Дэсант» замежных літаратараў**

У святкаванні Дня беларускага пісьменства возьмуць удзел творцы з Расіі, Сербіі, Чарнагорыі, Польшчы і іншых краін.

Стар. 2

Кароткі шлях да аптымізму

Роздум пра справы сучаснай беларускай дзіцячай літаратуры.

Стар. 4

Мроіва танца

Нацыянальны акадэмічны тэатр балета краіны адкрывае свой 76-ы сезон.

Стар. 10

Літаратары ўсміхаюцца

Штомесячная старонка сатыры і гумару.

Стар. 13

Летапісец беларускай вёскі

Асэнсаванне зробленага Васілём Праскуравым у айчыннай журналістыцы і публіцыстыцы.

Стар. 14

ІДЗЕ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.**Для індывідуальных падпісчыкаў:**

1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры: 1 месяц — 6820 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў небагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Стартуе навучальны год

У панядзелак пачынаецца новы вучэбны год. Сёлета свае дзверы для школьнікаў адчыняць 3740 школ па ўсёй краіне. 1 верасня – свята першага званка. Традыцыйна ў гэты дзень у школах праходзяць урачыстыя лінейкі. Гэта доўгачаканы і хвалюючы дзень для тых, хто ўпершыню пераступае школьны ганак. Таму з асаблівай пашанай настаўнікі сустракаюць першакласнікаў. А таксама з асаблівай цеплынёй адносяцца да тых, хто праз год пакіне школу.

Да Дня ведаў прымяркоўваюцца розныя мерапрыемствы. Так, 7 верасня адзначаецца Дзень беларускага пісьменства. Таму ў шэрагу школ краіны пройдуць урокі, прысвечаныя гісторыі айчыннага пісьменства. А таксама школьнікаў знаёмяць з выбітнымі ўраджэнцамі свайго раёна.

Ёсць і свой сімвал свята ведаў — буквар. Для беларускіх першакласнікаў ён з'яўляецца галоўнай крыніцай пазнання. У нашай краіне вядомасць займае «Буквар», створаны Анатолям Клышчам. Упершыню падручнік пад яго аўтарствам пабачыў свет у 1969 годзе. З таго часу ён перавыдаваўся больш як 20 разоў. І нават амаль праз сорок год, у красавіку 2008-га, на Нацыянальным конкурсе «Мастацтва кнігі» ў намінацыі «Лепшы падручнік» перамог «Буквар» Анатоля Канстанцінавіча, выдадзены ў «Народнай асветы».

Сёлета 1 верасня адметна тым, што з гэтага дня ўступае ў сілу Дэкрэт Прэзідэнта «Аб асобных пытаннях агульнай сярэдняй адукацыі». Згодна

з дакументам усталёўваюцца 11-гадовы тэрмін навучання агульнай сярэдняй адукацыі і шасцідзённы школьны тыдзень. Пяць дзён з'яўляюцца вучэбнымі, а шосты прызначаецца для арганізацыі фізкультурна-аздараўленчай

і спартыўна-масавай працы, працоўнага навучання і выхаваўчых мерапрыемстваў. Захоўваюцца ліцэі і гімназіі, але адмяняюцца ліцэйскія і гімназічныя класы. Навучальны год падаўжаецца на тыдзень — да 1 чэрвеня. За

кошт скасавання 12-гадовай школьнай адукацыі, адбудзецца «двайны» выпуск. Колькасць выпускнікоў у 2008-2009 навучальным годзе будзе налічваць 106958 чалавек. Да прыкладу, сёлета гэтая лічба складала 89 782.

Да Дня ведаў рыхтуюцца не толькі ў навучальных установах. Так, Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі 1 верасня прэзентуе дабрачынную акцыю «Калі цягнуцца да ведаў, наш музей хутчэй наведай». У гэты дзень наведаць музей можна бясплатна. Прычым не толькі школьнікам, але і ўсім жадаючым. А 20 жніўня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адчынілася кніжная выстава «На шляху да грамадства: вышэйшая школа ў Рэспубліцы Беларусь». І прымеркавана выстава да Дня ведаў. Нагадаем, што 1 верасня — гэта свята не толькі школьнікаў, але і навучэнцаў вучылішчаў, каледжаў, ліцэяў ды ВНУ.

Згодна з дакладам аб развіцці чалавека, падрыхтаваным міжнароднымі экспертамі па заказе Праграмы развіцця ААН, Беларусь апыраджае ўсе краіны СНД па ўзроўні пісьменнасці дарослага насельніцтва (99,6 працэнта), а таксама мае адзін з самых высокіх у свеце ўзровень пісьменнасці моладзі (99,8 працэнта).

Дзмітрый БЕРАЖНЫ
Фота Кастуся Дробава

Мітынг з нагоды адкрыцця памятнага знаку (аўтары — скульптар Андрэй Заспіцкі, архітэктар Юрый Градаў) сабраў блізкіх сяброў і родзічаў Юрыя Уладзіміравіча, музыкантаў, якія ведалі яго праз творчае супрацоўніцтва і стасункі ў Беларуска-саюзе кампазітарства. Прышлі людзі, якія памятаюць і любяць яго песні.

Начальнік упраўлення культуры Мінскага гарвыканкама Уладзімір Карачэўскі распавядаў пра жыццёвы і творчы шлях Юрыя Семянякі, народнага артыста СССР і Беларуска-саюзнага кампазітара Ігар Лучанок, кампазітар Валерыя Карэтнікаў, народнага артыста Беларусі Сяргей Картэс прыгадваў яго рэдкасныя чалавечыя вартасці, дабрыню, душэўнасць, мудрасць

Яго песні, як птушкі

На доме № 19, што па вуліцы Савецкай у Мінску, з'явілася мемарыяльная дошка, прысвечаная народнаму артысту Беларусі кампазітару Юрыю Семянюку. Тут калісьці ён жыў. І кватараваў, дарэчы, побач з легендарным дзеячам беларускай культуры, музыкантам-фалькларыстам, хормайстрам, сваім старэйшым калегам і шчырым дружкам — Рыгорам Шырмам...

і шчырасць, далікатнасць і сціпласць, што выявіліся і ў працы, і ў атмасферы яго сям'і. Народная артыстка краіны Наталля Гайда гаварыла пра тое, з якой радасцю іграла і спявала яна ў аперэтах Юрыя Уладзіміравіча, з якой асалодай выконвала яго песні, раманы

Чалавек гарадскі, ураджэнец Мінска, Ю. Семяняка быў надзелены рэдкасным дарам творцы-меладыста, тонкім адчуваннем паэтычнага беларускага слова. Да якіх вышыняў мог бы развіцца яго музычны талент, калі б у лёс не ўмяшалася вайна... Ветэран Вялікай Айчыннай, ён, заставаўся да глыбіні сваёй спеўнай душы шчырым лірыкам, патрыётам Беларусі, песняром свайго народа.

Шлях у прафесію адкрыў яму патрыярх айчыннай кампазітарскай школы прафесар Анатоль Багатыроў — майстар харавага п'сьма, знаўца законаў опернага жанру. Вось і Юрый Уладзіміравіч спрычыніўся да музычнага тэатра: стварыў чатыры оперы (у іх ліку «Зорка Венера», у цэнтры якой — вобраз Максіма Багдановіча, і «Новая зямля» паводле аднайменнай паэмы Якуба Коласа), пяць аперэт (у тым ліку — «Паўлінка» паводле Купалавай

камеды, казка для дзяцей «Сцяпан — вялікі пан»). Творы Ю. Семянякі ўзбагацілі рэпертуар народных аркестраў, харавых калектываў — і акадэмічных, і амагарскіх...

Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі краіны, сябра Юрыя Семянякі, сааўтар яго лірыка-патрыятычных песень паэт Уладзімір Карызна не толькі падзяліўся сваімі згадкамі, але і прачытаў верш, падараны калісьці Юрыю Уладзіміравічу на яго чарговы юбілей. З пачуцых радкоў запомнілася: «Твае песні, як птушкі, што прыносяць вясну...» І яшчэ: «Штосьці ў іх ёсць такое, чаго нам не стае...».

Сапраўды, у крылатых песнях Юрыя Семянякі — «Явар і каліна», «Ты мне вясною прыснілася», «Люблю цябе, Белая Русь!» дый усіх лепшых, незабыўных з тых пяці соцен, створаных кампазітарам, — гучыць вясна. І яшчэ штосьці такое, чаго сёння многім з нас не стае...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: кветкі ад унука Юрыя Семянякі — Андрэя, справа — народная артыстка Беларусі Наталля Гайда.

Фота Кастуся Дробава

Інтэрнет-сайты рэгістраваць не трэба

13 жніўня ў Нацыянальным прэс-цэнтры прайшла прэс-канферэнцыя з нагоды прыняцця новага "Закона Рэспублікі Беларусь "Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі".

Закон, па якім сёння працуюць беларускія СМІ, прымаўся яшчэ ў 1995 годзе. Затым у яго неаднаразова ўносіліся папраўкі. А за апошнія гады беларуская журналістыка папоўнілася такім тэрмінам, як "інтэрнет-выданні", дзейнасць якіх ніяк не рэгулявалася. Таму адзін з важных пунктаў новага закона — Інтэрнет. Заканадаўчыя акты ў рэгістрацыі інтэрнет-прасторы ў цэлым няма. Закон тычыцца інтэрнет-сайтаў толькі зарэгістраваных СМІ. Калі гэта сайт "ЛіМа", то ён павінен адпавядаць інфармацыі ў сваёй папяровай версіі. Але, як зазначыла першы намеснік міністра інфармацыі Лілія Ананіч, гэта не гаворыць аб тым, што калі ў папяровай версіі газеты 10 артыкулаў, то столькі ж павінна быць і на сайце.

— Распрацоўшчыкі закона разумеюць, што інтэрнет-версія — гэта не друкаваная версія: і аб'ём будзе іншы, і форма будзе іншая. Гаворка ідзе пра дакладнасць інфармацыі і адказнасць за яе. Іншымі словамі, калі ў адным і тым жа артыкуле ў папяровай і інтэрнет-версіі будуць, напрыклад, адрознівацца імёны галоўных герояў, то гэта ўжо будзе парушэннем закона.

Яшчэ адзін з новых пунктаў — гэта непатрэбнасць перарэгістрацыі СМІ, калі мяняецца адрас рэдакцыі, мова, наклад, тэрыторыя распаўсюджвання і г. д. Былі прэцэдэнты, калі рускамоўнаму выданню выносіліся папярэджанні за ўжыванне беларускай мовы. Сёння дастаткова аб зменах паведаміць у Міністэрства інфармацыі.

Новы закон уступае ў сілу 8 лютага 2009 года.

Дзмітрый БЕРАЖНЫ

Паэтычнай гасцёўні — званне народнай

Прыемная вестка прыйшла нядаўна ў калектыву паэтычнай гасцёўні "Друць", якая больш як 10 гадоў плённа дзейнічае пры Талачынскім гарадскім Доме культуры. Рашэннем Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь гэтаму аматарскаму аб'яднанню нададзена ганаровае званне народнага калектыву.

У паэтычнай гасцёўні рэгулярна, два разы на месяц, збіраюцца мясцовыя аматары прыгожага пісьменства, каб за кубкам кавы пачытаць і абмеркаваць сваю паэтычную творчасць. Дарадцамі і арганізатарамі ўсіх добрых спраў і пачынанняў з'яўляюцца член Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Мазур і старэйшы культурны работнік Дома культуры Святлана Васільева.

На рахунок ўдзельнікаў аматарскага аб'яднання шматлікія выступленні ў школах, установах культуры. Так, сёлета яны былі жаданымі гасцямі як у райцэнтры, так і ў сельскай мясцовасці — пасёлку Усвіж-Бук, вёсках Азёрцы, Славені...

Вершы мясцовых паэтаў пастаянна друкуюцца ў раённай газеце "Наша Талачыншчына", а, напрыклад, Яўген Дарафееў ды Віктар Аўсеевіч выйшлі і на больш высокую "арбіту": іх творы пабачылі свет у альманаху "Гоман".

Антон БЯРОЗКІН

Напярэдадні

«Дэсант» замежных літаратараў

6 верасня рэдакцыя часопіса "Всемирная литература", РВУ "Літаратура і Мастацтва" пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі ў рамках святкавання Дня беларускага пісьменства ладзяць "круглы стол" на тэму "Мастацкі пераклад як шлях насустрач: славянскі вектар". Чакаюцца пісьменнікі, перакладчыкі, выдаўцы з далёкага і блзкага замежжа.

Такое мерапрыемства праводзіцца ўжо не першы раз. Але сёлета, па словах галоўнага рэдактара часопіса "Всемирная литература" Алясея Наварыча, "круглы стол" павінен абмеркаваць надзвычай канкрэтныя ўзаемадзейнасці славянскіх літаратур. Арганізатары плануецца сабраць буйнейшых прадстаўнікоў літаратур славянскага свету.

— Мы запрашалі, да прыкладу, Валянціна Распуціна, і атрымалі згоду, — распавядае Аляксандр Наварыч, выдучы "круглага стала". — Але з Іркуцка да Мінска надага ж далёка дабірацца. Пісьменнік абяцаў абавязкова наведаць Беларусь, паколькі мае свае прыхільнасці да нашай краіны.

Прыняў запрашэнне Уладзімір Крупін, вядомы найперш сваёй "вясковай прозай". Прыедуць з Расіі яшчэ пісьменнік і крытык Юрый Лошчых, паэтэса і перакладчыца Кацярына Палацкая. Завітае да нас адзін з кіраўнікоў Уральскага аддзялення пісьменнікаў Расіі, празаік Вадзім Дулепаў.

Паўднёвы вектар славяншчыны будзе прадстаўлены Сербіяй і Чарнагорыяй. З Сербіі запрошаны пісьменнік, прэзідэнт Сусветнага саюза сербаў, галоўны рэдактар выдавецтва "Сербска кніжэвна задруга" Прэдраг Драгіч Кіюк, славіст, аўтар дзесяткаў падручнікаў па рускай мове для замежнікаў Прэдраг Піпер і пісьменнік Мілаш Еўіч. Чарнагорыю прадставіць паэт Слабадан Вуканавіч. З захаду чакаюцца аж чатыры прадстаўнікі Польшчы — празаік, галоўны рэдактар літаратурнага часопіса "Люблін" Збігнеў Влодзімеж Фрончак, паэт, празаік, перакладчык Войцех Пестка, празаік, генеральны сакратар Саюза польскіх літаратараў

Гжэгач Вішнеўскі і літаратар Яўген Кабац.

Асобна трэба сказаць пра гасцей з Удмуртыі — Вячаслава і Галіну Сяргеевых. Вячаслаў Васільевіч — народны пісьменнік Удмурцкай Рэспублікі, а Галіна Аляксандраўна — перакладчык, галоўны спецыяліст Нацыянальнай бібліятэкі Удмуртыі.

— Да фіна-ўгорскай моўнай сям'і належаць фінская, эстонская, венгерская, удмурцкая і іншыя мовы, — распавядае Аляксандр Наварыч. — І народы, носьбіты гэтых моў, сярбуюць паміж сабой, нягледзячы на тое, што і цывілізацыйна, і геаграфічна яны далёкія ад аднаго. Напрыклад, дзе жывуць ханты, а дзе венгры?! На ўзроўні духоўных стасункаў яны шукаюць сустрэч адно з адным. Запрашаюць адно аднаго ў госці. Таму Вячаслаў Сяргееў, пішучы па-руску і па-удмурцку, мае пераклады і на эстонскую, і на фінскую, і на венгерскую мовы. Ён мае досвед кантактаў паміж блізкароднаснымі народамі. Таму будзе цікава паслухаць, як у іх рэалізуецца праца над перакладамі.

"Круглы стол" праводзіцца з мэтай усеабовага абмеркавання праблемы па абранай тэме. Гэта адбываецца непасрэдна падчас пасяджэння — праз выступленні з загады падрыхтаванымі дакладамі і ў выглядзе жывой дыскусіі, дзе будзе ісці абмен думкамі і ідэямі. Несумненна, што паміж удзельнікамі "круглага стала" ўзнікнуць пэўныя кантакты. Гэта можа выліцца і ў сярбаванне, і ў далейшую працу па ўзаемаперакладах.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

На здымку: удзельнікі мінулагадняга "круглага стала".

Фота Кастуся Дробава

Да чарговага Дня беларускага пісьменства застаўся тыдзень, і ўжо зусім хутка Барысаў гучнымі спевамі ды народнымі промысламі сустрэне літаратараў і прыхільнікаў беларускага слова. Сёлетняе свята стала юбілейным — Дзень беларускага пісьменства адзначаецца ўжо пятнаццаты год запар. У 1993 годзе, калі ідэя яго стварэння толькі нараджалася, Анатоль Бутэвіч займаў пасаду міністра інфармацыі і быў адным з заснавальнікаў гэтай штогадовай культурнай акцыі. Па просьбе "ЛіМа" пісьменнік і намеснік старшыні рады Беларускага фонду культуры распавёў, як усё пачыналася.

Ля вытокаў Свята

— У той час у Расіі з вялікім размахам і рэзанансам ужо праходзілі Дні славянскага пісьменства. Восі і падумалася: чаму б нам не наладзіць сваё свята беларускага пісьменства? Нас падтрымалі Вярохуны Савет, Савет Міністраў. Трэба было выбраць значную гістарычную падзею, да якой можна было б прымеркаваць мерапрыемства. Адаказ знайшоўся адразу: выданне Францыскам Скарынай першай друкаванай кнігі. Праўда гэта адбылося ў жніўні, а лета — не лепшы час для правядзення такога свята, канікулы ў студэнтаў і школьнікаў. Знайшлі кампраміс: свята вырашылі праводзіць ў першую нядзелю верасня. Месцам правядзення першага Дня пісьменства і друку, як ён тады называўся, вядома ж, зрабілі Полацк — радзіму Францыска Скарыны, старадаўні культурны і гістарычны цэнтр Беларусі.

Першае свята 1994 года доўжылася два дні: спачатку ў Мінску ў знакамітай зале тэатра імя Янкі Купалы адбылося ўрачыстае пасяджэнне. А на другі дзень ужо было маштабнае і захапляльнае свята ў Полацку. Таксама вырашылі праводзіць у гонар Дня пісьменства навуковыя канферэнцыі, каб прыцягнуць вучоных, крэатываў.

Пісьменства і кнігавыдавецтва на Беларусі гістарычна мела рэлігійны характар. Таму прыйшла ідэя заснаваць у якасці эмацыянальнага і духоўнага складніка свята экспедыцыю "Дарога да святыхняў", падчас якой Дабрадаты Агонь ад Труны Гасподняй з Іерусаліма па гарадах і вёсках нясуць разам са святамі знакамітыя навукоўцы, журналісты, дзеячы культуры і мастацтва. Тады ж вырашылі, што свята не будзе мець пастаяннай прапіскі. Яно будзе праводзіцца ў розных гарадах, звязаных з развіццём кніжнай справы. Не памыліся.

Канечне, першы Дзень беларускага пісьменства ў многім адрозніваўся ад тых святаў, якія ладзіцца цяпер, — вопыт прыходзіць паступова. Але ўсцешна, што мы былі пачынальнікамі, і тыя першыя складнікі свята захаваліся дагэтуль.

— За столькі гадоў ужо выпрацавалася пэўная схема правядзення свята. Ці не ўзнікае адчуванне, што з году ў год сцэнар не мяняецца?

— Паўтары ў сцэнарах мяне не бянтэжаць, таму што публіка кожны год розная. Гэта мы, пісьменнікі, якія наведваюць свята штогод, бачым падабенства. А для людзей таго горада, у які прыязджае Дзень беларускага пісьменства, гэта адкрыццё.

Саша ДОРСКАЯ

Чытача трэба гадаваць са школы

Старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў правёў прэс-канферэнцыю па выніках працы аддзялення за апошні паўтара года. Прысутнічалі і намеснікі Міхася Паўлавіча — пісьменнікі Наталля Касцючэнка і Павел Саковіч.

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ было створана ў кастрычніку 2005 года. На 1 жніўня 2008 года ў ім налічваецца 212 літаратараў. Гэта каля паловы ад агульнай колькасці членаў у Саюзе. Прычым 30 працэнтаў ад іх складаюць жанчыны. І гэта не можа не радаваць, бо раней літаратура, у прыватнасці проза, была ці не цалкам мужчынскім заняткам. Сярод членаў аддзялення 7 пісьменнікаў — грамадзяне Расіі, 2 — Балгарыі, па адным — Латвіі, Ірана, ЗША.

Сёння пры аддзяленні дзейнічаюць чатыры творчыя секцыі: паэзіі (старшыня Уладзімір Карызна), прозы і драматургіі (Ягор Коцеў), дзіцячай літаратуры (Валянцін Лукша), сатыры і гумару (Мікола Шабоўч). У бліжэйшы час таксама плануецца вылучыць у асобную

секцыю драматургію, а таксама стварыць секцыю крытыкі, публіцыстыкі, перакладу. Міхась Паўлавіч паведаміў, што хутка чакаецца пераезд кіраўніцтва СПБ і Мінскага гарадскога аддзялення ў Дом літаратара.

Сярод накірункаў дзейнасці аддзялення вылучаецца праца з моладдзю. Створаны літаратурныя студыі "Ветразь", "Агмень", "Малінавыя галасы" — пры дзіцячых бібліятэках № 1,14,15 адпаведна. Студыя "Маладзік" — пры бібліятэцы № 20. А сумесна з Камітэтам па адукацыі Мінгарвыканкама з мэтай выяўлення юных талентаў абвешчаны літаратурны конкурс. Яго ўдзельнікі — навучэнцы сярэдніх школ, ліцэяў і гімназій Мінска.

За апошні паўтара года аддзяленнем разгледжана творчасць 89

літаратараў-кандыдатаў у члены СПБ. І толькі 34 з іх былі рэкамендаваны да прыёму. Гэта гаворыць аб строгім адборы кандыдатаў. Пісьменнікамі Мінскага аддзялення выдадзена 94 кнігі. Некаторыя з іх адзначаны літаратурнымі прэміямі. Шэраг пісьменнікаў атрымалі дзяржаўныя ўзнагароды. Сярод іх

— Раіса Баравікова, Мікола Мятліцкі, Валянціна Паліканіна і іншыя. Сваёй актыўнасцю вылучаюцца пісьменнікі Уладзімір Ліпскі, Уладзімір Мазго, Анатоль Зэкаў, Уладзімір Гніламедаў...

Што тычыцца найбольш значных мерапрыемстваў, то гэта найперш удзел у Міжнародным фестывалі паэзіі "Славянскія званы" (Украіна), творчым форуме перакладчыкаў (Арменія), у форуме ў Вільні "Беларусь — Літва: шляхі супрацоўніцтва", а таксама святкаванні 125-годдзя Янкі Купалы і Якуба Коласа. Сумесна з РВУ "Літаратура і Мастацтва" была наладжана творчая акцыя "Пісьменнікі целаход": водны маршрут па рэках Піна і Прыпяць. У год пісьменнікі аддзялення праводзяць да 2500 сустрэч з чытачамі. Лічба недакладная, бо існуе праблема з улікам гэтых сустрэч — не кожны літаратар аб іх паведамляе. Шмат імпрэз ладзіцца ў школах. Міхась Пазнякоў адзначае: "Калі ў нас будзе юны чытач, тады будзе і дарослы".

Да Дня беларускага пісьменства плануецца выезд 45 сталічных пісьменнікаў у Барысаў. Там будуць уручаны літаратурныя прэміі ў галіне прозы, паэзіі, публіцыстыкі, сатыры і гумару, літаратурнай крытыкі, перакладу, дэтэктыва, драматургіі, песеннай творчасці.

Павел РАДЫНА

Смутак. Удзячнасць. Павага

У гэты дзень Браніслаў Спрычан мог бы святкаваць свой юбілей, але трагічны выпадак павярнуў усё так, што васьмідзесяцігоддзе супала з яго саракавінамі. У Доме дружбы адбылася вечарына памяці сьліннага паэта і перакладчыка.

Сустрэча была прасякнута светлым смуткам, павагай і ўдзячнасцю, шчырымі пачуццямі, якімі дзяліліся літаратары, сваякі і сябры Браніслава Пятровіча. Гучалі ўкраінскія песні, якія паэт чуў з дзяцінства.

Ён нарадзіўся ва Украіне, пісаў на рускай мове свае вершы, прасякнутыя надзвычайнай любоўю да беларускай зямлі. Славянскую сутнасць яго лёсу адзначаў амаль кожны выступоўца. "Браніслаў Пятровіч разумее мудрэйшы прычып існавання славян: адчужэнне — згуба, яднанне — уратаванне, — распавёў прафесар І. Чарота. — У нашых адносінах гэта найбольш яскрава выявілася ў 1999 годзе, калі адбывалася жудасная агрэсія НАТА супраць Сербіі. Ён тэлефанаваў мне кожны дзень, мы абменьваліся думкамі, і якраз тады ў яго ствараліся вельмі моцныя вершы".

Ніна Загорская, паэтэса, арганізатар і кіраўнік экспедыцыі "Дарога да святых", назвала Браніслава Спрычана сваім духоўным братам. Ён быў удзельнікам гэтых святых падарожжаў. Свае ўражанні адлюстравуе у вершы "Огонь надзежды", які стаўся своеасаблівай дакументальнай баладай экспедыцыі.

Артыстка Марыя Захарэвіч таксама пазнаёмілася з Браніславам Спрычанам у падарожжах да святых. Шчыліва і светлыя пачуцці выклікаў спрычанаўскі верш "Мамин крест" у яе эмацыянальна выкананні.

Увогуле творы Б. Спрычана, прысвечаныя маці, — самыя цёплыя і задушэўныя. І ў памяці многіх застануцца тыя ўкраінскія вышываныя кашулі, зробленыя яе рукамі, якія ён заўсёды апранаў на свае выступленні. Галоўны рэдактар выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя імя Петруся

Броўкі", паэт Генадзь Пашкоў цяпер з'яўляецца ўладальнікам сапраўднай рэліквіі — калісьці адну з такіх кашуль Браніслаў Пятровіч падараваў яму на дзень нараджэння.

Блізкі сябра Б. Спрычана пісьменнік Алесь Савіцкі згадаў незабыўныя вечары ля вогнішча на Лысай Гары, калі лецішча паэта, дзе пабывалі многія літаратары: "Ён вельмі беражліва ставіўся да кожнага беларускага слова. І пасля пахавання я паехаў на Лысую Гару да тых валуноў, што ляжаць на ўзлеску, запаліў вогнішча, пасядзеў у адзіноце...".

Да гэтага юбілейнага дня рыхтаваліся загадзя, але, зразумела, з іншымі пачуццямі. Часопіс "Польмя" прапанаваў Браніславу Пятровічу надрукаваць беларускія пераклады яго вершаў, якія па традыцыі зрабіў Васіль Зуёнак. За час іх сяброўства такіх перакладаў набылася на добрую кнігу, і ўжо нават вялася гаворка пра яе выданне.

Апошняя прыжыццёвая кніга Браніслава Пятровіча «Осенний вереск», што выйшла ў 2006 годзе, змяшчае ягоныя пераклады на рускую мову твораў многіх беларускіх пісьменнікаў розных пакаленняў, гэта своеасаблівыя "адрасы любові", як назваў іх Мікола Мятліцкі.

Віктар Шніп і Людміла Рублёўская прачыталі некалькі сваіх вершаў у перакладзе Браніслава Спрычана і згадалі, як ён шчыра дапамагаў ім на самым пачатку іхняга шляху да літаратуры.

Вершы Б. Спрычана, прысвечаныя яго жонцы, Святлане Лявоўне, прачытаў іх сын, паэт Вадзім Спрычан: "Мая маці памерла маладой, яшчэ за 10 гадоў да Чарнобыля, і ўсе наступныя гады прайшлі для мяне пад знакам гэтай трагедыі".

Прадаўжальніца паэтычнай дынастыі, унучка паэта Аксана Спрычан распавяла: "Калі на 9 дзён мы ўмацоўвалі магілу камянямі, я знайшла вялізны камень у выглядзе сэрца. Тады зразумела, што найлепшыя помнікі паэтам стварае прырода, а найлепшыя помнікі прыродзе ствараюць паэты...".

Саша ДОРСКАЯ

На здымку: удзельніцы вечарыны Ала Шэка і Марыя Рудык.

Фота Кастуся Дробава

«Беларуская думка», № 7

Лейтматывам апошняга нумара часопіса "Беларуская думка" стала тэма здароўя нацыі і дэмаграфічнага становішча ў краіне. Прыклад дзяржаўнага клопату пра развіццё фізічнай культуры і спорту прадстаўлены ў артыкуле намесніка старшыні Мінгарвыканкама Міхаіла Ціцянкова. Пра так званы "чарнобыльскі фактар", які больш як 20 гадоў уплывае на жыццё нашага грамадства, і міфы, народжаныя радыёфобіяй, разважае доктар біялагічных навук Якаў Кенігсберг.

Як заўсёды, часопіс шмат увагі надае беларускай мінуўшчыне. У ліпеньскім нумары працягваецца публікацыя архіўных матэрыялаў пра армію генерала Булак-Балаховіча і антысавецкія ўзброеныя фарміраванні, якія дзейнічалі на тэрыторыі Заходняй Беларусі і БССР. Да друку падрыхтаваны шэраг матэрыялаў са справы "Дело с материалами разной переписки на балаховцев (1923—1925 гг.)", якая захоўваецца ў Цэнтральным архіве Камітэта дзяржаўнай бяспекі Рэспублікі Беларусь. Падборка ўключае ў сябе дакументы пра падрыхтоўку забойства Булак-Балаховіча супрацоўнікамі АДПУ, а таксама некалькі пратаколаў пасяджэнняў заходнебеларускіх арганізацый паланарыцкай скіраванасці (1924—1925 гг.).

У пастаяннай рубрыцы часопіса "Нацыянальная спадчына" друкуецца матэрыял А. Ліцкевіча "Лічбавае жыццё бабуліных спеваў" прысвечаны праблеме лічбавай апрацоўкі фальклорных матэрыялаў у Беларусі. У артыкуле раскажваецца пра дзейнасць двух айчынных цэнтраў, дзе вядзецца гэта работа. Адрэзаны традыцыйнай культуры Беларусі дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, які ўзначальвае Алена Боганева, падчас экспедыцыйна-палывых даследаванняў, пачынаючы з 1992 года, было запісана каля тысячы аўдыёкасет з фальклорнымі матэрыяламі. Іх апрацоўка ў лічбавым фармаце была распачата ў 2005 годзе ў межах доўгатэрміновага даследача праекта "Сучасны стан традыцыйнай мастацкай культуры беларусаў: даследаванне і практыка". У сваю чаргу, вучэбна-навуковая лабараторыя беларускага фальклору Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кіраўніком якой з'яўляецца Таццяна Марозава, мае ў сваім архіве 667 стужак на бабінах — у асноўным запісы, зробленыя выкладчыкамі і студэнтамі БДУ ў 1960—1990-х гадах. Пакуль што ў лічбавым фармаце пераведзена толькі 3 працэнты гэтых скарбаў, але дзякуючы падтрымцы кіраўніцтва ўніверсітэта і намаганням энтузіястаў праца скранулася з мёртвай кропкі. Апроч таго, на старонках часопіса можна знайсці лекцыю сакратара Ватыкана Тарчызіо Бергоне, з якой ён выступіў у БДУ, і шэраг матэрыялаў, прысвечаных Алімпійскім гульням, якія праходзяць у Пекіне.

Н. К.

Тэатр рускага раманса

"Раманс нельга праспяваць або выканаць, яго можна толькі пражыць. За тры хвіліны — узлёты і падзенні, сустрэчы і развітанні, узрушанасць і слёзы, любові і страты — цэлае жыццё!"

Так распавядае Ірына Фашчыліна пра сваё сцэнічнае амплуа. Яна аддае перавагу менавіта рамансу, не акцэнтуючы ўвагу чым ён: італьянскі, іспанскі, рускі ці беларускі. Раманс як жанр з'яўляецца прыярытэтным у выбары артыстка. Творчыя адрывы Фашчылінай крапаюць як маладых, так і людзей сталага веку. "Тэатр рускага раманса" — амаль што сямейны праект, рухавіком якога стала сама Ірына Фашчыліна (вакал),

а памочнікамі ў гэтай справе з'яўляюцца сын Сяргей Ісакаў (гітара) і нявестка Яна Ісакава (музычны менеджэр і адміністратар). Такім сямейным трыа і працуюць. Сам праект "Тэатра рускага раманса" існуе каля пяці гадоў і вырас на аснове першай сольнай праграмы Ірыны Фашчылінай "Сповідзь", у якую ўвайшлі творы анталогіі рускага раманса XIX, XX і цяперашняга стагоддзяў.

Глыбока і пранікнёна гучалі ў "Сповідзі" рускія рамансы "Утро туманное", "Темно-вишневая шаль", яны прымусілі слухачоў перагортваць старонкі свайго мінулага. Незвычайным лірызмам і святлом былі напоў-

нены рамансы "Ночь света", "Только раз".

Пасля сольнай праграмы "Сповідзь" з'явіўся персанальны сайт Фашчылінай у Інтэрнеце. Праз нейкі час тэатр узяў у арэнду ўтульнае памяшканне на шэсцьдзесят месцаў па сталічнай вуліцы Чыгуначная, 27. Тэатр, такім чынам, набыў сваю сцэну. У стварэнні мастацкіх вобразаў тэатра Фашчылінай дапамагае высокапрафесійны канцэртмайстар Андрэй Лабацэўскі (фартэпіяна, клавішы) і Карэн Карапеян (скрыпка).

І выбар жанру, і ўтульнае памяшканне тэатра абумоўліваюць камернасць і непасрэдна зносіны са слухачамі. "Тэатр руска-

га раманса" наладзіў цеснае супрацоўніцтва яшчэ і з "Тэатрам на далоні" — камерным прыватным тэатрам, створаным акцёрам Валерыем Шушкевічам, дзе ажыццявіўся шэраг адметных пастановак паводле твораў беларускай літаратуры.

Анатоль КУДАСЕВІЧ

На здымку: Ірына Фашчыліна.

У кантэксце

Наш вопыт — унікальны

Рым. Адбыўся Чацвёрты Эканамічны форум "Еўропа — Расія", які ладзіўся пад патранатам Прэзідэнта Італіі і з яго ўдзелам. Форум быў прысвечаны праблеме эканамічнага і палітычнага ўзаемадзеяння Расіі і краін Еўрасаюза пасля прэзідэнцкіх выбараў у Расіі. Расійская дэлегацыя (каля 90 чалавек — прадстаўнікоў бізнес- і палітычнай эліты, а таксама СМІ — У.Познер і інш.) аднадушна падкрэслівала спрыяльнасць расійскай сітуацыі для замежных інвестыцый (быў зроблены адмысловы даклад аб сацыяльна-палітычнай трансфармацыі Расіі за апошні год і вызначаны перспектывы тэндэнцыі), настойвала на разуменні Расіі як часткі Еўропы, моцнага партнёра Еўрасаюза, разам з якім толькі і можна захаваць бяспеку на еўразійскай прасторы.

Падчас шматлікіх секцыйных пасяджэнняў абмяркоўваліся канкрэтныя пытанні пабудовы стратэгічнага партнёрства Еўрасаюза і Расіі. Беларусь была ўзгадана толькі падчас дыскусіі аб хрысціянскіх каштоўнасцях

еўрапейскай цывілізацыі, падчас якой аўтару гэтых радкоў удалося выступіць з аналізам унікальнага беларускага вопыту мірнага суіснавання і творчага ўзаемадзеяння заходняй і ўсходняй галін хрысціянства — двух лёгкіх, неабходных для нармальнага дыхання Еўропы. Беларуская ж ідэнтычнасць у такой ступені еўрапейская, у якой яна грунтуецца на нацыянальных традыцыях і гістарычнай памяці, на хрысціянскіх каштоўнасцях і міжкультурным дыялогу.

Варта было б шырэй забяспечваць прысутнасць Беларусі на наступных эканамічных форумах, пашыраючы станючыя веды пра Беларусь, наладжваючы канструктыўнае партнёрства ў эканамічнай і сацыяльна-гуманітарнай сферы як з Расіяй, так і з краінамі Еўрасаюза.

Слушная прапанова

Рыга. Міжнародны навукова-практычны семінар "Шмат-стайнасць культур: ад мінулага да будучыні", арганізаваны Балтыйскай міжнароднай акадэміяй, Латвійскай акадэмічнай бібліятэкай і Харкаўскім

нацыянальным універсітэтам, сабраў каля 40 чалавек — навукоўцаў, пераважна менеджэраў адукацыйна-культурных і навуковых устаноў Латвіі, Татарстана, Расіі, Украіны, Даніі, Беларусі. На базе адпачынку Рыжскага заліва ў камерна-даверлівай атмасферы абмяркоўваліся праблемы сучаснага міжкультурнага дыялога, інфармацыйнага ўзаемадзеяння, захавання і развіцця культурных традыцый у кантэксце глабальнага засілля масавай культуры, сучаснай культурнай палітыкі Еўрасаюза.

Дырэктар Латвійскай акадэмічнай бібліятэкі доктар філалагічных навук Вента Кацэрэ закранула праблему кнігі як феномена ўзаемадзеяння культуры і ў якасці станючага прыкладу прывяла актыўную дзейнасць Украінскага інфармацыйнага цэнтра Латвійскай акадэмічнай бібліятэкі.

Міжволі падумалася, што існаванне аналагічнага беларускага цэнтра ў Латвійскай акадэмічнай бібліятэцы таксама было б дарэчы: Беларусь спаконвеку даводзілася вучыцца весці спакойны міжкультурны дыялог, беларуская дыяспара ў Латвіі мае некалькі культурных суполак, а беларуская навуковая кніга, як і

іншыя інфармацыйныя рэсурсы, была б у Латвіі шырока запатрабаванай.

Прэзентацыя радзімы

Герсхейм. Прэзентацыя ўласных нацыянальных культур і практыка міжкультурнага дыялога моладзі сталіся асновай праграмы Еўрапейскага тыдня, які прайшоў на памежнай (нямецка-французскай) федэральнай зямлі Саар, што ў Германіі, дзякуючы нястомнай працы дырэктара Экалагічнай школы Спон-Хаус Ганса Болінгера.

Старшакласнікі з Францыі, Германіі, Украіны, Польшчы і Беларусі (школа №7 г. Брэста) цягам некалькіх дзён сумесна майстравалі, гаваралі нацыянальныя стравы, спявалі, а ўрэшце і прэзентавалі кожны сваю радзіму. Кіраўнікі ж дэлегацыі вышэйшаманяўных краін ацэньвалі здольнасці і прафесійны ўзровень маладога пакалення, наведвалі шэраг навучальных і культурных устаноў Германіі, Францыі, Люксембурга (знакаміты Шэнген), дзе творча і раўнапраўна суіснуюць разнастайныя культурныя традыцыі і мовы. Адбыліся таксама дзелавыя сустрэчы з прадстаўнікамі ўрада (міністрамі) федэральнай зямлі Саар, прысвечаныя далейшаму супрацоўніцтву ў сацыякультурнай сферы.

Любоў УЛАДЫКОЎСКАЯ

Кароткі шлях да аптымізму

У кастрычніку — лістападзе адбудзецца пасяджэнне Праўлення ГА "Саюз пісьменнікаў Беларусі" па тэме "Літаратура, чытанне і каштоўнасць арыенціры моладзі". Сёння спрычыняюцца да гэтай тэмы і ўдзельнікі лімаўскага "Кандыдацкага мінімуму" — чатыры кандыдаты філалагічных навук, што шчыруюць у якасці рэдактараў аддзелаў крытыкі розных выданняў РВУ "Літаратура і Мастацтва", — ад самага пачаткунікалі "дробных" праблем і лёгкіх (тут: адназначных) шляхоў іх вырашэння. Упэўніўшыся, што пасля "кандыдацкіх" адказаў на пытанні "Як быць пісьменнікам?"

і "Як быць крытыкам?" і першым, і другім жыць стала калі не лягчэй, дык значна веселей, мы вырашылі скіраваць свой імганны клопат на самы, бадай, "безабаронны" сегмент сучаснага прыгожага пісьменства — беларускую дзіцячую літаратуру. Гэтым разам "Кандыдацкі мінімум" сабраўся ў адмысловым складзе. Замест І. Запрудскага да "прыгажэйшай" часткі ўдзельнікаў далучыўся Алесь Бадак: "кандыдат у кандыдаты", сам пра тое не падазраючы, мусіў выконваць ролю галоўнага "адказчыка" па справе сучаснай беларускай дзіцячай літаратуры...

Ірына Шаўлякова. Адрозна вярта заўважыць, што словазлучэнне "дзіцячая літаратура", ужытае ў тэрміналагічным значэнні, уключае творы, адрасаваныя як чытачам дашкольнага, так і малодшага ды сярэдняга школьнага ўзростаў, падлеткам, і нават — паводле некаторых класіфікацый — літаратуру для юнацтва...

Прапаную пачаць размову не з таго, якая выдатная была дзіцячая літаратура за савецкім часам і як усё кепска зараз, а з адказу на пытанні: якая з пералічаных узроставак катэгорій юных чытачоў сёння найбольш ахопленая ўвагаю беларускіх пісьменнікаў і справы ў якім з "сегментаў" ідуць найгорш?

Алесь Бадак. Найбольш правальным быў і ў савецкі час, застаецца і зараз сегмент літаратуры для падлеткаў. Для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў у нас выдавалася проціма кніжак вялікімі тыражамі. Літаратура ж, што выходзіла ў выдавецтве "Юнацтва" і адрасавалася вучням старэйшых класаў, — гэта была "дарослая літаратура" (творы, якія альбо вывучаліся ў школе, альбо мелі ў якасці герояў, персанажаў дзяцей). Словам, калі для чытачоў дашкольнага і малодшага школьнага ўзростаў пісаў кожны другі пісьменнік (асабліва актыўныя тут былі паэты), дык падлеткі заставаліся па-за ўвагаю аўтараў...

Лада Алейнік. Сёння сітуацыя дакладна такая ж. Займаліся, напісалі спецыяльна для падлеткаў тэксты можна на пальцах пералічыць: за 8 гадоў новага стагоддзя набярэцца не больш як 10 твораў.

І. Ш. Напрыклад?
А. А. Усе тыя праявілі творы, што мэтанакіравана друкаваліся ў "Маладосці" апошнім часам — з ініцыятывы галоўнага рэдактара часопіса Раісы Баравіковай.

І. Ш. Ідэя зрабіць дзіцячую літаратуру новым брэндам нацыянальнай мастацкай славаеснасці насамроч займала рэальнае ўвасабленне — маю на ўвазе праявілі творы самой Р. Баравіковай, а таксама апавесці А. Федарэнкі, А. Наварыча, А. Бадака. А ці можна гэтак жа мэтава ствараць паэзію для падлеткаў?...

А. А. Паэзія ўвогуле не можа быць "мэтавай".

І. Ш. Чаму не? Вершаваныя творы, напісаныя для дзіцяці трох-чатырох гадоў, відавочна адрозніваюцца ад вершаў, адрасаваных дзесяці-дваццацігадовым чытачам.

Марыя Шамякіна. Мяркую, што тая "дэпрэсіўная" паэзія, якую сёння так лаюць, якраз на падлеткаў і арыентаваная. Што ж тычыцца нераўнамернасці развіцця дзіцячай літаратуры, дык гэта праблема сусветнага маштабу. Напрыклад, зняты па кнізе А. Федарэнкі серыял "Три талера" быў і ў расійскім, і ва ўкраінскім пракатах, і ў іншых краінах трансліраваўся, атрымліваў добрыя водгукі. Выдаць сваіх твораў для падлеткаў і ў іншых літаратурах не хапае.

І. Ш. А вам не здаецца, што сумніўная "канкурэнтаздольнасць" сённяшніх айчынных твораў для дзяцей звязаная найперш з тым, што традыцыйнае жанравае поле беларускай дзіцячай літаратуры абмежаванае рэалізмам, аплодненым (у большай ці меншай ступені) эле-

ментамі прыгодніка-авантурнымі. Але ж сёння падлеткі ва ўсім свеце перавагу аддаюць нават не навуковай фантастыцы — фэнтэзі. У гэтым сэнсе арыентаванасць нашых пісьменнікаў, у тым ліку прадстаўнікоў сярэдняга пакалення — таго ж спадара Бадака — на рэалістычную прозу як бы ад пачатку не супадае з вектарам чытацкага "попыту"...

А. А. Не зусім так. Напрыклад, апавесць Р. Баравіковай "Казімір, сын Ягайлы + Насця з 8 "Б"..." напісана ў актуальным рэчышчы: там ёсць і элементы фэнтэзі, і прыгодніцкая, гістарычная лінія...

І. Ш. Калі пэўная колькасць пісьменнікаў прыкладзе пэўную колькасць намаганняў і напіша пэўную колькасць твораў, то такім чынам мы заангажувем пэўную колькасць чытачоў... і ўрагум будучыню беларускай літаратуры. Як ні дзіўна, але не так мала пісьменнікаў перакананы ў тым, што згаданы "план" спрацуе. Штогосьці падобнае, відаць, меў на ўвазе і А. Бадак, калі заклікаў стварыць "Клуб дзіцячых пісьменнікаў". Але ці не здаецца вам, што мы ўпускаем з-пад увагі нейкі важны чыннік, без якога поспех найноўшай беларускай дзіцячай літаратуры немагчымы?

А. А. Мне здаецца, што дзіцяці трэба выглумачваць сённяшняе жыццё — праз мастацкі твор. Якраз наўнясна гэтага складніка абумоўлівае, на мой погляд, тое, што з вялікай цікавасцю сёння чытаюць творы В. Гапеева. Верагодна, розгалас атрымае яго "камп'ютэрна" апавесць "Лёшкава каханне, або Віртуальнае дрэва рэальнасці". Па-першае, сама тэма сёння ўсім цікавая; па-другое, аўтар патлумачыў небяспеку, якую нясе ў сабе віртуальная камунікацыя, закрануў цэлы шэраг сур'ёзных маральна-этычных праблем... В. Гапееў і ў іншых творах — скажам, у апавесці "Ведзьміна тоня" — закранае надзвычай сур'ёзныя тэмы (напрыклад, сацыяльнае раслаенне грамадства і ўплыў яго на станаўленне дзіцяці як асобы), удаля скарыстоўвае прыгодніцкі элемент (хаця той і не дамінуе). Іначай кажучы, гэты пісьменнік дэманструе, што яму падуладна розныя жанры...

А. А. Я ўсё ж перакананы, што павінна быць тая глеба, на якой літаратура, у дадзеным выпадку — дзіцячая — вырастае. На сённяшні дзень гэта часопіс "Маладосць", выданы РВУ "Літаратура і Мастацтва" і "Мастацкай літаратуры". Вось гэта "тры кіты", на якіх сёння трымаецца наша дзіцячая літаратура.

Возьмем, да прыкладу, абсалютна правальны жанр у нашай сённяшняй дзіцячай літаратуры — апавесць-казка. У мяне ў галаве даўно саспеў працяг — толькі сесці і запісаць — "Незвычайнага падарожжа ў Краіну Ведзьмаў". Напішу я гэты працяг, а дзе я яго надрукую? Выдаць адрозна кніжкай?.. Але мне хацелася б ведаць рэакцыю чытачоў. Часопіс "Бярозка" не надрукуе, "Вясёлка" — не надрукуе, "Маладосць" таксама. Апавесць-казка адрасавана малодшаму школьнаму ўзросту, а ў нас практычна адсутнічаюць выданні, што даюць магчымаць непасрэднага выхаду да гэтага чытача...

І. Ш. Да ўсяго, варта ўсведмаляць, з чым пісьменнік да таго чытача ідзе. На думку Лады, дзецям трэба абавязкова тлумачыць сэнс таго, што адбываецца навокал. Наколькі я зразумела, гэта азначае неабходнасць расставіць акцэнт, мэтаскіравана фарміраваць чытацкі погляд на свет.

А. А. Агульнавядомае меркаванне наконт таго, што літаратура не павінна адлюстроўваць жыццё, яна павінна паказваць яго ў ідэале, каб было да чаго імкнуцца. Дзецям патрэбны такія творы, якія заварожваюць, ачышчаюць, калі хочаце, нахняваюць... Увогуле, сёння многія падкрэсліваюць, што асноўная функцыя дзіцячай літаратуры — геданістычная: найперш дзіця чакае асалоды, задавальнення ад чытання мастацкага твора. Калі пісьменніку гэта ўдаецца, дык пасля можна і выхоўваць праз мастацкі твор, і пашыраць досвед, эрудыцыю і г. д.

І. Ш. І ўсё-такі вернемся да нашых герояў. Алесь, калі вы працавалі над "Адзіночым васьмікласнікам...", думалі пра тое, ці будзе са створанага вамі героя хто-небудзь браць прыклад?

А. А. Думаў. Але самае пакутлівае для мяне пытанне — судзіліны герой — антыгерой. Але ў абодвух персанажах — і ў тым, каму за сорах, і ў васьмікласніку — я не бачу ні героя, ні антыгероя.

М. Ш. На Захадзе, адкуль да нас прыйшло фэнтэзі, ужо даўным-даўно мёртва фальклорная традыцыя. І Толкіен (які быў фалькларыстам), і Р. Говард (стваральнік Конана-варвара), журналіст па адукацыі, захапляліся еўрапейскай міфалогіяй, фальклорам. Міфалагічна-фальклорныя карані ў гэтых ды іншых аўтараў мае, дарчы, і вырашэнне праблемы героя — антыгероя.

У нас жа фальклор і сёння жыць. Разам з тым, ён у нас лічыцца чымсьці менш вартасным, недастаткова дасканалым у эстэтычных адносінах. У савецкія часы выходзіла шмат літаратурных апрацовак народных казак...

А. А. На жаль, беларуская літаратура на гэтым і спынілася: многія аўтарскія казкі створаны па матывах народных, і нават стылёва яны нагадваюць простыя "пераказы" народных узораў.

М. Ш. Сапраўды, засяродзім увагу на вельмі важнай асаблівасці: у нас квітнее стылізацыя пад фальклор. Той жа Толкіен звяртаўся да фальклорнай традыцыі на ўзроўні сюжэтаў, герояў, але напэўна ў свае творы арыгінальнымі дыялогамі, сюжэтнымі калізіямі...

А. А. А ў нас вельмі актыўна апелею да міфалагічнай і фальклорнай традыцыі А. Казлоў...

І. Ш. Але гэта ўжо літаратура для "дарослых".

А. А. На маю думку, напрыклад, "Дзеці ночы" — тыпова падлеткавая літаратура, як і "Адзіночым васьмікласнікам...". А Бадака, яны разлічаны на адну аўдыторыю...

І. Ш. Але гэта ўжо літаратура па рэакцыі Марыі, мы з гэтым меркаваннем не згодныя: не варта кваліфікаваць "Дзеці ночы" як твор для "падлеткаў", гэтакасама як нельга пагадзіцца з тым, што названыя творы Казлова і Бадака разлічаны на адну ўзроставак катэгорыю чытачоў... Бачыце, якое рознае ўс-

прыманне твораў, якія ствараліся, так бы мовіць, у нас на вачах!..

М. Ш. Дарэчы, падлеткі і юнакі вакол сапраўды цікавых ім твораў ствараюць цэлыя субкультуры. Калі ў 1980-х гадах з'явіліся ў нас пераклады Толкіена, мы з цікавасцю яго чыталі. Але моладзевая субкультура толкіеністаў узнікла значна пазней. Чаму? Магчыма, культурная сітуацыя складалася адпаведным чынам толькі зараз...

І. Ш. Вось, усё павінна ісці натуральным чынам! Сёння маем спецыяльна напісаныя творы для дзяцей (іх, праўда, набярэцца не больш дзесятка); разам з тым, існуе не такая ўжо малая пльмень "незнарок" народжаных твораў — няясных, нецікавых, "перапеўна-пераказавых" характару. І менавіта гэтая "пльмень" зараз вызначае агульнае аблічча беларускай дзіцячай літаратуры.

А. А. Сапраўды, шмат кніг няясных, найперш у мастацкіх адносінах. Возьмем, напрыклад, кнігу А. Масла "Ваццоўка з божымі кароўкамі", дзе вельмі многія матывы, вобразы наўпрост запазычаны з сусветнай літаратуры, яны залішне пазнавальныя (здаем вобраз прынцэса Чысцолькі — і пашкадуем Маленькага Прынца А. Сент-Экзюперы). Напрыклад, у ЗША, дзе прапагандаецца здаровы лад жыцця, такую кнігу ніколі б не выдалі. У А. Масла прапагандаюцца пячэнне, цукерачкі, булочки і г. д. Сюжэт прымітыўны, падзеі лагічна не звязаныя... Кніжка вялікага фармата выддана на выдатнай паперы, мае шыкоўную вокладку, каляровыя ілюстрацыі, але самага літаратурнага твора ў ёй... няма. І такіх кніг нямала.

І. Ш. Згадайце кнігі сучаснай (не толькі сённяшняй) беларускай дзіцячай літаратуры, якія не толькі вам цікавыя, але і могуць быць цікавыя падлетку. Для мяне, напрыклад, і колішній, і сённяшні сапраўднымі бестселерамі застаюцца творы У. Машкова. Мяркую, што і мая дачка іх будзе чытаць з задавальненнем.

М. Ш. Я размеркавала б творы па пэўных катэгорыях. Калі браць фантастыку, меншым дзецям будуць цікавыя творы Р. Баравіковай, падлеткам — В. Гапеева. Калі браць творы прыгодніцкага і ў той жа час псіхалагічнага плана, варта згадаць апавесці А. Бадака і А. Федарэнкі. У той жа час, у нас мала літаратуры, якая нясе рамантычны пачатак: тут вылучаецца Л. Рублеўская... Таксама практычна адсутнічае і навукова-папулярная літаратура для дзяцей.

А. А. Я не буду зараз вяртацца да разваг пра незапатрабаванасць і адсутнасць паэзіі, адрасаванай тым жа падлеткам, але ёсць яшчэ адзін жанр, надзвычай складаны, запатрабаваны — і прадстаўлены адзінкавымі творами: гэта жанр, у якім працуе У. Ягоўдзік. Кнігі яго аб прыродзе, скарбах Беларусі, у якіх мастацкасць спалучаецца з дакументальна дакладнасцю, выдаюцца па сённяшнім часе невялікімі тыражамі (па тры тысячы асобнікаў) — і разыходзяцца, не залежваючы на паліцах.

І. Ш. Мы нязменна застаемся ў межах "спісу" з аднаго дзесятка аўтараў, на якія ўскладаюцца надзеі, магчыма, і празмерна вялікія. На-

колькі хопіць ім сіл ды імгэнту мэтанакіравана "падмацаць" дзіцячую літаратуру? Чаго ў гэтай сітуацыі можна чакаць ад "Клуба дзіцячых пісьменнікаў"?

А. А. Ён існуе пры Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы Мінска. Пакуль мы наладжваем кантакты, найперш з разнастайнымі рэгіёнамі Расіі, хочам звязацца са Швецыяй... У пачатку восені мяркуем правесці пашыранае пасяджэнне, запрасіць бібліятэкараў, распавесці пра мэты стварэння "Клуба...", акрэсліць задачы. *Зрэшты, іх у нас дзве. Першая: прапаганда і рэклама беларускай дзіцячай літаратуры. Другая: прымуціць дзіця чытаць увогуле.* А ўжо якімі шляхамі — самымі рознымі... Зараз у "Клуб..." уваходзіць каля дваццаці чалавек...

І. Ш. А чаму піша менш дзесяці?!

А. А. Зусім не! Мы ў гэтай размове чамусьці забыліся на Пятра Васючэнку... А разыдземся — і яшчэ добры дзесятак згадаем.

А. А. Ёсць шэраг надзвычай цікавых, разлічаных на дзесяці-дваццацігадовых чытачоў навел у Алесь Якімовіч. Апроч таго тым, хто любіць фантастыку, дастаподы прышліся б творы Аляксея Якімовіча са Слоніма... Калі я рыхтавала для часопіса "Роднае слова" матэрыял пра творчасць гэтага пісьменніка, абшыла палову бібліятэкі Мінска і пачула: "У нас былі такія кнігі, але мы іх спісалі "за невестребаванасцю". І ўрэшце мне гэтыя кнігі перадаў сам аўтар, якога я расшукала праз сто чалавек.

І. Ш. Спадар Алесь, а вы ведаеце, запатрабаваныя вашы творы ці не?

А. А. Мне здаецца — няхай гэта і агульная фраза — што нам усім пачынаць трэба з пазбаўлення комплексу правінцыйнасці. Гэта тычыцца аўтараў, выдаўцоў, крытыкаў, журналістаў (якія бяруць інтэрв'ю ў тых жа пісьменнікаў). Вазьміце любыя газеты — і параўнайце, пра што п'ягаюцца ў беларускіх пісьменнікаў і, напрыклад, у С. Лук'яненкі. Ці параўнайце, пра што гавораць журналісты з Т. Лісіцкай — і Р. Баравіковай. Лісіцка будзе расказваць пра любімыя кавярні, а размова з Баравіковай абавязкова пачнецца з "уступу": "Раіса Андрэеўна, вы — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі...". Журналістам варта мяняць уласную псіхалогію, а пісьменнікам — больш эксперыментаваньне.

А. А. Мы гаварылі пра дэфіцыт выданняў, у якіх можна надрукаваць творы для дзяцей, асабліва буйныя. Ці можна было б наладзіць у РВУ "Літаратура і Мастацтва" выданне гадавога альманаха?

А. А. Мяркую, праблема існуе, прычым звязаная яна з цэлым шэрагам фактараў. У мяне была ідэя выдання часопіса для школьнікаў пад назвай "Клас", які мог бы з часам стаць нават друкаваным органам "Клуба...". Але хто яго будзе фінансаваць?.. Вельмі хацелася б у перспектыве стварыць сайт "Клуба..." — гэта адрозна шырокія кантакты, выхад далёка за межы Беларусі, прычым не толькі асобных пісьменнікаў, асобных твораў, але і беларускай дзіцячай літаратуры наогул.

А. А. Я застаюся аптымістам у дачыненні да дзіцячай літаратуры. Іншая справа, што каб кнігу давесці да чытача, трэба вырашыць цэлае кола сацыяльных праблем. Нам іх не вырашыць. Мы можам сваімі сціпымі сіламі рэкламаваць дзіцячую літаратуру, з'явіць з ёю чытача.

А. А. Я таксама абсалютна ўпэўнены, што перспектывы ў беларускай дзіцячай літаратуры вельмі вялікія, і ўсё не так страшна, як можа камусьці падацца, у тым ліку і ў дачыненні рэкламы, выхаду беларускамоўнай літаратуры да шырокага чытача. Для мяне самы яркі аргумент на карысць гэтага — твор, пра які ведаюць ва ўсіх бібліятэках, дзе я выступаю. Калі я п'ягаюся: "Што вы чытаеце?", чую ў адказ: "Прынцэсу з тусоўкі" Я. Хвалея. Не думаю, каб Я. Хвалея настойліва рэкламаваў свой твор. Але кнігу ведаюць. Значыць, шляхі беларускага пісьменніка да беларускага чытача — кароткія шляхі. І я ў гэтым сэнсе застаюся аптымістам.

Ірына ШАЎЛЯКОВА

Аляксандр Антонавіч Макарэвіч, вучоны, беларускі пісьменнік, кандыдат філалагічных навук, нарадзіўся ў вёсцы Шалыгі Пухавіцкага раёна 30 жніўня 1918 года. Скончыў літаратурна-лінгвістычны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута (1939), кароткі час настаўнічаў у Хойніцкай сярэдняй школе на Гомельшчыне. Удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне, быў цяжкапаранены і трапіў у канцлагер. Вызвалены

ў сакавіку 1945 года. З 1946 года — загадчык навучальнай часткі Талькаўскай сярэдняй школы. З 1947 да 1949 г. — аспірант кафедры беларускай літаратуры Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горкага. У 1949 — 1967 г. выкладаў беларускую літаратуру ў Магілёўскім педінстытуце (з 1959 — дацэнт, быў загадчыкам кафедры, дэканам філалагічнага факультэта). Член СП СССР з 1960 года. У друку пачаў выступаць з 1951 года.

ВІШУЕМ

з 85-годдзем **Казберука** Уладзіміра Міхайлавіча, беларускага літаратуразнаўца.

з 80-годдзем **Клімашэўскаю** Ірыну Уладзіміраўну, беларускага празаіка.

з 80-годдзем **Мацвеенку** Уладзіміра Іванавіча, беларускага паэта.

з 75-годдзем **Гусеву** Ларысу Нічыпараўну, беларускага літаратуразнаўца.

з 70-годдзем **Лучанка** Ігара Міхайлавіча, беларускага кампазітара.

з 70-годдзем **Сямёнаву** Алу (Альбіну) Іванаўну, беларускага крытыка, празаіка.

з 60-годдзем **Шырکو** Васіля Аляксандравіча, беларускага літаратара.

з 50-годдзем **Казеку** Аляся (Аляксандра Мікалаевіча), беларускага паэта.

Юбілейны каляндар

130 гадоў **Міровічу** (Дунаеву) Еўсцігінею Афінагенавічу, беларускаму рэжысёру, драматургу.

120 гадоў **Багдановічу** Анатолю Васільевічу, беларускаму і рускаму мовазнаўцу.

115 гадоў **Мачульскаму** Васілю Фёдаравічу, беларускаму літаратуразнаўцу.

105 гадоў **Бірылу** Сцяпану Сцяпанавічу, беларускаму акцёру.

105 гадоў **Платонаву** Барысу Віктаравічу, беларускаму акцёру.

95 гадоў **Багатырову** Анатолю Васільевічу, беларускаму кампазітару.

90 гадоў **Макарэвічу** Алесю (Аляксандру Антонавічу), беларускаму літаратуразнаўцу.

90 гадоў **Пянкрату** Міхасю (Міхаілу Міхайлавічу), беларускаму паэту, празаіку.

85 гадоў **Грынчыку** Міколу (Мікалаю Міхайлавічу), беларускаму літаратуразнаўцу.

80 гадоў **Вакару** Сяргею Міхайлавічу, беларускаму скульптару.

80 гадоў **Раманоўскаму** Янку (Івану Юльянавічу), беларускаму графіку.

80 гадоў **Спрычану** Браніславу Пятровічу, беларускаму паэту, перакладчыку.

75 гадоў **Чацверыкову** Віталю Паўлавічу, беларускаму кінарэжысёру.

студэнты, літуючыся з інстытуцкім настаўнікам, увесь час перасылалі яму свае запісы мясцовых гаворак, абрадавых і калядных песень.

У 1963 годзе Макарэвіч атрымаў ліст ад Міхаса Казакова з Дрыбінскага раёна. З вершамі, у якіх захаваны моўны каларыт Дрыбіншчыны. Свяціліся гумарам Міхасёвы азначэнні — "на барэма", "на вуме", "на рабрэк" (вузкай гранню ўніз), "на лучы" (на рэнтген).

З Выганаўскага Палесся пісаў Макарэвічу і аўтар гэтых радкоў:

"Не магу прызвычаіцца да мовы жыхароў Рудні. То там, то тут чую — "бабі", "караві". Для мясцовых палішчкіх гаворак характэрна палсядоўнае оканне. Часам замест неацісканога "а" вымаўляецца "е". А ў цэлым пераважае ў гаворках цеканне-дзеканне. Арфаэпія, этымалогія слоў — найцікавейшая з'ява. Бярвяно ў насціле руднянцы называюць "бэрва", пра зайздроснага чалавека кажуць "засроны", пра прыёмнага сына — "годовагік". Дзяркат па-тутэйшаму — "вехаць", мухамор — "мухаранка", ліст цыбулі — "цыбах", воблака — "пэрэ хмарок".

"Затое, — пісаў Аляксандр Антонавіч, — у вас пад бокам Целяханы. Мне здаецца, што назва пасёлка мае гістарычную выснову. Целя хана. Нешта ёсць тут ад даўніны. Пацікаўцеся". Віншаваў настаўнік з пачаткам дыскусіі на старонках газеты "Літаратура і мастацтва" па праблемах дзіцячай літаратуры.

Пазней стала вядома: да дыскусіі, распачатай аўтарам гэтых радкоў, А. Макарэвіч праявіў увагу, папрасіў калегу-супрацоўніцу кафедры беларускай літаратуры, дацэнта педінстытута Маргарыту Барысаўну Яфімаву падтрымаць былога студэнта ў палеміцы. Дыскусія па пытаннях развіцця беларускай дзіцячай літаратуры цягнулася на старонках газеты паўгода і, лічу, была патрэбнай і своечасовай.

Студэнты 1961 года выпуску сабраліся ў Магілёве ў 1986 г. з нагоды 25-годдзя заканчэння педінстытута, але на сустрэчу філфакаўцаў Аляксандр Антонавіч не прыйшоў. Ён не дабраў адну гадавую вярсту да свайго паўвекавага юбілею, завяршыўшы свой жыццёвы шлях у 1967 годзе.

У Тальцы на сцяне чыгуначнага вакзала размешчана мемарыяльная дошка. Тэкст на ёй сведчыць: "Тут, у 30-я гады, летавалі народны пісьменнік Якуб Колас". А можна было б дадаць: "...і жыў, працаваў у 40-я гады выдатны педагог, вучоны і пісьменнік А. А. Макарэвіч".

З Талькі Аляксандр Антонавіч пачаў шлях у навуку. Адсоль стартваў ён, пакінуўшы добрую памяць у сэрцах сваіх вучняў.

Як чалавек, настаўнік, літаратуразнаўца, дарадчык.

Браніслаў ЗУБКОВСКИ

Прайсці дарогамі Коласа

З ім было цікава. Заўсёды.

На семінарах па этнаграфіі і фальклору, якія ён вёў у Магілёўскім педінстытуце ўвесь час гучала жывое і нязмушанае беларускае маўленне, насычанае трапнымі эпітэтамі, стрымгаловымі сакавітым выразамі, дасціпнымі метафарамі.

Супастаўленне, абгрунтаванне, абгульненне, развіццё выразнага мыслення, удасканаленне фанетычна-моўнага сыху, выпрацоўка арфаграфічнай зоркасці — усё гэта разам узятае фарміравала пазнавальную прастору студэнтаў.

Двухметравага росту, белы як лунь выкладчык ("галава смятанай абліта" казалі з сімпатыяй студэнты) узыходзіў на кафедру, гіпнатызуючы аўдыторыю:

— Я не маладзён, канечне, але хачу пасвататца. Запрашаю сюды кабету. Але паходжаннем з вёскі каб была, на ўсе мае пытанні адмоўны адказ давала (смах у аўдыторыі).

— То запрасіце Ніну Кандратовіч, — раілі філфакаўцы. — Яна вясковы побыт ведае. А як глянэ — рублёвы адорыць. Калектыўна яе сватаем...

— Ну што ж, — жартаваў Аляксандр Антонавіч, — дзе пір, тамака і песні. Запрашаю гаспадыню шануюню ў святліцу...

Хусцінкай асвятляўшы твар (пот цурком шоў ад напружання), выкладчык доўжыў свой апавед. У залатыя калыцы бралася яго споведзь. Макарэвіч увогле не рабіў нешта похпакм, актыўна ўцягваў студэнтаў у разумовую работу, сцвярджаючы рэспрадуктыўны метада навучання, замацоўваючы механізм рэгуляцыі асобы, выкарыстоўваючы рэзерв памяці сваіх выхаванцаў на "поўную катушку".

Далікатны, сціплы, ён мог сказаць пра сябе ад першай асобы:

— Я буду славіць імя яго, колькі наканавана мне лёсам, — гэта ён пра Купалу.

— А Коласа? — асцярожна спытаў першакурснік Мікалай Супрановіч на занятках літаратурнага гуртка.

— Паэзія Коласа ў насевак народны ўсыпана. А каб зразумець, як гукі ягонае паэзіі зліваюцца ў слова, ствараючы паўнаводнае рэчышча, трэба спярша прайсці дарогамі Коласа, — быў адказ.

Сцежкамі-дарожкамі Якуба Коласа Макарэвіч прайшоў, распачаўшы сваю педагагічную практыку ў Талькаўскай сярэдняй школе Пухавіцкага раёна.

Вось каментар настаўніцы гісторыі, загадчыцы гісторыка-краязнаўчага музея Талькаўскай СШ Таціяны Ільніч:

— У нашым музеі захоўваюцца матэрыялы пра Макарэвіча. Аляксандр Антонавіч быў вельмі працаюбівым чалавекам. У час вайны фашысты сваім жыглом абралі школу. Аступілачы, пакінулі друз ды смецце, пакідалі вокны, дзверы, падлогу. Макарэвіч не цураўся чарнавой работы, рамантаваў дах, браў у рукі сякеру, рыдлёўку, малаток.

Паслухаем Тамару Антонаўну, былою выхавальніцу Талькаўскага дзіцячага дома:

— Мой муж захапляўся краязнаўствам. Трохі дзіўна: па спецыяльнасці ён быў матэматыкам. А як сядуцца, то гаворцы той не было канца. І ўсе размовы — пра матэрыяльную культуру беларусаў.

Муж мог сам гадзінамі расказваць пра рамэсты, карункавыя абрусы, фрагменты народнага строю, кудры — ўсё ведаў. А Макарэвіч пра замовы распавядаў.

Я мужчынам вельмі бачкі ў мундзірах у місу сыпану, агурочкаў у талерку, дык яны на вярчу забываліся.

Студэнты здагадваліся, што Аляксандр Антонавіч вядзе лінгвістычную картатэку, куды занатоўвае словы, характэрныя для пэўных рэгіёнаў. Нястомны ён быў. Апантаны. Нават у час моўнай гульні (па курсе "ўводзіны ў літаратуразнаўства"), выкладчык дамагаўся расшыфроўкі граматычных загадак (лагарыфмаў), вучыў карыстацца малюнкавым пісьмом.

Седча. А там пехам да сваёй вёскі — Шалыгі.

Але, як лічыць Тамара Антонаўна, самае галоўнае, што яе муж падказаў Макарэвічу, у каго летавалі Якуб Колас з сям'ёй у трыццатыя гады ў Тальцы. Інфармацыя зацікавіла педагога. Ён наведваў сям'ю Яўсейчыка, якая дала прытул паэту ў 1933 — 1934 г. Слова за слова ў размове зачаліся за падзеі тых дзёлак гадоў.

— Дык Колас усе мясіцы тутэйшыя абшылоў, — запэўніла гаспадыня. — Ёмкі быў чалавек.

Толькі праз тры гады Аляксандр Антонавіч пазнаёміцца з тэкстам ліста Якуба Коласа маскоўскаму сябру С. Гарадзецкаму пра Тальку:

«Я все лето прожил на даче в заолустье в 80 км от Минска. Ехал с намерением подогнать и даже окончить свою повесть, но деревенское житие повело меня по своей дороге — я сделался рыболовом, сборщиком ягод, грибов и просто лесным человеком».

Гаспадыня хаты, развітваючыся з настаўнікам, дала надзею:

— У Насыцку Колас на вяселі гуляў. А за грыбамі аж у Малинаўку даляў. Там у вёсцы яго памятаюць.

Чатыры кіламетры Мурашаўскім лесам — і Аляксандр Антонавіч у Насыцку. Музыкаў Пятроўскіх адшукаў. Пятроўскія на вяселі тым далі жару — хто на хромцы, хто за цымбаламі шчыраваў, а хто ўпадабаўшы бубен, пацяпшаў гасцей. На вяселі Колас ад музыкаў не адыходзіў ні на крок.

Пасля Талькі Колас перабраўся ў Загібельку. Там летавалі ў лесніка Бранявіцкага.

Загібелька, Загібелька, лясны цалік. Лясная казка. Радасть і натхненне паэта. Было за што Коласу любіць вёсачку.

А сям'ю Бранявіцкіх, у хаце якіх летавалі Колас у 1935 годзе, Макарэвіч адшукаў у Рудні — у 4 кіламетрах ад Талькі. Волга Сцяпанавіч знама цікавага расказаў Аляксандру Антонавічу пра жыццё-быццё песняра ў Загібельцы, павяла ў дубовы гай, дзе Я. Колас збіраў жалуды для высеву ў Мінску каля свайго дома. Ва ўрочышчы гэтым згубіліся сляды герояў паэмы Якуба Коласа "Міхасёвы прыгоды". Іх трэба было адшукаць. Усё, што звязвала Якуба Коласа з талькаўскімі мясіцамі, завуч Талькаўскай сярэдняй школы занатаваў у сшытак.

Безумоўна, вынікі росшукаў, звязаных з жыццём Я. Коласа ў Тальцы і Загібельцы, Макарэвіч давёў да членаў літаратурнага гуртка ў Педінстытуце.

Студэнты здагадваліся, што Аляксандр Антонавіч вядзе лінгвістычную картатэку, куды занатоўвае словы, характэрныя для пэўных рэгіёнаў.

Нястомны ён быў. Апантаны. Нават у час моўнай гульні (па курсе "ўводзіны ў літаратуразнаўства"), выкладчык дамагаўся расшыфроўкі граматычных загадак (лагарыфмаў),

вучыў карыстацца малюнкавым пісьмом.

На мэтанакіраванасць творчых пошукаў Макарэвіча ў галіне мовазнаўства і літаратуразнаўства аказала ўплыў стыхія слова Янкі Купалы, Якуба Коласа, М. Танка, К. Крапівы.

Пра гэта сведчаць яго вучэбныя дапаможнікі для студэнтаў ВДУ "Беларуская дзіцячая літаратура" (1966), "Беларуская вусна-паэтычная творчасць" (1966). Поўную характарыстыку мовы герояў Янкі Купалы Макарэвіч даў у манаграфіі "Ад песень, думак народных" (1965).

Разгорнутыя маналогі ў творах Купалы, стылёва-вобразная пльнь — усё гэта даследавана А. Макарэвічам глыбока. У выніку быў расакрэчаны код Янкі Купалы і прыведзены ў сістэму этнаграфічны слоўнік паэта.

Раскрыў Аляксандр Антонавіч аспекты сацыяльнага зместу творчасці песняра ў манаграфіі: "Фальклорныя матывы ў драматургіі Янкі Купалы" (1969 г.).

Грунтоўную атэстацыю станоўчых вобразаў ў творах К. Крапівы даў літаратуразнаўца ў манаграфіі пра выдатнага сатырыка.

Не падае сумніву доказ А. Макарэвіча ў гэтай працы ("Сатыры Кандрата Крапівы", 1962): адмоўнае ў творах класіка — гэта пачатак камічнага.

Заслугоўвае ўвагі і версія літаратуразнаўцы: камізм сітуацый у творах К. Крапівы — вынік сутыкнення асабістага і грамадскага пачатку ў паводзінах герояў.

Намацаў даследчык у творах класіка сужэтная-рухомую спружыну, разгледзеў нават моўную этнадыялектную асаблівасць персанажаў драматурга.

Дзякуючы даследаванням А. Макарэвіча, настаўнікі школ рэспублікі мелі канцэпцыю маральных каштоўнасцей герояў класічнай літаратуры, лепш зразумелі акрэсленую сутнасць нацыянальных традыцый і характару беларуса.

На гэту акалічнасць і звярнуў увагу аўтар гэтых радкоў, надрукаваўшы рэцэнзію ў Пухавіцкай раённай газеце.

А вось "Кароткі літаратуразнаўчы слоўнік" А. Макарэвіча (1963) выклікаў спрэчкі ў перыядычным друку.

У газеце "Літаратура і мастацтва" з'явілася рэцэнзія кандыдата філалагічных навук Вячаслава Чамярыцкага. Крытык выказаў шэраг заўваг. Даследчык іх улічыў — пра што сведчыць выданыя папоўнены і перапрацаваны літаратуразнаўчы слоўнік магілёўскага аўтара.

Слоўнік А. Макарэвіча адметны тым, што аўтар, даючы атэстацыю літаратуразнаўчых тэрмінаў, тут жа робіць спасылкі на творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Танка.

Аляксандр Антонавіч меў пастаянную патрэбу ў набывіці песенна-фальклорнага матэрыялу. Былыя

Услед за «Шкляной зоркай»

Чалавеку, які часта бярэ ў рукі новыя кнігі, нібыта ўжо і пара прызвычаіцца: "сюрпрызаў не будзе". А ўсё-ткі кожнага разу найўна чакаеш іх, гэтых літаратурных сюрпрызаў. Праўда, ці не занадта часта даводзіцца перажываць тое ж, што адбылося з героем апавядання Валентіны Кадзетавай "Шкляная зорка": хлопчык імкнецца схопіць зорку, а яна аказалася "звычайным аскалёпкам зеленаватага шкла".

Гэтае апавяданне невыпадкова дало назву новай кнізе аповесцяў і апавяданняў Валентіны Кадзетавай. Шкляная зорка — сімвал страчанага чалавечай надзеі на цуд паразумення і шчасця — свайм спадманлівым святлом так ці інакш асляпляла герояў кожнага твора.

У аповесці "Халодная страва" пісьменніца здзяйсняе магію першага радка: чапляешся вокам за яго між іншым, мімаходзь, каб проста пагартаць кнігу і адкласці да вольнай хвіліны, але, прачытаўшы першыя словы, імгненна пра гэта забываешся, таму што — цікава.

Сюжэт аповесці (як і тэмы большасці твораў са зборніка "Шкляная зорка") не арыгінальны: жанчына сыходзіць ад свайго мужа-алкаголіка, мужчына пакідае сваю сям'ю дзеля спадзева на новае шчасце, але ў выніку да сваёй пакінутай сям'і вяртаецца, а жанчына зноў застаецца адна. Сапраўды, тэма не новая, аднак нечым аповесць усё-ткі вабіць: дзеянне разгортаецца не паслядоўна, а са шматлікімі рэтраспекцыямі і адступленнямі, дзякуючы чаму інтрыга захоўваецца на

працягу ўсяго твора, чытач не знаходзіць непасрэднай інфармацыі, але атрымлівае магчымасць "складаць", "збіраць" сюжэт самастойна з невялічкіх апавядальных кавалачкаў, што раз адчуваючы радасць адкрыцця. У аповесці шмат устаўных эпизодаў, якія не толькі непасрэдна звязаны з асноўным дзеяннем як характарыстыка пэўнай асобы, часу і атмасферы, але з'яўляюцца і найбольш актыўнымі складнікамі сюжэта. Так, гісторыя з прыручэннем ваўчачыні Данкі, атрыманага як падарунак ад сябра-палаўнічага, расказаная на самым пачатку, — гэта ключ да разгадкі ўсёй гісторыі адноснаў паміж галоўнымі героямі Рэгінай і Алегам. Пакуль Данка была маленькім шчанём, пакуль з ёй можна было забаўляцца, яна магла заставацца ў чалавечай сям'і, калі ж яна падрасла, яе прысутнасць у гарадской кватэры пачала выглядаць не вельмі бяспечна. Месца зверга — у лесе, месца прыручанага зверга — у запарку, дзе і апынулася ўрэшце Данка. Рэгіна, перажываючы здраду каханага чалавека, раптам прыгадвае: "Дзе ты цяпер,

Данка? Можна, і да лепшага, што табе не дадзена зразу мець, што ты стала адной са шматлікіх ахвяр звычайнай чалавечай подласці?" Але ж Рэгіна і сама была ўдзельніцай гэтай подласці, бо разумела, што іншага выйсця няма. Магчыма, яна не столькі параўноўвае сябе з Данкай, колькі горка асэнсоўвае на канаванасць расстання, калі сустрэча адбылася на ростках: сэнс не ў здрадзе каханню, але ў нейкай прадвызначанасці гэтай здрады, паводле якой нельга заняць чужое месца, нават калі ты яго больш заслугоўваеш.

Аповесць мае падвойную сюжэтную структуру, і калі вызначаць сюжэт паводле другога, віртуальнага ўзроўню, то атрымліваецца зусім іншая карціна. "Халодная страва" — гэта твор не пра пакінутую жанчыну і няўдалы сямейны лёс, гэта твор пра пісьменніцу, якая хоча адпомсціць свайму каханку — выкрыць яго, напісаўшы апавяданне, якое і павінна стаць найбольш выкшталцонай помстай — стравай, што, як вядома, трэба падаваць халоднай. Менавіта гэты ўзровень, які выходзіць на павер-

хню даволі рэдка, настолькі, што ўспрымаецца як другасны (але не верце В. Кадзетавай, тут яна вас падманвае: сэнс акурат у гэтым нібыта другасным і павярхоўным) і робіць аповесць вельмі цікавым творам. Крыху бянтэжыць, праўда, тое, што пісьменніца надзяляе ўсіх сваіх герояў, незалежна ад іх сацыяльнага статусу і прафесіі, філалагічнай эрудыцыі, укладваючы ў іх вусны і галовы шматлікія паэтычныя цытаты і літаратурныя алюзіі. Гэта ўспрымаецца толькі як не вельмі далікатнае ўмяшанне волі аўтара ў мысленне героя.

У аповесці "Ахвяры" бянтэжыць іншае — назва, таму што адрознівае прыдаваецца аповесць Івана Шамякіна. Паколькі паралеляў і параўнанняў тут не можа быць ніякіх, то не было і неабходнасці на гэтыя паралелі намякаць, што В. Кадзетава зрабіла міжволі, нават калі і не імкнулася да гэтага: абазначаны чытач прыгадвае твор Шамякіна. Зноў жа, сюжэт не арыгінальны, нават адзін з самых улюбёных пісьменнікаў: адна падзея (загадкавая смерць Савельева) падаецца праз успрымманне розных людзей (жонкі, суседзяў, сяброў, сына), а ў выніку атрымліваецца дзесяць розных гісторый. Аповед вядзецца ад імя маладога следчага, і ўражае акурат тое, наколькі ўдала атрымаўся ў В. Кадзетавай ужыцца ў мужчынскую "абалонку" (магчыма, праўда, што гэта толькі з жаночага пункта гледжання так выглядае).

Найбольш удалымі з васьмі змешчаных у зборніку апавяданняў падаюцца "Шчасце табе, бабыль", "Вось прыедзе

Сашка" і "Коля Косцікаў". У гэтых творах пісьменніца крыху аддаляецца ад сацыяльна-побытавай праблематыкі, якой прысвечана большасць яе твораў, і ўводзіць сваіх герояў у свет псіхалагічных эксперыментаў, інакш кажучы, прапаноўвае такую жыццёвую сітуацыю, калі герой падманваецца магчымасцю выбару, якога на самай справе не мае. Гераіня апавядання "Шчасце табе, бабыль" Ніна, былая настаўніца, якая вымушана займацца самагучным гандлем, жанчына з неўладкаваным асабістым лёсам, спадзяецца, хаваючы, праўда, гэтую надзею ад самой сябе, на ўзаемнае каханне Уладзіка, які насамрэч марыць пра іншую жанчыну. Баба Маша з апавядання "Вось прыедзе Сашка" спрабуе ўсцешыць сябе шчодрасцю сына, які змясціў яе ў клініку, каб вызваліць кватэру для сваёй маладой сям'і, і не заўважаць тым самым яго подласці. Старшакласнік Коля Косцікаў вырашае ніколі не быць салдатам, а праз паўтара года бацькі атрымліваюць з Афганістана ордэн і цынкавую труну... Адным словам, у кожнага свая "шкляная зорка".

Нехта, прачытаўшы новую кнігу пісьменніцы, расчаруецца паўторам паўторанага, нехта стомлена падумае, што вакол адно і тое ж, змрочнае і безнадзейнае, дык хаця б, кнігу ў рукі беручы, адпачыць. Зрэшты, пра "Шкляную зорку" В. Кадзетавай немагчыма скласці ўражанне паводле кароткага пераказу сюжэтаў. Яе мастацкая ўдача ў іншым — у тым, як гэта напісана. Выключна ўвага да слова, гарманічнасць стылю, нечаканасць ракурсу і абсалютная шчырасць перад чытачом — тое, што дазваляе разгледзець у звычайным "аскалёпкам зеленаватага шкла" будзённасці сапраўднае святло мастацкай праўды.

Жана КАПУСТА

Несумненна, што для ўсёй творчасці Г. Чарказяна характэрна філасофская напоўненасць. Ды інакш і быць не можа, бо ў ёй прысутнічае, выкрышталізоўваецца ў развагах усходняга мудрасць як самога пісьменніка, так і народа, сынам якога ён з'яўляецца. Не выключэнне і яго новая кніга "Пад адным небам", што нядаўна выйшла ў выдавецтве "Мастацкая літаратура".

На мастакоўскім рахунку Г. Чарказяна больш як дзесяць кніг паэзіі і прозы, ёсць і зборнікі для дзяцей. Але "Пад адным небам" — кніга асабліва адметная, бо прадстаўлена адначасова на дзвюх мовах. Больш за тое, адно з апавяданняў — "Джын-А" можна прачытаць як у беларускамоўным, так і ў рускамоўным варыянтах, пераклад зроблены адпаведна Уладзімірам Маруком і Валерыем Ліпневічам.

Калі ж падыходзіць да ўсяго з пункта гледжання кампазіцыйна-структурнай пабудовы, дык гэта па сутнасці чатыры кнігі ў адной: "Дом даджу", "Факел", "Верю в полет шмеля...", "Талисман". Першая з іх змяшчае як вершы, так і чаргаві. Бадай, і не ўсе ведаюць, што такая назва чатырохрадкоўяў прыдуманая самім Г. Чарказянам, а ў перакладзе з курдскай мовы гучыць як "чатыры крокі". Зразумела, з'явіліся яны не як супрацьпастаўленыя рубай, а як імкненне разнастаіць жанравыя магчымасці паэзіі.

Чаргаві ў перакладзе на беларускую мову Міколы Мятліцкага і ад-

Зямное і вечнае

крываюць новую кнігу Г. Чарказяна. Чытацкай увазе прапануецца тэма з іх, што напісаны пісьменнікам апошнім часам.

Гэта творы не проста для ўдумлівага чытання. Яны для работы думкі — уважанай, стараннай, а ў асобных выпадках і пакутнай, бо часам, аналізуючы сказанае аўтарам, можаш прысці і далёка не да радасных высноў. Тым не менш, ніколі не варта забывацца, што ёсць адзін крок, які абавязкова прынясе душэўнае суладдзе і гармонію — гэта шлях да веры, але не як даніна модзе (чым, дарэчы, сёння грашаць многія), а як усвядомленая неабходнасць:

*Калі зняможа хадой гарога,
Над прорвай ляжа
след чалавечы.
Хочаш не хочаш,
а знойдзеш Бога —
Зьянне святла
пасярод цямрэчы.*

Па-свойму асэнсоўвае Г. Чарказян і хуткаплыннасць часу. Але робіць гэта, зыходзячы з рэаліі, да якіх быў далучаны з маленства. Гэта своеасаблівы выказванне любові да той зямлі, што дала жыццё і сілы, але таксама і разуменне самой дыялектыкі жыцця.

Нязменным застаецца тое, прысутнасць чаго ва ўсе часы няспынна нагадвае чалавеку пра яго безабароннасць перад воляй лёсу:

*Сцірае час куміраў і краіны.
Вада шліфуе крушні бакавіны.
Ды трох няшчасцяў
не жадаю мець —
Дзяцей няўдзячных,
старасці і смерць.*

Філасофская напоўненасць прозы Г. Чарказяна набліжае яе да прыгчывасці. Гэта характэрна як для твораў, дзеянне якіх не звязана з сённяшнім часам, а наадварот, сягае ў глыбіню стагоддзяў, так і для тых, у якіх праз іншасказальнасць рэльефна раскрываецца сённяшні дзень, як, напрыклад, у апавяданні "Баранчык". Жыццё атары з непаседлівым і не па гадах задзірыстым баранчыкам, а ўрэшце, асабліва задзірыстасць акурат і сведчыць аб раннім узроўні дазваляе лёгка правесці паралель з сучасным грамадствам, у якім на хвалі абнаўлення жыцця нямала з'явілася гэтых баранчыкаў, гатовых павучаць усіх і кожнага:

*Мільёны людзей
не чакаюць хвалы:
Іх простая доля —
працу і жыві.
Другая палова
крывотліва-злых —
Іх сугдзі,
што свет патапілі ў крыві.*

Маю ўвагу асабліва запынілі два вершы, перакладзеныя на рускую мову Валерыем Ліпневічам (частку паэзіі па-беларуску ўзнавіў Рыгор Барадулін).

Першы з гэтых вершаў называецца "Моя Белоруссия":

*В горах начала все мои,
Но нет привязанности узкой:
Зажглась во мне
свеча любви
К земле всхолмленной
белорусской.*

*Родным горам не изменив,
Я стал влюбленной
всех влюбленных*

*В прохладу трав
и шелест нив,
Зубчатым лесом
окаймленных...*

Другі — "xxx Ты моя навеки, Беларусь!" — тэматычна роднасны першаму, бо ў ім таксама прысутнічае прызнанне ў любові да Беларусі. Праўда, калі ў першым гэта ў асноўным захапленне прыгажосцю беларускіх краявідаў, дык у другім закрэпаюцца канкрэтныя рэаліі, а яны такія, што нельга не прыгадаць і таго, як "прирученный атом, бывший друг, // превратился в смертного врага". Ды гэтая, далёка не радасная дадзенасць, не перашкаджае паэту не страчваць аптымізму: "К нам вернутся аисты опять, // чтобы гнезда ладить в высоту".

Тым самым у гэтых двух сваіх вершах Г. Чарказян па-свойму паядноўвае зямное і вечнае, бо і тая ж свечка, запаленая як сведчанне любові і павагі, і бусел, які абавязкова вяртаецца да аднойчы абжытых ім мясцін, гэта — наша рэальнасць, сатканая з самых розных імгненняў. Курд па нацыянальнасці, Г. Чарказян, бадай, разумее гэта лепш за іншых, бо ягоная Радзіма там, дзе горы, і ў іхняй маўклівай засяроджанасці таксама свой сэнс і свая філасофія, але ў Г. Чарказяна ёсць і другая Радзіма — Беларусь.

Кожнай новай кнігай Г. Чарказян прыносіць сваім чытачам радасць і асалоду, але пры гэтым і пашырае кола прыхільнікаў, бо, калі ты па-сапраўднаму любіш літаратуру, то не зможаш безважна і абьякава сустраць яркую і таленавітую кнігу.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Паэтычна пра фауну і флору

Сапраўды ўжо: век жыві — век вучыся. Раней, жывучы ў вёсцы, а цяпер, выязджаючы за горад, колькі даводзіцца бачыць самых розных матылёў! Аднак раней гэтая "рознасць", на мой сорам, успрымалася мною толькі, як шматстайнасць афарбоўкі маленькіх

летуноў. А як іх называюць, надта і не задумваўся. Аказваецца, разнавіднасцей іх сама меней пяць. І гэта толькі ў Беларусі. А назвы... Часам да таго нечаканья, што ніколі б і не падумаў, што так можна называць звычайнага матыля.

нямнога-нямала, а пра больш як сто відаў.

Як працавала яму над "Чырвонай кнігай" В. Гардзея расказвае ў прадмове "Не шкодзіць прыродзе, жыві з ёю ў згодзе". Пачалося ўсё з таго часу, калі ён працаваў у рэдакцыі часопіса "Родная прырода" загадчыкам аддзела фауны, і, як прызнаецца, "вельмі хутка зразумеў, што жывёльны свет Беларусі ведаю даволі павярхоўна, прынамсі, не так добра, як гэта патрабуецца рэдактару навукова-папулярнага выдання. Бягучыя спецыфічныя тэрміны, незнаёмыя, малаўжывковыя назвы асобных звяроў і птушак, таму, як кажуць, давялося на хаду перавучацца". Як нельга да месца прыйшла кнігі аб прыродзе, працяганыя ім у маленстве.

Была і іншая памяць: уражанні дзіцячых і юнацкіх гадоў, праведзеных у Ганцавіцкім раёне — па-сапраўднаму нерушным, асабліва на той час, прыродным кутку Палесся, дзе вадзілася нямаля рэдкіх насельнікаў фауны, дый флора была надзіва багатая. А яшчэ В. Гардзея ўважліва пазнаёміў з першым выданнем Чырвонай кнігі Беларусі, што выйшла ў 1981 годзе. У ёй прыводзіліся кароткія звесткі пра дзесяткі відаў жывёльнага і расліннага свету, што знаходзіліся на грані вымірання.

Спаквалі і ўзяўся пісаць першыя паэтычныя творы, ужо ўяўляючы абрысы будучай кнігі. Па меры напісання асобных вершаў, прапаноўваў іх у друк. Так з'явіліся публікацыі ў часопісах "Вясёлка", "Бярозка", "Лесавічок", "Пачатковая школа"...

Ды навошта гаварыць пра тое, што было. Лепей сказаць пра тое, што ёсць. А ёсць "Малая дзіцячая Чырвоная кніга" — унікальнае выданне, аналагаў якому на Беларусі няма. Менавіта "Чырвоная кніга", як спалучэнне паэзіі і прозы. А

яшчэ, не трэба забываць, што ў падобных выданнях вялікае значэнне мае ілюстрацыйны матэрыял. Яно і зразумела: цудоўна адзін ці некалькі разоў прачытаць пра рэдкіх прадстаўнікоў фауны, але і не лішне кожнага "чырванакніжніка" пабачыць на свае вочы. Тут ужо на дапамогу прыйшоў фотамайстар Ігар Бышнёў. Безумоўна, выкарыстанне ў кнізе здымкаў, а не проста ілюстрацый, няхай і выкананых на высокім прафесіянальным узроўні, пайшло толькі на карысць. Дасягнута яшчэ большая дакладнасць, блізкасць да "арыгінала" ў падачы таго ці іншага "персанажа". Таму, думаецца, не толькі дзеці з задавальненнем пазнаёмяцца з гэтым выданнем, а і шмат хто з дарослых. Ва ўсякім разе сам я знайшоў у гэтай кнізе шмат пазнавальнага і займальнага. Пазнавальнага, бо прыводзіцца нямаля цікавых звестак, а займальнага, таму што В. Гардзея часта піша з тонкай усмешкай, даціпаюцца, што ўрэшце і характэрна для ягонай мастакоўскай манеры, асабліва ў творах, адрасаваных дзецям.

Ды вернемся, як кажуць, да нашых матылёў. Аказваецца, ёсць сярод іх і такі, які называецца... мядзведзіца гера. Пра гэта верш:

*Зусім не пра звера
Гаворка, павер.
Мядзведзіца гера —
Матыль, а не звер.
Жыве на Палессі,
Вядомы не ўсім.
Паляны ўзлессі
Любімыя ім.
Вунь крыльцы няўлоўны
Матыль распасцір,
І бліснуў чароўны
На крыльцы ўзор.
.....
Сагзіцца на верас,
Чабор і баркун*

Мядзведзіца гера — Матыль-прыгжун.

Ёсць яшчэ і мядзведзіца-пані, і мядзведзіца чырванакропкавая, і пераліўная вялікая. Як сведчыць даведка, прыведзеная В. Гардзеем, гэта "ў беларускай фауне адзін з самых рэдкіх і буйных матылёў. Размах крылаў асобных экзэмпляраў дасягае 8 сантыметраў". Назву ж такую ён атрымаў невыпадкова. Прываблівае яркая афарбоўка ягонных крылаў: ці то цёмна-бурая, ці то сіне-фіялетава. Час ад часу колеры мяняюцца, як быццам пераліваюцца на сонечным святле". А яшчэ яго адметнасць у тым, што... Пра гэта так хораша сказаў у вершы:

*У падыску, на дарозе
Матыльк сеў у знямозе.
След лася дажджамі поўны —
Будзе вадапоі цудоўны.
Мучыць смага, ды на кветкі
Не сагзіцца жэўжык гэткі.*

Значэнне "Малой дзіцячай Чырвонай кнігі" немагчыма пераацаніць. Хацелася б, каб яна стала свайго роду дапаможнікам па прыродазнаўстве для настаўнікаў. Не лішне яе выкарыстоўваць і ў пазакласнай выхаваўчай рабоце. Ды і ў хатняй бібліятэцы было б добра мець. Наклад, прынамсі, як даў сённяшняга дня, немыслимы — 4 тысячы асобнікаў. Радуе і тое, што цяпер у грамадстве ўсё часцей гучыць голас у абарону прыроды, у абарону ўсяго жывога на зямлі. Гэтай высакароднай справе таксама годна паслужыць "Чырвоная кніга". А яшчэ б хацелася пабачыць яе працяг. Думаецца, што выдавецтва "Беларусь" не супраць гэтага. Таму ўсё залежыць ад самога Віктара Гардзея.

Кірыл ГЛУШЧАНКА

Кніжная паліца

У выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшаў гістарычны раман **Славаміра АНТАНОВІЧА** "В августе девяносто первого..." Гэта па вялікім рахунку працяг рамана "Прызракі Можейковской крепости", які пабачыў свет трыма гадамі раней. Гаворка вядзецца пра нацыянальна-вызваленчы рух Рэчы Паспалітай і Вялікага княства Літоўскага супраць рускай, шведскай і прускай інтэрвенцыі ў XVII стагоддзі, а таксама пра час савецкіх пераваротаў 1953, 1964 і 1991 гадоў мінулага стагоддзя.

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшла кніжка эсэ вядомага крытыка і літаратуразнаўцы, доктара філалагічных навук, прафесара ГДУ імя Ф. Скарыны **І. Ф. ШЧЭЙНЕРА** "Кому без человека нужно слово".

"На шырокім фактычным матэрыяле еўрапейскіх літаратурных этапаў развіцця аналізуецца перспектыўнасць эвалюцыі літаратуры класічнага віду ў эпоху глабалізацыі і змены парадыгмы быцця", — пазначана ў анаталізі.

У Мінску ў выдавецтве "Каўчэг" выйшаў зборнік вершаў **Юрыя МАЦЮШКІ** "Сквозь призму собственного я..." Ураджэнец Баранавіч, Юрый Усевалававіч

давіч доўгі час працаваў у родным горадзе на адміністрацыйных пасадах у аптоўнай сетцы. Любіў паэзію і пісаў вершы. У 2003 годзе выдаў зборнік "Всё то, что есть..." Публікуецца ў перыядычных рускамоўных выданнях "Нёман" і "Новая Неміта літаратурная".

У РВУ "Літаратура і Мастацтва" выйшла кніжка аповедаў пра жывёл "Чужесные острова" **Валерыя КАСТРУЧЫНА**. Як піша ў звароце да юных чытачоў аўтар: "Большасць маіх літаратурных "персанажаў" маюць лапы і хвасты, крылы і дзюбы, рогі і капыты. Жывуць у лесе альбо на лузе, у норах альбо ў гнёздах". Кніга вельмі прыгожа аформлена і аздоблена каляровымі малюнкамі мастакоў Т. Беразенскай і Н. Каламійцавай.

У РВУ "Літаратура і Мастацтва" выйшла кніжка вядомай беларускай паэтыцы, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь **Раісы БАРАВІКОВАЙ** "Казки з гербарыя". У ёй раславаецца пра займальныя прыгоды фантастычна-казачнага героя Мупскакарнашжабулвака, які сам сябе называе проста і каратка — Мупса. Кніга разлічана на падлеткаў сярэдняга школьнага ўзросту.

Юрась НЕРАТОК

Як правільна пісаць пародыі?

Пародыя як жанр мае, пэўна, такі ж тэрмін існавання, што і сама паэзія. Значэнне слова "пародыя" з грэчаскай — "песня наадварот" або "падобная песня" — цалкам адпавядае сучаснаму.

Прынята лічыць, а так падчас і здараецца, што пародыя на верш — высмейванне яго недахопаў. Таму твор павінен быць у пэўнай ступені дасканалым. Паспрабуйце напісаць пародыю на "вылізаны" верш, у якім прыбрана ўсё, што вытыркаецца, — рэдкі будучы знікаць са свядомасці з хуткасцю чытання. Значыць, верш павінен мець аўтарскую самабытнасць, быць нешаблонным.

Нярэдка пародыі нараджаюцца ў выніку "малпавага" інстынкту, калі паэт, чытаючы іншага паэта, настолькі пранікаецца ягонай творчасцю, што здольны на поўным сур'ёзе напісаць верш гэтак жа, як і сам аўтар. Чаго, зразумела, сапраўднаму творца ніколі не зробіць. А вось пародыю — лёгка.

Кожны паэт адчувае ў сваіх творах месцы, якія могуць "пагрызці" пародысты, і тым не менш не толькі пакідае іх, але і змагаецца за іх з рэдактарамі.

Сам працэс напісання верша — перабор шматлікіх варыянтаў, сярод якіх сустракаюцца не толькі неадпаведныя, слабыя, бязглуздыя, але і непадробна смешныя. І пры пэўнай іранічнасці натуры і здольнасці абстрагавацца нярэдка даходзіць да самапародыі. Адсюль і стаўленне значнай часткі паэтаў да пародыі — ад паблажлівага да станоўчага.

Так атрымалася, што абедзве кнігі, пра якія пойдзе гаворка, чыталіся мною ў адзін час. Таму з'явіўся шанец злічыць няўлоўнае і параўнаць іх. Тым больш, што суб'ектыўна не было магчымасці аддаць камусьці перавагу. Два аўтары, дарэчы, вядомыя паэтычныя лірыкі, — **Анатоль Эзкаў і Мікола Шабовіч**, — выдалі кнігі сваіх пародый. Анатоль — "Кругі ў галаве" ("Народная кніга", 2007), Мікола — "Хор болей не спявае" ("Мастацкая літаратура", 2008).

Кнігі ўтрымліваюць прыблізна аднолькавую колькасць твораў пародыйна-жартоўнага жанру,

абедзве добра ілюстраваны. Праўда, калі над "Хорам..." М. Шабовіча адмыслова і мэтанакіравана папчыраваў мастак Алег Карповіч, то афармленне "Кругоў..." А. Эзкава выканана П. Шычко ў традыцыйнай канцэнтрацыі і адпаведнасці.

Аднак з гэтага адрозненні толькі пачынаюцца. Абодва аўтары размясцілі сваіх "пацыентаў" (ці "донараў"?), у алфавітным парадку, толькі Шабовіч падзяліў іх на два раздзелы, паставіўшы асобна пародыі на інтымную лірыку. У Шабовіча сярод паэтаў ёсць несумненныя "любімчыкі" — больш за дзесяць аўтараў заслужылі яго ўвагу тройчы і болей. Эзкаў — халодны прафесіянал, ён не робіць выключэнняў: кожнаму найменню — па тварэнню. Пародыі на жанчын-паэтаў у Эзкава займаюць каля траціны ад агульнай колькасці, у Шабовіча прапорцыя ў два разы меней. Пры прыблізным парыгце пародыі на радкі пра каханне (невялікая перавага ў Шабовіча) Эзкаў часцей выкарыстоўвае менавіта жаночую лірыку. Абодва паэты ў якасці прахаднога гумарыстычнага дадатку эксплуатаюць алкагольную тэму (хоць наўпрост яна і не сустракаецца ў прыведзеных

аўтарскіх цытатах).

Трэба сказаць, што радкоў, якія сапраўды вымагаюць пародыйнай сатыры, няшмат (мною выяўлена не больш за дваццаць працэнтаў ад агульнай колькасці): пэўна, узровень нашых паэтаў дастаткова высокі. Тым не менш сярод прыярытэтаў Эзкава — рызыкаўныя эксперыменты, злоўжыванне аднолькавымі сімваламі, прыватная (а не асабістая) спавядальнасць, сэнсавыя калізіі, а ў Шабовіча рука адразу хапаецца за піро ў адказ на аўтарскую амбіцыйнасць. Абодва пародысты без асабістых намаганняў імгнуча перааскадаюць "ахвяры", але калі Шабовічу дастаткова "адбіць" рытм, то Эзкаў часцяком дамагаецца стылізацыі. Абодва лёгка ўжываюць травістычны і бурлескавы метады, той і другі кантамінуюць аўтарскія радкі, а Шабовіч часам з захапленнем выкарыстоўвае іх, каб напісаць уласны забавляльны твор "па матывах". Зрэшты, і Эзкава можа "разгайдаць" творчы імпульс, атрыманы ад першакрыніцы.

Аднак калі ў пародыях Міколы Шабовіча пераважае дасціпны, амаль свойскі, гумар, то пародыі Анатоля Эзкава добра-такі пасыпаны сатырычным перцам і пазаманым саркастычнай гарчыцай.

І што немалаважна: і Эзкаў, і Шабовіч выдатна ведаюць цану пародыям і прыязна ставяцца да тых, хто піша пародыі на іх саміх. Бо самыя ўважлівыя чытачы — перакладчыкі і пародысты.

Васіль
МАКАРЭВІЧ

ПЕРАДЮБІЛЕЙНАЕ

Як і чым, пытаецца, жыву?
Век не стаўся для мяне прарэхай!
Сухары каменныя жую,
Сушаныя лускаю арэхі.

Дзівіцца заакіяўскі Боб,
Што цяпер, як пры цару Гароху,
Па зубах мне і жалезны боб,
І крупеня з меднага гароху.

І не мружыць стомленаць павек.
Хоць я сам, канечне, не з жалеза,
Ды на сёмы, стромісты, паверх
На дзесятку сёмым лёгка лезу.

І яшчэ, відна, ён не адліт,
І ніколькі мне пакуль не трэба,
Той жалезны ды імклівы ліфт,
Што у дол адвозіць і на неба.

СЫНЫ

Гісторыя тайны
Падоўгу не кратаяе, —
Не ўсохне, майляў, як блінец прасяны!
Ці ведалі мы, што ў цароў-імператараў
Хадзілі ў заложніках вечна
Сыны?!

Улада — ад Бога,
Бы свечачка хліпае.
А людзі — пясок,
ці лісцэ з жоўтых крон.
З рук вырваўся пасах Івана Жажлівага,
Ды глогай наступніка ўдарыў
У скронь.

А Пётр Вялікі,
Як палкаю, скіпетрам,
На допытах сына збіваў, што дракон.
Абліты нялюдскае ярасці кіпетнем,
Яго загубіў, быццам кінуў
На кол.

А далей, тым болей, —
Нашчадка вярхоўнага,
Што скон бацькі бонзам стаўляў у віну,
Адпрэчыўшы грамату
з прымхай ахоўнаю,
Загналі ў турму, бы паклалі
Ў труну.

А што ўжо казаць
Пра наступніка-клоуна,
Што з “кузькінай” маткай
меў нораў круты, —
Каб толькі не знаць
фіміяму з праклёнамі,
Ў Амерыку даў ён хутчэй
Лататы.

Ці бачыцца там
Сярод дыму ды лёскату,
Дзе ўдзасталь наплецена звад, бы красён,
З былою красуняй-прысухай
крамлёўскаю,
Што збегла з Крамля у чужы
Пансіён.

Як, родным, живеца?
З кім дружыцца, служыцца?
Ці спорыцца дзесь на апошняй сяўбе?
А можа, ў лостэрку,
бы ў восеньскай лужыцы,
Самім ані хочацца бачыць
Сябе.

Хаця пры жыцці
Не хадзілі піратамі,
Ды я ў іх пытацца гатоў зноў і зноў, —
Няўжо не хацелі і знаць імператары,
Што робляць ахвярамі родных
Сыноў?!

ІНВАЛІД

Ул. Дзюбу

Я думаў — з ім нашахаем шалёвак,
Інтрыг хітрушчых звалім сітнягі.
А ён, мой друг з-пад Буда-Кашалёва,
Застаўся інвалідам, без нагі.

Хоць і прайшлі над светам ураганы,
Дні спрэс малолі, як пясок рачны.

Не зведаў ён вар'яцкіх бур Афгана,
Не знаў сячкаў гарнае Чачні.

Ды там, дзе шлях Чарнобыль запалоніў,
І шынамі ўкатаў, як цвёрды ток,
Ён круглы год растрэсены палоній
Нагамі ўпарта і мясіў, і тоўк.

Каб дакульгаць цяпер да этажэркі,
Паразважаць над прымхамі вякоў, —
Заціснуць трэба ў рукі мыліц жэрдыкі,
Ды падпіраць сябе з усіх бакоў!

Захоча выйсці зранку ў двор аглохлы,
Дзе ходзіць майскі дзень, як багамаз, —
Ізноўку ў іх, бы ў дужыя аглоблі,
Умела запрагайся ды улазь!

І да стала з пацёкам, як з канвою,
Што ад гульні гудзе, нібы варштат,
Ідзе сярод хадуль, як пад канвоем
Калішні канакрад ці арыштант.

На боль забудзе, і ў нялюдскім гаме,
Прысядзе моўчкі ўскрай таварышоў,
Бы толькі-толькі ўласнымі нагамі
Ён шар зямны намітуць абышоў.

ФУТРА

І. Шклярэўскаму

А Броўка наш быў
Па-народнаму мудры.
Ў Маскве, на прастольным,
лічы, скразняку,

З Крамлёўскае крамы
ён вырочыў футра,
Адичодрыў калегу яго,
Земляку.

Той футра ускінуў
На плечы, як тыгра.
Не ведаў, — адкуль яна йшла, ці плыла,
Нібыта ў ліцейным ад гулкага тыгля,
Не менш, чым на сто атмасфер,
Цеплыня.

Так светла было
Хоць ты скокні на полаз,
Ды міма птушыных гаёў-кірмашоў,
Імчы праз мільёны завей аж на полюс,
І спі пад скалой, сярод тлустых
Маржоў.

Адменнае футра,
Канечне, — не роба!
Ды ледзь па-тыгрынаму зіркне траха,
Як рынуцца прэч ад яго ў гардэробе
Не толькі манто і — красуня
Даха.

Хаця ў кабінетах
Высокіх і ўпрэлых,
Дзе венцеры ўмела для ўлова плялі,
Як быццам праходзіла моўчкі ля прэмій,
Ды ў рукі пасля яны самі
Плылі.

Знасілася футра,
Зліняла, падшэрхла.
Ды хіба вісець яму ў цёмным кутку?!
Хаця і не мелася

ў творцы падшэфных,
А футра і ён перадаў
Земляку.
З ім новы ўладар
Тут на сход, там на дачу,
З Масквы матляне за Урал па тырсе.

Фота Кастуся Дробава

І верыць адно, што не толькі удачу,
А з неба сузор'е ў ім
Атрасе.

МОВА

Хоць на душы
І распачна і горка,
Ізноў гляджу ў вядзьмацкі гараскоп, —
Чым горай сёння сельская гаворка
Ад вулічнай трасянькі
Гарадскоў?!

Сяло спявае,
Плача па-тутэйшы.
Ды не спяшае горад папракаць,
Што у суседзяў лёгка, нібы гейшу,
Звык мову браць здаўна,
І — напакат!

Ў яе клубы,
Ў яе, бы клумбы, грудзі!
З памочніцай такой,
што не сагнуць,
Не толькі можна выбіцца у людзі,
А ўверх — на неба сёмае
Сягнуць!

Яна і ведзьму
Ўмела падчапурыць, —
З'есць, як прысмакі
лепшыя з прысмак,
Грузінскае ў тры столкі хачапуры,
А на Палессі грэчневы
Праснак.

А сельская!
Што зробіш з непрэстыжнай,
З каторай толькі
дружыць ваўкалак!
Яна, здаецца, сталася без стрыжня, —
Не абапрэшыя аб яе
Ніяк.

Але з размахам
Шчыруна Антэя,
Каб дол не рылі надта грызуны,
Закінула ў міжзор'е дзесь антэну,
Стараецца абмацаць шар
Зямны.

І хоць жыццё
Вічыць, як на патэльні,
І ў наступ век ідзе, бы грозны скіф,
Чутно — трасянька і ў начы па тэле
Гарлае спрэс з акцэнтам
Гарадскім.

НАБЫТАК

Калі заняты не пустой хімерою,
І, бы ў касца, натомлена рука,
Свой высакосны дзень падвечар мераю
Не даўжынёю, а вагою радка.

Не тузаюць мяне турботы клубныя.
Як птаху ў небе, трэба мне харчоў.
Днём самародкі залатымі клубнямі
Качу, нібы з-пад бульбяных карчоў.

Мой стол усцяж завалены, як ляда.
Гудзе ён пераправай з перапраў.
А прыйдуць думна шчодрыя каляды, —
Пах валіць і ад страў і ад прыпраў.

Калі ўпадзе з-пад неба меч Дамоклаў,
І ўміг жыццё парвецца, як струна, —
На ім устане смольная дамоўка, —
Бы з крыг лядовых збітая труна.

Ірына
СІНКЕВІЧ

Сінкевіч (Саломка) Ірына
Аляксееўна нарадзілася
21 чэрвеня 1970 года ў вёсцы
Радаўня Іванаўскага раёна
Брэсцкай вобласці. Пасля
заканчэння Крытышынскай
сярэдняй школы ў 1987 г.
паступіла на філалагічны
факультэт БДУ. З 1992 па 2007
гады працавала ў Варацэвіцкай
сярэдняй школе настаўніцай
роднай мовы і літаратуры.
Цяпер з'яўляецца кіраўніком
літаратурнага і журналісцкага
гурткоў, якія дзейнічаюць пры
Цэнтры дзіцячай творчасці
Іванаўскага раёна.
У свой час паспяхова друкавалася
ў часопісе маладых літаратараў
“Першацвет”. Цяпер пастаянна
выступае з вершамі ў абласной
і раённай перыёдыцы. Рыхтуе
першы паэтычны зборнік.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

Гронкай пераспелай вінаграду
Упадзе надзея ў небыццё.
Ад халоднай восені пагляду
Памірае светлае жыццё.
Сэрца абрываецца з пакуты,
Нібыта напаятая струна,
Лёс мой, чорным шалем ахінуты,
Шэпча: «Ты адна цяпер, адна»
Адцітаюць яркія вярціні
Мар усіх няспраўджаных маіх.
Клёнаў голачубыя вяршыні
“Дзе ж, пытаюць, —
дзеўся твой жаніх?”

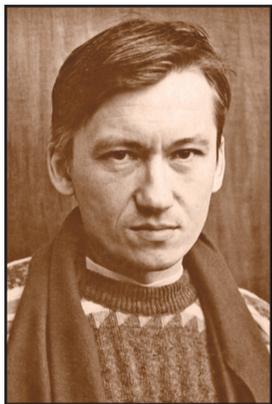
Бабінага лета павуцінкі
Паплылі да розных берагоў.
Гэта разарваныя сцяжынікі
Нашых лёсаў, ім не страцца зноў.

Я сёння адзінокі пасажыр
На станцыі адчаю і гаркоты.
Пануры дождж
слязьмі ўсцілае жвір,
Блукае цемь прывідам самоты.
Ці не на той я станцыі сышла?
Спяшалася з каханым
на спатканне.
Ды злая скруха руку падала.
І суму князь наладзіў баляванне.
Ды мне на гэтым балі уначы
Зусім-зусім не хочацца кружыцца.
Ты адгукніся, лобы, не майчы.
Ты бачыш: не ляжыцца мне,
не спіцца.

Дзе твой цягнік
зблудзіў у гэты раз?
Таксама каля станцыі самоты,
Ці, можа, ён вандруе ў гэты час
Па цуда-краі ласкі і пяшчоты.
У думкі захінуся, нібы ў плашч,
І прэч пайду я з балю адзіноты,
Праз чорны змрок
дажджу тужлівы плач
Шукаць шчаслівай
станцыі пяшчоты.
Не азірнуся распачна назад.
І там душой і сэрцам акрыяю,
Дзе шчасця льецца сіні зоркапад.
Але цябе я там ці адшукаю?

Я прыйду на споведзь да бяроз,
У малітве прыпаду
да рук іх гнуткіх.
Прашаю іх мноства
слоў ціхуткіх
І не буду наракаць на лёс.
Я прыйду на споведзь да нябёс,
Сонцу пакланюся нізка ў пояс,
Ім пашлю любові сваёй голас
І хаваць не буду шчасця слёз.
Я прыйду на споведзь да цябе,
Светлая зямля мая святая.
Я — твая часціначка малая,
Сэрца і жыццё аддам табе.

Вясковы сшытак

Уладзімір СІЦЯН

ды жыцця паняцці мяняюцца месцамі, але застаюцца нязменнымі.

Супраць плыні цяжка плыве лодка. Віцька стаіць і грабе адным вяслом. Яго твар, асветлены ранішнім сонцам, задаволены. Віцьку за сорах. Ён то знікае, то з'яўляецца над сцяной аэру. Вітаемся. Размаўляем. Ён ездзіць правяраць сеткі, а я спрабаваў лавіць на спінінг. Ён, як і я, нічога не "падняў". Віцька плыве. Я іду берагам. Пра што гаворым? Вядома, пра рыбу... Спэка... Рыба стаіць. Таму ні ў сетку не лезе, ні на спінінг не бярэцца.

Віцька Цвяцінскі кінуў піць. Для вёскі, цалкам пітушчай, з'ява неверагодная. Ажаніўся з Валей, якая працуе магазіншчыцай. Валя нарадзіла Ваньку. У Віцькі з Валей вялікая гаспадарка: конь, свінні, куры, сабака, парнікі, лодка. Днямі купіў пярэстую карову. Віцька перабудоўвае бацькаву хату, хлявы, ставіць шпакетнік... Перажывае за сына, якому ісці ў школу. У Віцькі вельмі нізкі ціск. З раніцы ён п'е каву. "Я іх злодзеюў наскрозь бачу і яшчэ на метр пад зямлю", — выказаўся Віцька пра аднавяскоўцаў.

Сядзім перад грубкай на нізім услончыку. Глядзім у агонь. Цёпла. За вокнамі касы, халодны дождж. На двары няма чаго рабіць. Мне добра. Хочацца пакласці галаву на жончыны калені і заснуць. Спаць і ведаць, што яна побач. Разварушанае вугалле нагадвае начны горад, над якім плыве анёл, а можа, самалёт...

Мы з жонкай маглі б жыць у вёсцы... Нам не трэба горад. Не хапае малага. Добрага ложка. Камп'ютэра... Астатняе ўсё ёсць. Мы разумеем адно аднога. Займаемся не дужа складанай гаспадаркай — і не сварымся.

Вясковае жыццё пераважна складаецца з фізічнай працы: касіць, насіць, складаць, пілаваць, рамантаваць, секчы, прыбіраць... Зусім мала часу на развагі і думкі...

Змайстраваў новы дашок над калодзежам. Пафарбаваў сінняй алейнай фарбай. Радуюся, як дзіця.

Месяц без камп'ютэра... Пішу ў нататнік. Нічога не змянілася ў сутнасці. Літары, словы, сказаны... Думаў, не змагу, але...

За небам можна назіраць бясконца. Яно непаўторнае, зменлівае, новае штохвілінна... Чалавечы жыццё — з дробнымі клопатамі падаецца мізэрным. Як жыццё мураша, ці мухі...

З усіх падманаў — кіно найбольшы. Серыял — найдаўжэйшы. А жыццё — найкарацейшы.

Калі б не раптоўны дождж, то я працягваў бы фарбаваць аканіцы... Але радуюся мажлівасці адпачыць.

Першымі ў вясковай лазні мыюцца мужчыны, а потым жанчыны і дзеці. Вечар. Бэзавы змрок. Лазня пад вялізным разгалістым дубам. Яркі свеціцца запатнелае вакно. У цемры адно яркі залацісты квадрат... У ім, як на палатне, агоняная жонка. Яна мяне не бачыць. Глядзець можна доўга... Я стаяў бы і глядзеў, але трэба ісці да суседкі па малако.

Усе аблокі, якія ёсць на небе, раптам пачынаюць рухацца. Неба плыве... Ад гэтага круціцца галава, робіцца някавата, ахоплівае пачуццё бездапаможнасці і хуткапыннасці жыцця... Высокі вечер.

люе Барселону. Што адказаць сябру? Націскаю найкарацейшае — "ОК".

На рацэ, пад дажджом, і танная пласкатая цыгарэта падаецца найсмачнейшай. Галоўнае, каб сухая!

Пасля начной залевы з ветрам, мананкай і буханнем перуна — неба высокае, шэрае, светлае. Праз прарэжы свеціцца белае сонца. Глядзець на яго прыемна — яно зашлімае і не сляпуе. Палова на восьмую. Ад сонца, па шэрых хмарах, вялізным веерам разыходзяцца промні. Крайвід, з цёмным мокрым домам, выглядае манументальна. Стаю пасярод вуліцы і дзіўлюся. Так малявалі на сценах хрысціянскіх сабораў Божае вока, якое ўсё бачыць. У такіх промнях зятаў на зямлю дух Божы ў выглядзе белага голуба... Гляню на свае гумовыя боты. На правым, на сінняй гуме, сядзіць разгублены конік з мокрымі крыльцамі. Дробная кузурка... Конек скачыў, а я пайшоў гатаваць сабакі каву.

Праз дзясць дзён я з дачкой бую ў Барселоне. Гэта як іншы свет. Не, не горшы і не лепшы, а менавіта іншы... Пакуль хаджу ў прыбіральню па мокрай ад начнога дажджу траве ў гумовых ботах, дзіўлюся на ранішняе сонца... Пра сінняе-сіння Міжземнае мора не думаю. Разважаю пра Барселону, як пра абстрактную велічыню. Хоць і ведаю, што яна жывая, рэчасная, знаёмая, як гэта мокрая сцэжка пад нагамі.

Мы вырашылі з жонкай зрабіць дачцэ падарунак. Ёй дванаццаты год. Можна набыць якуто "прыгожую" рэч. Можна, але мы вырашылі падараваць ёй Барселону. У маім жыцці такіх падарункаў не было... На жаль.

Чароды птушак хмары агяраджаюць. Паўночны вечер.

Ад няма чаго рабіць камечу ў пальцах лісцік аэру. Аер пахне шчасцем... Дзя мяне.

Ён стары. Рэліктавы, як глыбакаводная рыбіна. Ён пазнаецца са спіны. Другі цёмны пінжак, кацялош з абтрапанымі брылямі, кароткія штаны, маленькая нага... Тонкая шыя ў сівізне, вялікія вушы з глыбокімі правалінамі на старэчым чэрапе. Ён стаіць пад слупам. Побач з гаспадарчай крамкай, над ім шльыда вушацкай газеты "Патрыёт". Мы абмінаем яго, азіраемся. Нос, рот, бясколёрныя вочы. Так, мы не памыліліся — габрэй. "А да вайны іх у Вушацах жыло мноства... А перш ён адзіны... — кажа жонка. Стары глядзіць сабе пад ногі, папраўляе цыратавы кацялош. Цяцэла, нават горача сёння, а ён — вушацкі габрэй, зашпілены на ўсе гузікі.

Я люблю рэчы... Шмат пра іх разважаю. Яны вакол. Без іх цяжка ўявіць жыццё. Ёсць рэчы, якія перажываюць і тых, хто іх зрабіў, і гаспадароў, якім яны належалі... Іншыя ж рэчы гінучы, некаторыя псутоўца і працяваюць жыць у знявечаным выглядзе. Кепска зробленая рэч — раздражняе. Добра зробленая — радуе. Думаю, што чалавек нараджаецца, каб ствараць рэчы, каб удасканаліваць недасканалыя.

У дзедавай хаце ёсць цёмная камода. Яна зроблена гадоў сто таму жончынным прадзедам. За польскім часам, да рэвалюцыі. Камода самая старая з усяго што ёсць у доме. Яна цяжкая, як дваіх перасунуць? Яна пакалечаная — замест адной з чатырох точаных ножак — адна. Шуфляды, дзверкі, замочкі. Усё працуе і радуе вока. Камоду зрабіў сапраўдны майстар. Яго даўно няма на свеце, а рэч, зробленая яго рукамі, і сёння грэе душу. Без яе дом няпоўны. Мне будзе шкада, калі камоду скрадуць. Мне будзе сумна.

Усё ў жыцці атрымліваецца... Усё ідзе, як мае быць. Усё добра... І гэта выклікае неверагодную трывогу. Насцярожае, пахолае...

ліпень-жнівень 2007 г. Вушачы.

Вясковае жыццё складаецца са звычайных клопатаў. Касіць, капаць, пілаваць, фарбаваць, насіць ваду, рамонтаваць ровар, паліць смецце... Адна праца змяняе другую... У ложку цела гудзе, палыцы не згінаюцца, варушыцца цяжка. І не можаш згадаць, а што такога зрабіў за цэлы дзень?

У канюшыне шапочка вечаровы дождж. Трымяцць пялёсткі.

Кветкі мальвы, на тле шурпатай шэрай сцяны, асветлены вечаровым сонцам — выклікаюць замілаванне. Але і пад дажджом іх пунцовыя, белыя і ружовыя пялёсткі выглядаюць кранальна...

Выклікаюць трывогу: Каршук даганяе пташку. Шчулак, які выскоквае следам за вярхоўкай. Агонь і вецер гарачым днём. Адключаны тэлефон дачкі. Маўкліваць жонкі. Загрымка цяжкіх, самалёта... Раптоўнае спыненне ліфта і цемра...

Сыракваша — малако ў старасці.

Вось бы мне стралу... Ды напяць той залаты лук маладзіка.

МУЗЫКА — вялікі і мянны шэражовы дожджавы чарвяк. Дачка пачула гэтае вушацкае слова — і расплакалася... А чаму і не змагла патлумачыць.

Вугаль, сепія і трошкі крэйды — васьм колеры вясковай мокрай ночы.

Калодзеж без ядра расчароўвае больш, чым без вады.

Хаўтуры на вёсцы лічацца найлепшым святам. І выпіць дадуць, і паясі добра. Самае галоўнае — запрашэння не трэба.

Агонь. Вечер. Вада. Неверагодна прыгожыя і прыцягальныя, але і палічому бязлітасныя.

Плаваць. Чытаць. Ездзіць на ровары... Калі навучыўся аднойчы — не забудзеш ніколі.

Старыя людзі шмат часу праводзяць пры вакне. Глядзяць у краявід.

Пад дажджом, а восьмай раніцы, брыдуць па вуліцы Мангол і Лёшка. Яны кіруюцца да шашы, да маленькага дамкі бабы Вуляны. Мужчыны спяшаюцца на апахмелку, бо ўчора капалі Вулянае ямку... Апускалі ў вясёлы залацісты пясочак дамавін з маленькай і лёгкай, як кіпач, нябжыцкай. Вулянае ішоў дзевяноста чацвёрты год, У Мангола на хаўтурах скралі турысцкі трос на якім ён апускае ў зямлю аднавяскоўцаў-нябжыцкаў... Але Вуляна тут не прычым.

Фарбую рамы і аканіцы. Стаю на драбнах і ваджу пэндзлем па шурпатай вычышчанай ад старой фарбы паверхні. Вадзіць цяжка, а стаяць няручуча. Згадаю Хемінгуэя і яго аповесць "Стары і мора". Калі зусім цяжка было старому цягнуць да лодкі вялізную рыбіну, то ён думаў пра бейсбаліста Дзі Маджыё, які пакутаваў ад мазала. Я ж думаю, калі цяжка, пра мастака Мікеланджэла, які ляжаў на рыштваннях Сіксіёнскай капэлы і размалёўваў столь. Фарба капала мастаку на твар, спіна балела. Пот заліваў вочы... А ён працаваў. Што мае пакуты ў параўнанні з пакутамі мастака? Гэтага думка супрашае, надае моцы. Хоць сама па сабе яна і банальная.

Вяскоўцы ўспрымаюць навакольны свет, як спажаўцы. Найбольш глядзяць пад ногі і ўперад. На

неба, на даягляд шмат радзей. Пераважна з думкай, а ці не сыланае дождж... Прыгажосць ім "да плешкі". Найбольшая колькасць мастакоў нарадзілася ў горадзе.

Вяскоўцам падабаюцца колеры яркія, напоі моцныя, кветкі вялікія, галасы гучныя... Стрыманасць, сціпласць фарбаў і форм іх не ўражваюць... Тут у пашане кідкасць — "вырві вока".

За месяц вясковага жыцця не бачыў ніводнага чалавека з кніжкай, часопісам ці газетай... Пра духоўнасць, веру ў Бога, традыцыі — байкі, фігіня. Няма гэтага, і, магчыма, ніколі не было. Зайздрасць, нянавісць, чэрствасць, хітрасць — васьм асноўных рысы сённяшніх вяскоўцаў. І, вядома, лянота...

Вечер. Бярозы намаляваныя касым штрыхом... І трава намалявана наўскос... І чалавек у краявідзе — тры рыскі... Якія хутка згубяцца.

Стары дом праз дарогу. Па вечарах у вокнах цёмна. На нізенькіх дзвярах маленькіх сеньцаў — чорны замок. Іржа ёсць бляшаную паштовую скрыню. Вакол калодзежа высокая пераблытаная трава. Апошнім гаспадаром гэтай хаты быў Сашка. Па мянушцы Карась. Гадоў тры, як той Сашка ў доме састарэлых. Глядзець на маўклівы і змрочны дом сумна, але што рабіць, калі сядзіш на ганку з цыгарэтай у пальцах? Я не ведаю сапраўднага прозвішча суседа. Хоць амаль трыццаць гадоў вітаўся з ім за руку. Частаваў цыгарэтай, сварыўся... Карась быў вясковым злодзеям, і ніхто добрым словам яго не згадае. Абзываюць "падкай барадатой". Ён жыў у доме з жонкай Мальвінай, сынам Віцькам. У іх быў прыгожы і паслухмяны конь — Орлік. Першай раптоўна памерла Мальвіна. Віцька напалохаў, сказаў што задавіцца ў пуні. Потым памёр Віцька Карасёнак. Пабілі ў суседняй вёсцы. Памёр на аператыўным stole вушацкай бальніцы... Сашка піў — добрая пенсія і Орлік давалі такую магчымасць. Каня даваўся прадаць, бо зімой яго трэба карміць, а накісць сена Сашка за гарэлкай не дужаў. Ды і не хацеў. Карась застаўся з рабой заўсёды галоднай коткай, якая бегала па суседніх дварах і жалобна каўкала. Засталася нявестка Ніна і ўнук, але шмат хто кажа, што хлопчык не ад Віцькі, а Нінка яго нагуляла. Менавіта праз гэта яе з дзіцёнкам Віцька і прагнаў з дому, калі яшчэ Мальвіна была жывая. Карасёў унук — хлопчык ціхі, сарамлівы і няпчасны. Ён у гэтым доме жыць не будзе.

Працяўляецца з туману сцяна аэру. Золкі світанак.

Цень яблынькі на сцяне старой пуні такі выразны.

За кожным акном непаўторнае неба. Прачынаюся.

Праца, сям'я, здароўе — васьм на чым трываецца жыццё. У розныя га-

Арт-пацеркі

Сенсацый у мастацкім жыцці Беларусі стала выстаўка 30 гравюр славутага фламандца Антоніса ван Дэйка, разгорнутая ў Гродзенскім дзяржаўным гісторыка-археалагічным музеі. Сем гадоў таму прыватны калекцыянер, не ўпэўнены ў іх сапраўднасці, прадаў гравюры музею. І, як цяпер высветлілася, гэты набыват так абышоўся дзяржаўнай установе нашматкроць танней за тэя кошты, па якіх работы ван Дэйка прадаюцца на аукцыёнах. Дзякуючы даследаванню, якое доўжылася тры гады, спецыялістамі пацверджана сапраўднасць твораў вялікага мастака, паходжанне самой паперы з галадскіх фабрык далёкага XVII стагоддзя. Гродзенская калекцыя рарытэтаў "пагасцявала" ўжо ў музеях Літвы і Польшчы.

На працягу пяці жніўняў дзён ладзіліся заняткі Міжнароднай дзіцячай летняй школы мастацтваў пры Музеі Марка Шагала ў Віцебску. Арганізавалі школу Віцебскі гарвыканкам, Музей Марка Шагала, гарадская дзіцячая мастацкая школа №1 пры падтрымцы віцебскага бюро міжнароднага маладзёжнага турызму "Спадарожнік". Гэты праект ажыццяўляецца тут з мінулага года і мае на мэце далучыць юныя таленты да працэсу творчасці ў выяўленчым, танцавальным і тэатральным відах мастацтва. Праграма для падлеткаў з Беларусі, Германіі ды Латвіі сёлета ўключала ў сябе майстар-класы харэографу і артыстаў-лялечнікаў. Усе разам фантазіравалі над стварэннем візуальнага вобраза з дапамогай разнастайных мастацкіх сродкаў.

Аляксандр Анісімаў (на здымку), які ўзначальвае Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі, добра вядомы і ў нашай краіне, і за мяжой як оперны дырыжор. Нямаю гадоў давалося яму быць галоўным дырыжорам нашага Нацыянальнага акадэ-

мічнага Вялікага тэатра оперы і балета, ажыццяўляць музычнае кіраўніцтва такіх пастановак, як "Новая зямля" Ю. Семянякі, "Курган" Я. Глебава, "Дзікае паляванне караля Стаха" У. Солтана, "Іван Сусанін" М. Глінкі, "Мадалена" С. Пракоф'ева, "Аэдзі Макбет Міцэнскага павета" Д. Шастаковіча ды інш. Даўня прыхільнасць маэстра да музычна-тэатральнага жанру выяўляецца ў яго цяперашніх філарманічных праектах. Летась у канцэртнай зале "Мінск" пад кіраўніцтвам А. Анісімава прагучала опера Д. Вердзі "Аіда". А гэтым летам ён, разам з мастацкім кіраўніком Акадэмічнай харавой капэлы імя Р. Шырмы Людмілай Яфімавай, запрошаным з Італіі рэжысёрам Карла Антоніа дэ Лучыя і выканаўцамі ажыццявіў у Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі канцэртнае прачытанне оперы Д. Пуччыні "Тоска". З Акадэмічным сімфанічным аркестрам Беларусі выступілі сусветна вядомыя салісты з Італіі, Германіі ды Расіі: Карміне Монака (Скарпіа), Марыю Дыяз (Каварадосі) ды Ірына Крыкунова (Флорыя Тоска). Падзея адбылася дзякуючы падтрымцы пасольства Італіі ў нашай краіне і прымяркоўвалася да 150-годдзя з дня нараджэння вялікага Джакама Пуччыні.

С. ВЕТКА
Фота аўтара

Прыгадваючы падзеі, што адбываліся ў знымым калектыве на працягу мінулага, юбілейнага сезона, звяртаеш увагу на іх уражлівую нешараговецць. Колькі ўсяго рознага было! Прэм'еры, дэбюты маладых, паспяховыя выступленні за межамі Беларусі, спектаклі з удзелам салістаў-гасцей, вечарыны майстроў айчынай харэаграфічнай сцэны... Дарэчы, той восенню па-мастацку змястоўна, дасціпна, прыгожа тэатр адзначыў і шасцідзесяты дзень нараджэння свайго творчага лідэра і аўтарытэтнага кіраўніка Валянціна Елізар'ева.

4 верасня Нацыянальны акадэмічны тэатр балета Беларусі адкрывае свой 76-ы сезон. У гэты вечар на сцэне Палаца Рэспублікі будзе паказаны спектакль "Бахчысарайскі фантан".

Мроіва танца

Кругабер майскіх ды летніх дзён мінулага сезона расквеціла чарада сторпрызаў. Сярод іх — вечар прэм'ер. Мудры майстар балета, Валянцін Елізар'еў гэтым разам звярнуўся да вельмі прастай і аптымальнай сцэнічнай формы з варыятыўнай рухомай структурай. Так, даволі працяглая, у трох аддзяленнях, імпрэза дазваляе з кожным чарговым паказам вар'іраваць змяняць спалучэнне ўключаных у яе харэаграфічных мініячур і гэтым чынам перастаўляць эмацыйныя акцэнтны, пераасэнсоўваць эстэтычны кантрасты ў агульным успрыманні відовішча. Штотраз — абнаўленне насычанай і шматстайнай вобразнасці, непаўторнасць драматычнай канцэпцыі вечара: здаецца, гэта прывабна і для артыстаў, і для публікі.

Які быў самы першы паказ? Пачаткам — узор кананізаванай балетнай класікі: "Пахіта" (вялікае класічнае па) Людвіга Мінкуса ў харэаграфіі Марыуса Пеціпа. На мінскай сцэне пастаноўку ажыццявіў Павел Сталінскі. Гэты ж майстар паставіў і славуцья "Палавецкія скокі" (харэаграфія Міхаіла

Фокіна) з оперы Аляксандра Барадзіна "Князь Ігар" — мастацкі шэдэўр, каларытныя фарбы якога, напэўна, застануцца вечна свежымі, гарачымі, жывымі. Гэта — другая старонка праграмы вечара. Следам — прэм'ера харэаграфічнай мініячур "Свет не заканчваецца ля дзвярэй дома" на музыку Густава Малера і Жаскена Дзепрэ, кампазіцыя, створаная балетмайстрам Раду Паклітару для дуэта салістаў тэатра Юліі Дзятко і Канстанціна Кузняцова. І на завяршэнне — аднаактовая "Кармен-сіюіта", папулярны балет Валянціна Елізар'ева на музыку Жоржа Бізэ — Радзіёна Шчадрына. Наступны вечар прэм'ер — іншы змест. У выкананні Юліі Дзятко і Канстанціна Кузняцова была прадстаўлена новая мініячюра: "Мроіва ружы" — дасціпная пародыя на аднайменны класічны балет з музыкой Карла Марыі Вебера ў харэаграфіі Раду Паклітару. А замест "Кармен-сіюіты" — таксама добра вядомы аднаактовы балет Валянціна Елізар'ева "Балеро" на музыку Марыса Равеля... Сёлета ў кастрычніку адбудзецца паказ

"Пахіты" і аднаактовага балета Вячаслава Кузняцова "Макбет" у харэаграфіі Наталлі Фурман...
Серыя дэбютаў і святочных вечароў на сцэне Палаца Рэспублікі прысвячалася 75-гадоваму юбілею тэатра балета. З незабыўным трыумфам прайшоў тут бенефіс лаўрэатаў міжнародных конкурсаў Юліі Дзятко і Канстанціна Кузняцова. Сцэнічны шлях гэтых салістаў пачынаўся ў Беларускай дзяржаўнай музычным тэатры, дзе ім, дарэчы, не было роўных і адкуль універсальных высокатэхнічных і тэмпераментных артыстаў нярэдка запрашаў на вядучыя ролі ў спектаклях акадэмічнай трупы маэстра Елізар'еў, ды адносна нядаўна, у 2006-м, яны прыйшлі сюды ўжо на сталую працу.

Іх слухна лічаць унікальнай балетнай парай, бо разам Юлія і Канстанцін пачалі выступаць яшчэ з тых часоў, калі вучыліся ў Беларускай дзяржаўнай харэаграфічным каледжы. Юлія Дзятко і Канстанцін Кузняцоў маюць шматлікія прэстыжныя ўзнагароды, у тым ліку лаўры пераможцаў міжнародных конкурсаў; іх запрашалі выступаць

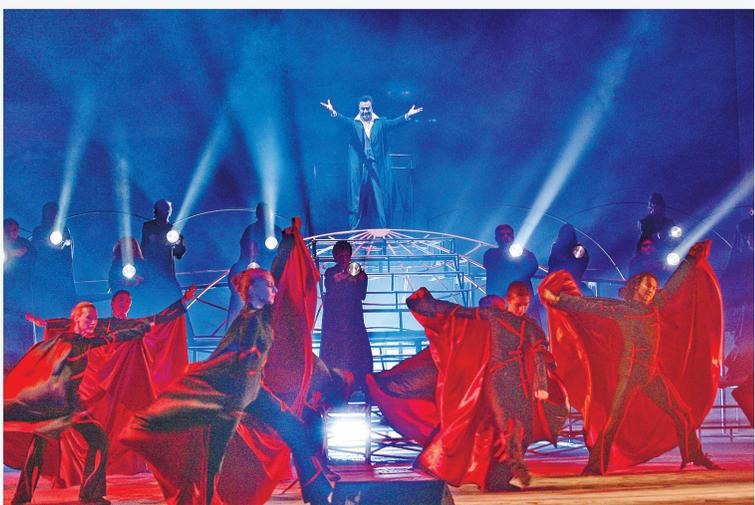
у сваіх спектаклях тэатры Нарвегіі, Францыі, ЗША, Расіі, Украіны, з гастролімі яны пабывалі ў многіх еўрапейскіх краінах, а таксама ў Японіі. Харэограф Раду Паклітару, сусветна вядомы вучань Валянціна Елізар'ева, адмыслова для гэтага дуэта стварае трапяткія і парадкавальныя, напоўненыя іроніяй, бо-лем і пашчотай, любоўю і жорсткай барацьбой мініячурныя спектаклі. Ужо згаданы тут "Свет не заканчваецца ля дзвярэй дома" і "Мроіва ружы", а таксама парадыйнае, поўнае гумару "Адажыю" на музыку Пятра Чайкоўскага і своеадметная прыпавесць на тэму "яна, ён і жыццё" з народнай музыкай "Тры грузінскія песні" былі прадстаўлены ў праграме творчага вечара таленавітых танцоўшчыкаў, якія, апроч таго, уразлі высокім узроўнем ува-саблення акадэмічнай класікі.

Дарэчы, у праграме бенефіса Юліі Дзятко і Канстанціна Кузняцова годна і яскрава паказалі сябе як іншыя вядучыя салісты тэатра, так і перспектыўныя маладыя артысты. Да стварэння сапраўднага свята прыгожага мастацтва танца, вытанчанай пластыкі спрычыніліся Волга Гайко і Дзяніс Клімук, Ірына Яромкіна і Антон Краўчанка, Алена Шкагула і Мікалай Радзюш, Валерыя Вапшырская ды Іван Савянкоў, Кацярына Алейнік ды Ігар Артамонаў. І, вядома ж, гэта было свята жывой сімфанічнай музыкі: за дырыжорскім пультам шчыравалі Вячаслаў Воліч, Мікалай Калядка, Іван Касцяцін, Леў Лях.

Са мноства іскрынак тэатра мроіва тэатральнага жыцця. "Рамэо і Джульета" Сяргея Пракоф'ева ў пастаноўцы Валянціна Елізар'ева, дзе партыю Рамэо ўпершыню выканаў таленавіты малады саліст Мікалай Радзюш. Паказ "Дон Кіхота" Людвіга Мінкуса, прысвечаны 190-й гадавіне з дня нараджэння выдатнага харэографа Марыуса Пеціпа. Ліпеньскі спектакль "Стварэнне свету", на якім прысутнічаў высокі гасць нашай краіны — Дзяржаўны сакратар Ватыкана кардынал Тарчызіо Бертоне, чый прыязны водгук пра наведванне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі, пра сустрэчу з маэстрам Елізар'евым змясціла праз 10 дзён пасля той падзеі штодзённая палітыка-рэлігійная газета "L'Osservatore Romano". Удзел беларускіх салістаў Волгі Гайко і Дзяніса Клімука ў дэбютным гала-канцэрце "Зоркі "Бенуа дэ ля данс" — лаўрэаты розных гадоў" на сцэне Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра Расіі, поруч з выдатнымі артыстамі балета з Берліна, Гамбурга, Лондана, Монтэ-Карла, Мюнхена, Токіа, Парыжа, з тэатраў ЗША, Нідэрландаў, Расіі. Паслех салісткі Надзеі Філіпавай на Міжнародным конкурсе танца "Прэмія Рыма"...

Новы сезон абяцае чараду новых святочных падзей. І праблема: якая ж творчасць без іх! Тым болей, што наперадзе — навааселе, вяртанне ў родныя сцены і нялёгка працэс аб'яднання трох калектываў Вялікага тэатра ў адзіны мастацка-вытворчы арганізм.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
 На здымках: сцэна з балета "Пахіта"; дыпламант VII Міжнароднага конкурсу танца "Прэмія Рыма" (IBC "Premio Roma") Надзея Філіпава; лаўрэаты міжнародных конкурсаў Юлія Дзятко і Канстанцін Кузняцоў у пастаноўцы "Свет не заканчваецца ля дзвярэй дома".

Прыхільнікі Беларускага дзяржаўнага музычнага тэатра з цікавасцю чакаюць адкрыцця яго чарговага сезона. Далёка не ўсе паспелі наведаць прэм'еру, якая пабачыла свет на гэтай сцэне перад летнімі вакацыямі артыстаў, а менавіта новай пастаноўкай, мюзіклам "Рускі фантом" расійскага кампазітара Ігара Левіна на лібрэта Васіля Пучаглазава паводле рамана Аляксея Талстога "Гіпербалод інжынера Гарына", і распачынаецца афішча. Такім чынам, адкрыццё сезона і паказ прэм'еры — 5-га верасня. Дырэктар — мастацкі кіраўнік тэатра, заслужаны артыст Беларусі Аляксей Ісаеў не толькі стаў адзіным выканаўцам ролі галоўнага персанажа спектакля, але ўзяў на сябе і такія адказныя ролі, як рэжысёр-пастаноўшчык, музычны кіраўнік пастаноўкі, аўтар і музычнай, і літаратурна-сцэнічнай рэдакцыі, і сцэнаграфіі (?!). Балетмайстра-пастаноўшчыка і мастака па касцюмах ён запрасіў з Расіі — гэта, адпаведна, Галі Абайдулаў і Таццяна Каралёва. Хормайстар-пастаноўшчык — Святлана Пятрова. У ролях занятых Маргарыта Александровіч, Ірына Шыцікава, Наталля Зубарава, Антон Заянчкоўскі, Віктар Цыркуновіч, Яўген Ермакоў, Дзяніс Нямцоў ды іншыя артысты тэатра.

Я. КАРАЛІМА
 Фота Кастуся Дробава

Дуэт згоды: Анатоля Багатыроў ды Ірма Яунзем

Старонкі з хатняга архіва

Пасля вызвалення Беларусі ад нямецкіх захопнікаў я вярнуўся ў Мінск, і нашы сустрэчы з Ірмай Пятроўнай сталі больш рэдкія. Але кожны мой прыезд у Маскву не абыходзіўся без наведвання гасціннага дома Ірмы Пятроўнай. Нечаканая яе смерць у 1975 годзе сталася для мяне вялікай стратай, стратай чалавека духоўна блізкага і дарэчнага...

Напоўненае музыкай жыццё

Масква 15 жніўня 1963 г.

Дарагі Анатолю Васільевіч! Даруйце мне, што запознена віншую Вас са слаўным пяцідзесяцігоддзем! (З газет даведалася пра гэтую падзею вельмі позна.)

Хочацца пажадаць Вам ад свайго старога сэрца моцнага здароўя, нязменнага творчага натхнення і, канечне, вялікіх, цікавых творчых удач!

Вашы творы заўсёды прасякнутыя шчырым пачуццём і не могуць не хваляваць слухача! Таму народ Вас добра ведае і любіць, бо Ваша творчасць заўсёды свежая, напоеная народнымі традыцыямі і сарэжтая вострым пачуццём сучаснасці.

Вашы апрацоўкі народных беларускіх песень заўсёды былі аздабленнем маіх канцэртных праграм, давалі мне вялізную асалоду і дапамагалі глыбей раскрыць перад слухачом усю прыроду і характэрнае народнай песні!

Дарагі Толечка! (Гэта я называю Вас па старой памяці і па праве нашага шматгадовага сяброўства!) Помніцца і Ваш цыкл чароўных камерных рамансаў на словы Янкі Купалы, які Вы і Наташка паказвалі мне ў Мінску. (Вы толькі-толькі закончылі гэты цыкл.) Ваша музыка... зліцце яе са словамі былі настолькі арганічнымі, так хвалявалі, — што гэты вечар захаваўся на доўга ў маёй душы.

Успамінаю нашы сустрэчы ў Мінску, у Маскву, — кароткія сустрэчы, але заўсёды значныя для мяне як выканаўцы, які больш за усё ў жыцці любіць музыку. Заўсёды ўспамінаю Вас і як рэдкага, цудоўнага, цёплага, спагадлівага чалавека, выключна тонкага музыканта і сябра нашага дому ў Піменаўскім, — і яшчэ раз жадаю Вам ад сямі і ўсёй маёй сям'і, — доўгіх, доўгіх, напоўненых музыкай гадоў жыцця, — усёго самага светлага і радаснага ў свеце. Шчыра Ваша Ірма Яунзем.

Наташачцы перадайце мой гарачы пацалунак і віншаванне з "нованароджаным".

Публікацыю падрыхтавала Алена САЛАМАХА

На здымках: партрэты Ірмы Яунзем і Анатоля Багатырова

95-годдзе з дня нараджэння народнага артыста Беларусі прафесара Анатоля Багатырова (13 жніўня) і пятая гадавіна з дня яго смерці (19 верасня) — падвойная нагода аддаць даніну памяці і пашаны патрыярху айчыннай музыкі. Увазе чытачоў "ЛіМа" прапануюцца два раней нідзе не публікаваныя матэрыялы з хатняга архіва кампазітара, што датычаць яго стасункаў са сляўнай спявачкай, непараўнальнай выканальніцай песень народаў свету, нашай зямлячкай Ірмай Яунзем. Успаміны А. Багатырова, лаканічныя, але напісаныя цёпла і жыва, з яўнай сімпатыяй

да іх гераіні, відаць, з'явіліся ў адказ на прапанову маскоўскай музыказнаўцы Алены Грошавай узяць удзел у стварэнні зборніка памяці І. Яунзем. Можна толькі меркаваць, чаму запланаваная кніга так і не выйшла ў свет. З успамінамі Анатоля Васільевіча, якія мы друкуем з мінімальнымі скарачэннямі, цудоўна гарманіруе ліст самой Ірмы Яунзем — адно з многіх пісьмаў да сябра, аднадумцы, папечніка ў тым, што датычыла іх агульнай любові, — беларускай народнай песні.

«Я часта ўспамінаю...»

За пражытыя мною гады мне даводзілася сустракацца са многімі выдатнымі, цікавымі людзьмі. Сярод іх значнае месца ў маім жыцці займае Ірма Пятроўна Яунзем. Пазнаёміўся я з ёю ў 1934 годзе ў Мінску, калі яшчэ быў студэнтам кансерваторыі. У той час я пачаў апрацоўваць беларускія народныя песні і часта заходзіў да кампазітара А. Туранкова. І вось у адно з такіх наведванняў я сустрэў у доме ў Аляксея Яўлампіевіча Ірму Пятроўну Яунзем, якую чуў напярэддні ў канцэрте. Яна прывябіла мяне прастатою абыходжання, інтэлігентнасцю і чалавечым абаяннем. З гэтага моманту пачалося наша творчае і чалавечае сяброўства, якое доўжылася аж да яе смерці. Па яе просьбе я паказаў ёй свае апрацоўкі, і яна адбрала некалькі з іх для канцэртнага выканання. Духоўнае жыццё кампазітара ці выканаўцы ўзбагачаецца яго заўсёднымі пошукамі. Новае трымае яго ў стане пастаяннага гарэня, без якога ўсялякае мастацтва ператвараецца ў фармальнае рамесніцтва. Ірма Пятроўна належае да ліку тых мастакоў, якія ў кожным новым выкананым творы адкрываюць новыя якасці. Яна валодала талентам пранікаць у самую глыбіню зместу кожнай народнай песні, за якую бралася, — беларускай, украінскай, шатландскай, японскай ці якойсьці яшчэ. Валодаючы цудоўнай валакальнай школай, яна ўвесь свой рэпертуар выконвала ў строгай акадэмічнай манеры. На працягу свайго доўгага жыцця ў мастацтве Ірма Пятроўна назапасіла велічэзны рэпертуар народных песень і песень савецкіх кампазітараў. І што заўсёды ўражвала ў яе выкананні, дык гэта ўменне перадаць нацыянальны характар твора. Я часта ўспамінаю яе выкананне маёй апрацоўкі беларускай народнай песні "Пальночак", запісанай ад маёй бабулі:

Ой, палын мой, палыночак,
Палын — горкая трава,
Гарчэй цябе, палыночак,
Ва ўсім полі ды няма.

Гэты куплет яна спявала строга і нават сурова.

Ой, доля ты мая, доля,
Доля горкая мая!
Гарчэй цябе, о мая доля,
Ва ўсім свеце ды няма!

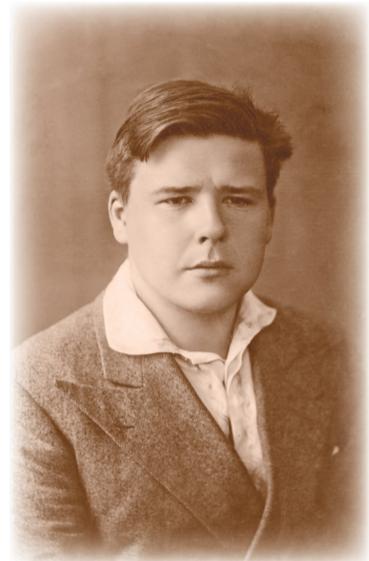
Другі куплет яна спявала з ашаламляльнай сілай чалавечага пакутавання. У гэтай песні сапраўды адлюстраваная цяжкая доля беларускіх сялян у дарэвалюцыйны перыяд. Гэтак жа пранікнёна яна выконвала песні іншых народаў. Не дзіва, што ўсе яе гастролі, у тым ліку замежныя, суправаджаліся велізарным поспехам. У яе мастацтве адбілася новая эпоха, новы змест. Яна стала пачынальнай новага жанру ў савецкай музыкальнай культуры. Глыбіня і праўдзівасць выканальніцкай манеры гэтага цудоўнага майстра дагэтуль здзіўляе знаўцаў фальклору, ама-

тараў прыгожага. Яе мастацтва вымагае спецыяльнага вывучэння. Наша дружба з Ірмай Пятроўнай умацавалася падчас сумеснага адпачынку ў Кіславодску ў санаторыі Акадэміі навук СССР у верасні 1940 г. Успамінаюцца нашы сумесныя паездкі ў Пяцігорск, Есентукі, Жалезнагорск, наведванне доміка Лермантава, месца дуэлі. Але ж сапраўдным цудам былі нашы ранішнія прагулкі на Вялікае Сядло. Прачыналіся а чацвёртай гадзіне раніцы і амаль адразу выходзілі, каб вярнуцца да снаддэння. Па дарозе да нас длаучаліся А. Няжданава і М. Галаванаў, якія адпачывалі амаль побач у санаторыі Савета Міністраў. Усе разам даходзілі да "Храма Павеатра", Антаніна Васільевіча і мая жонка Наталля Сяргееўна заставаліся там чакаць, а мы ўтраіх — Галаванаў, Яунзем і я — ішлі вышэй. Мікалай Сямёнавіч, невычэрпны апавядальнік, забавляў нас цікавымі гісторыямі з жыцця вялікіх людзей. Ірма Пятроўна дапаўняла яго, не саступаючы яму ў дасціпнасці. Нам было весела і хораша, і непрыкметна мы падыходзілі да Вялікага Сядла. На самай вяршыні звычайна сядзеў арол, які, убачыўшы нас, імгненна адлятаў. З найвышэйшага пункта мы аглядалі амаль увесь Каўказскі хрыбет ад Эльбруса да Казбека. І мімавольна ўспамінаўся верш Лермантава:

Тянулись годы. И Казбек
Сверкал glavой
остроконечной,
И с грустью тайной
и сердечной
Я думал: жалкий человек!
Чего он хочет? Небо ясно,
Под небом места много всем,
Но беспрестанно и напрасно
Один враждует он. Зачем?

У час Вялікай Айчыннай вайны, калі мы жылі ў Маскве, я і мая жонка былі частымі наведвальнікамі гасціннага дома Ірмы Пятроўнай. Там мы пазнаёміліся са многімі прадстаўнікамі мастацкай інтэлігенцыі. У яе доме бывалі кампазітары У. Уласаў, М. Каваль, Ю. Шапоров, А. Жыватаяў, музыказнаўцы А. Грошавая, Г. Паляноўскі, артысты тэатра Станіслаўскага і Неміровіча-

Данчанкі С. Цэннін і Т. Янко, паэт С. Гарадзецкі, мастак П. Сакалоў-Скаля і многія іншыя. Абстаноўка ў доме была творчая. Ірма Пятроўна часта спявала свае новыя праграмы, спявала з вялікім натхненнем і майстэрствам. Я і Мар'ян Віктаравіч Каваль паказвалі свае новыя вакальныя творы, узнікала ажыўленая дыскусія. У той час гэта было модна і цікава. Мар'ян Віктаравіч саборнічаў у парадак салыснасці выказванню з Сяргеем Мітрафанавічам Гарадзецкім. Непрызнанне Кавалёў музыкі некаторых кампазітараў мінулага і сучаснасці выклікала гарачыя прэчэнні ў іншых прысутных. Была, спрэчкі даходзілі да свары. Ірма Пятроўна, чалавек добры і інтэлігентны, заўсёды дапамагала людзям знайсці агульную мову. Часам мастак

Павел Сакалоў-Скаля, сусед Ірмы Пятроўнай, запрашаў нас паглядзець новую карціну, і мы з гатоўнасцю згаджаліся (мне, напрыклад, запомніўся "Іван IV у Лівоніі"). Звычайна бурныя размовы заканчваліся музыкай. Мы ўсе прасілі Ірму Пятроўну паспяваць, і яна радавала нас высокамастацкім выкананнем народных і савецкіх песень, а часам дазваляла сабе спяваць старадаўнія і цыганскія рамансы. Часцей за ўсё акампанываў даводзілася Флораву (яе канцэртмайстру), а калі яго не было, за раяль сядзеў я, падпяваючы Ірме Пятроўне ў дуэтах.

Это недавно так было...
Молча с тобою мы шли...
Чуткая ночь сторожила
Сон утомленной земли.
Сердце горело и ныло,
Счастьем вверялось оно.
Это недавно так было,
И так давно, так давно.

Гэты дуэт асабліва падабаўся: добры тэкст, шчырая музыка. Нельга не ўспомніць мужа Ірмы Пятроўнай — Рыгора Ісаевіча Апалонава. Ён таксама з'яўляўся душою кампаніі. Працуючы адміністратарам у філармоніі, ён быў арганізатарам усіх канцэртаў і гастрольнаў Ірмы Пятроўнай. Гэта быў чалавек добрай душы, дасціпны і гасцінны. Вельмі цяжка было з ім развітвацца. Ён памёр падчас вайны ад раку лёгкіх. Мая жонка Наталля Сяргееўна часта дзяжурыла каля яго ложка. За некалькі дзён да смерці (Рыгора Ісаевіча. — Рэд.) ёй удалося пераканаць яго ў магчымасці выздараўлення і новай сумеснай паездкі ў Кіславодск...

Ад Мінска да Бона

Трэці раз пройдзе ў Беларусі Міжнародны фестываль Юрыя Башмета. Мінск, Брэст, Масква, Берлін, Бон — вось маршрут гэтага музыкальнага форуму, у праграмах якога бяруць удзел сусветныя знакамітасці ды маладыя таленты.

Хаця пачнецца фестываль толькі восенню (яго ўрачыстае адкрыццё запланаванае на 4 кастрычніка, фінал — на 9-га), падрыхтоўка — у разгары. Вядома, што распачнецца свята музыкі ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі выступленнем Акадэмічнага сімфанічнага аркестра нашай краіны з удзелам знакамітых расійскіх салістаў — вяланчэлісткі Наталі Гутман ды скрыпача Віктара Трацякова. У далейшых планах — канцэрт Квартэта імя А. Барадзіна з удзелам маладых салістаў з розных краін, выступленне тэатра Вялікага тэатра Расіі ў суправаджэнні Прэзідэнтскага аркестра Беларусі, праграма з удзелам Мікалая Цыскарыдзе ды іншых салістаў расійскага і беларускага балеэта. Да паказу на фестывалі рыхтуецца праект "Ясенін — Чайкоўскі" з удзелам аркестра "Салісты Масквы" пад кіраўніцтвам Юрыя Башмета і акцёра Сяргея Бязрукава.

Добра вядомыя нашай публіцы імёны і тых маладых выканаўцаў, лаўрэатаў міжнародных конкурсаў, што будуць граць поруч са слаўнымі майстрамі. Гэта, напрыклад, вяланчэлістка Мары-Элізабет Хекер ды скрыпачка Аліна Пагосткіна з Германіі, габаіст Аляксей Агрынчук з Галандыі. Пачуе публі-

ка і піяніста Расціслава Крымера, дыржктара фестывалю. Летась на заканчэнне свята меламаман быў прапанаваны сюрпрыз: "Класіка сустракае джаз". Гэтым разам таксама не абыдзецца без далікатнага змяшання стыляў, пра што сведчыць назва канцэрта "Поп-зоркі сустракаюць класіку". Мяркуюцца, што ў ім разам з "Салістамі Масквы" возьме ўдзел група "Браво" і яе колішняе салістка Жана Агузарова. Міжнародны фестываль Юрыя Башмета ладзіцца пры падтрымцы міністэрстваў культуры Беларусі і Расіі, Мінскім гарвыканкамам, мэрыяй горада Бона, пасольствамі Германіі ў Беларусі і ў Расіі, дыпламатычнымі прадстаўніцтвамі нашай краіны ў Расіі і ў Германіі.

Тым часам, у арганізатару свята музыкальнай класікі з'явілася нечаканая ідэя: распачаць фест у Мінску... шэсцем дудароў! Што ж, руліўцы адраджэння старажытных беларускіх нацыянальных традыцый даўно ўжо мараць вярнуць дуду як спаконвечную музыкальную візітёўку Беларусі ў афіцыйныя ўрачыстыя рытуалы. Можа, іх мара пачне спраўджацца?

Лана ІВАНОВА

На здымку: Юрыі Башмет

Буйное піцерскае выдавецтва "АСТ" сёлета выпусціла кнігу "Лузер" 22-гадовага журналіста з Беларусі Антона Кашлікава. Малады літаратар нядаўна скончыў журфак БДУ, цяпер жыве і працуе ў Кіеве. Дзеянне рамана "Лузер" адбываецца пераважна ў Беларусі. Галоўны герой павольна рухаецца ў плыні бесшабашнай маладосці, у яго жыцці шмат піва, сонца і спакуслівых дзівочых вабнотаў, але мала сапраўднай блізкасці, яснасці і паразумення. Да таго ж, ён перажывае першае каханне, аб'ект якога знаходзіцца на іншым кантынентце.

«Лузера» чакае сталенне

— Ці проста маладому таленавітаму рускамоўнаму аўтару з Беларусі выдаць кнігу ў Расіі? Як ты выйшаў на піцерскае выдавецтва "АСТ"? І дарэчы, ці ёсць магчымасць друкавацца ва Украіне?

— Выдавацца ёсць магчымасць паўсюль і заўсёды. Асноўная задача — напісаць прыстойны тэкст. У мяне не было ніякіх "падвязак". Я не шукаў у Маскве сябра стрыечнага дзядзькі, у якога палюбоўніца замужам за дызайнерам выдавецтва. Усё атрымалася занадта натуральным чынам.

Ва Украіне цяпер таксама шмат усяго выдаецца, тут жыве і квітнее свая, сучасная, цікавая літаратура на ўкраінскай мове. Але можна выдацца і на рускай. Я ж пакуль планую працягнуць супрацоўніцтва з "АСТ".

— Раман быў напісаны, калі табе было 18. А выйшаў праз чатыры гады. Увогуле ці бывае цяпер няёмка за некаторыя падлеткавыя пісьменніцкія экзерсісы?

— Няёмка мне бывае, калі я еджу ў плацкарце на верхняй бакавой паліцы: у поўны рост нельга выцягнуцца, хтосьці знізу ёсць нясмачную, але вельмі пахкую каўбаску, маленькія дзеткі ад спякоты плачуць, яшчэ і ў ай-подзе батарэя разраджаецца. А за тэксты няёмка быць не павінна. Прынамсі, на ўсё можна прядумаць тлумачэнні і апраўданні. Прычым — самому сабе!

— Герой тваёй кнігі — студэнт журфака, малады і бестурботны. Ён закаханы "в водку, в Чехію, в которой ещё не был, и в Марину", зрэшты, часам ён "путае сваю любовь с похотью". Але цяпер ты ўзможней, пасталеў. Герой тваіх будучых раманаў пасталеюць разам з табой?

— Напэўна, пасталеюць! Мне наогул было б цікава злучаць раманы нейкімі тонкімі ніткамі, ланцужкамі, героямі, якія будуць пераплякаць з кніжкі ў кніжку, і, вядома, сталець. На два наступныя раманы ў мяне ўжо ёсць такія планы. І гэта прыемна, калі ты прыкладна ўяўляеш, пра што будзеш у бліжэйшы час пісаць. Вядома ж, калі ў галаву не шарахне яшчэ якая-небудзь ідэя.

— Шматлікія героі рамана "спісаныя" табой з сяброў і знаёмых, ды і ў галоўным персанажы ўгадваецца шмат аўтабіяграфічнага. Дарэчы, ніхто з прататыпаў не выказваў прэтэнзій, што ты неяк няўхвальна яго/яе апісаў? Можна, лягчэй прядумляць персанажаў?

— Прядумляць, можа, і лягчэй, але гэта табе падаецца, што ты ўсіх цалкам прядумаў, а потым хто-небудзь абавязкова пазнае ў героі сябе і скажа: "Та-а-ак, гэта ты тут на што намкаеш?" Усе астатнія асацыяцыі і пазнаванні таксама, як кажучы, на чытацкім сумленні. Мая задача была стварыць гэты тэкст. Я не хаваю, што дзесьці ў ім я з іроніяй і сімпатыяй прайшоўся па сваіх знаёмых. З іншага боку, я хацеў бы, напрыклад, каб з мяне хто-небудзь напісаў нейкага героя. Хай і не занадта сімпатычнага. Гэта ж усё роўна выдатна.

— У кнізе даволі шмат ляянкі, суксу і фізіялагічных падрабязнасцей. Як адрэагавалі на твой

раман чытачы старэйшага пакалення, напрыклад, твае бацькі?

— У мяне сучасныя бацькі, яны ўяўляюць, што ў рускай літаратуры ёсць не толькі Бунін і Чэхаў, але і Ерафееў з Сарокіным. Таму праблем ніякіх быць не магло.

— "Пошлость — это гордость оттого, что твой мобильный телефон дороже, чем у приятеля", — пішаў ты ў сваёй кнізе. А што для цябе пошласць у літаратуры?

— Пошласці ў літаратуры няма. Нават самы прахадны бульварны рамачык можа наштурхнуць на нейкую думку.

— Ты калісьці пісаў у блогу, што многія сюжэты маюць тэндэнцыю спраўджвацца. І прататып герая гэтага рамана сапраўды назаўжды з'ехаў у Амерыку. Можна, варта запраграмаваць сябе на хэпі-энд?

— Прыемна адказваць на пытанні чалавеку, які ў курсе ўсіх раскладаў! Тут ужо сапраўды, не выкруцішся. А адказ такі: трэба пралічваць і самы горшы варыянт, але ўсё рабіць так, каб атрымалася лепш. Зрэшты, гэта не мае адносін да літаратуры. А хэпі-энды, як хтосьці напісаў у каментарых у маім блогу, пакідаюць пачуццё незадаволенасці. З іншага боку, у якасці эксперыменту я абавязкова напішу раман з хэпі-эндам. Прычым, галоўным героем будзе малады чалавек, пісьменнік і журналіст, які знаходзіць сваё ўзаемнае каханне, у 25 гадоў становіцца мільянерам, ён ніколі не вяртае, і ўсё яго блізкія таксама здаровыя... Вось і праверым пасля, ці атрымліваецца чараваць з дапамогай тэксту.

— Калі падаеш дакументы для атрымання візы ў якую-небудзь краіну, трэба прывесці " доказы прывязанасці да Радзімы". Вось у цябе ёсць такія доказы?

— О, гэта добрае пытанне! Мне падаецца, прывязанасць да пэўнага месца — гэта дрэнна. Трэба навучыцца быць такім чалавекам, якому будзе камфортна ў любых геаграфічных кропках, а гэта залежыць ужо ад характару, а не ад колькасці зробленых прышчэпак. А лепшае месца ў Беларусі для мяне — лецішча маіх бацькоў. Гэтае добрае месца, не ў пасёлку, а ў рэальнай вёсцы. Драўляная хата на ўскрайку, за плотам — хваёвы лес, у двух кроках — возера. Пабудаваная баць-

кам лязня, невялікі гародчык, які ўвешна падтрымлівае маці. Калі неяк так выйдзе, што я не змагу там бываць хаця б раз на паўгода, мне будзе вельмі самотна...

— Цябе цікавіць такі бок пісьменніцкай дзейнасці, як публічнасць?

— У пісьменніцкай дзейнасці літаратар сам можа рэгуляваць ступень сваёй публічнасці. Ён можа "святціцца на тусах" або ў часопісах, а можа быць адзіноткам. Мне гэта падабаецца. Важна разумець, што асноўны фактар, які ўплывае на паспяховасць, — гэта мастацкая вартасць самога тэксту, а не колькі разоў аўтар мільянуў на экранях тэлебачання.

— Кніга выйшла вясной. Напэўна, ты ўжо паспеў атрымаць шмат водгукаў і адзнак ад сяброў, чытачоў і крытыкаў?

— Так, водгукі ёсць, але ў мяне самога наконт "Лузера" склалася выразнае меркаванне, таму яго складана неяк змяніць. Усё-ткі з гэтым тэкстам я жыву не першы год — спачатку пакуль яго задумваў, потым — пакуль пісаў, пасля — калі меў зносіны з выдавецтвамі, нарэшце — пакуль чакаў яго выхаду.

— Не наведваюць думкі ўступіць у адзін з двух беларускіх пісьменніцкіх саюзаў?

— Не, не наведваюць.

— Ты неяк пісаў у ЖЧ, што за журналістыку і пісьменніцтва адказваюць розныя паўшар'і мозгу. Што для цябе зараз прыярытэжна?

— Журналістыка і пісьменніцтва — гэта два кірункі, у якіх я хацеў бы далей рэалізоўвацца. Было б выдатна, калі б і адзін, і другі развіваліся паралельна.

Праўда, для таго, каб пісаць мастацкія тэксты, лепш, вядома, мець вызначаны запас часу і не гарэць па "дэдайнах" у выданні, дзе працуеш. Хоць я размаўляў нядаўна з рускім пісьменнікам Захарам Прылепіным, і ён сказаў, што ўвесь гэты недахоп часу, адсутнасць патрэбнага настрою і іншае — толькі жаласнае апраўданне, і нармальнаму чалавеку часу будзе хапаць на ўсё — і на адну працу, і на другую, і на сям'ю, і на што заўгодна. Мне, папраўдзе, стала сорамна. Прылепін мае рацыю. Не трэба шукаць адгаворак, вышукваць, што табе замінае. Трэба проста працаваць...

Гутарыла Саша ДОРСКАЯ

Аўтэнттыка — слабасць Лесавіка

Вінцэнт БЯНЁХА — паэт і празаік. Нарадзіўся ў 1981 годзе ў лесе каля Астраўца (Гродзенская вобласць). У 2004 годзе скончыў БНТУ. Працуе інжынерам-канструктарам, вучыцца ў педагагічным універсітэце імя Максіма Танка. Аўтар кнігі фантастыкі на літоўскай мове "Цьмяныя камяні" (2001). Пераможца рэспубліканскага літаратурнага конкурсу з нагоды стагоддзя выхаду кнігі Цёткі "Хрэст на свабоду". Друкуецца ў рэспубліканскіх газетах і часопісах.

— Ёсць адна гісторыя: напалову міф, напалову праўда, як усё звязана са мной. Маю цяжарную маці не дзавезлі да радзільнага дома, і я на свет з'явіўся ў лесе. Відаць, гэтая акалічнасць і паўплывала на маё фарміраванне як істоты на мяжы Усяго і Нішчо. Адсюль і адзін з маіх псеўданімаў — Лесавік.

— Але ж вучыўся ты ў звычайнай школе, не ў лясной. Умееш чытаць, пісаць. Калі, дарэчы, прыйшло натхненне на вершы?

— Дакладна памытаю, што ў дзевятым класе. Тады я ўпершыню закахаўся і ўсё свае рыфмаванкі прысвячаў аднакласніцы. Яны не закахаліся. Туто пісанню давалося спаліць, бо мне было сорамна. З часам зразумеў, што я адчуваю асалоду не ад кахання, а ад таго, што *закаханы нішу*. Мабыць, такое пачуццё эгаістычнае, але творчаму чалавеку яно неабходна. Вось і атрымліваецца, што жонкай альбо мужам пісьменніка быць цяжка. Але ж першае, што павінна зрабіць літаратар, — пакінуць пасля сябе літаратуру. Таму я люблю чытаць. У кнігах шукаю ісціну. Яшчэ ў дзяцінстве перачытаў усю хатнюю і раённую бібліятэку. Кнігі — гэта маё. Праўда, я хутка зразумеў, што ў іх нечага не хапае. З'явілася думка паспрабаваць дапоўніць сабана. Зараз вершаў на кнігу можа і назбіраецца, а вось над прозай трэба яшчэ працаваць. Выдаваць паэтычны зборнік пакуль не буду, бо ўсё, што пішацца — для душы, а сапраўдная паэзія ў майстроў — Уладзіміра Караткевіча, Рыгора Барадуліна, Ніла Гілевіча... Вось іх і трэба чытаць.

— Што цябе падштурхнула пайсці вучыцца на філалагічны факультэт?

— Пакуль я вучыўся ў БНТУ, то, вядома ж, нешта стваралася, але я адчуваў, што гэта не сур'ёзна, не хапае глебы, ведаў. Па шматлікіх парадах сяброў вырашыў паступаць на філфак. У педагагічны універсітэт трапіў выпадкова, бо ў апошні дзень падачы дакументаў у БДУ мне выдавалі дыплом. Я не паспеў, але зараз не шкадую, што студэнт педуніверсітэта. Там цудоўныя выкладчыкі: Мікола Шабовіч, Уладзімір Васілевіч...

— У канцы мінулага года ты атрымаў першае месца на рэспубліканскім конкурсе з нагоды стагоддзя з дня выхаду кнігі Цёткі "Хрэст на свабоду". Як з'явілася думка паўдзельнічаць у конкурсе, і што дала перамога?

— Сядзеў я на працы. Быў вольны час. Вырашыў правесці сваю электронную пошту і паглядзець літаратурныя навіны ў Інтэрнеце. Не ведаю, які сушэты дух кіраваў маёй мышкай, але я патрапіў на аб'яву пра конкурс. Вырашыў паспрабаваць, паглядзець, на што варты. Але ж вершы на конкурс даслаў пад псеўданімам Вінцэнт Бяньеха,

які, дарэчы, выкарыстаў упершыню.

— А што значыць твой псеўданім?

— Майго дзеда звалі Вінцэнт, а слова "бяньеха" я пачуў у час фальклорных вандровак па Беларусі ў Драгічынскім раёне. Там так называюць дзіця, якое доўга не сыходзіць з рук. Я паглядзеў, што гэта адпавядае майму характару. Так і ўтварыўся псеўданім. А што датычыць вынікаў конкурсу, то мяне вельмі ўзрадавала высокая ацэнка маіх літаратурных здольнасцяў. Зрабіў выснову, што перамога — гэта маленькі крок ад грамадства.

— Пасля конкурсу ты стаў сябрам суполкі "Літаратурнае прадмесце", але пасяджэнні не наведваеш. Няма такога жадання прыйсці і прынесці свае вершы на разгляд?

— Можа, і было б карысна прыйсці на пасяджэнне суполкі, паслухаць парады, крытыку. Але слова "крытыка" мяне вельмі палохае. Баюся, што пасля разбору пісаць не змагу...

— Якія ў цябе "культурныя" прыхільнасці?

— Па-першае, люблю чытаць. Наогул заўважыў, што ў рукі мне трапляе толькі тая літаратура, якая мне цікавая. Кожны твор з'яўляецца ў такі перыяд жыцця, што проста шыкоўна кладзецца на ўсё мае перажыванні. На першым курсе БНТУ добра перачыталася трылогія "На ростанях", люблю цыкл Максіма Багдановіча пра лесавіка. Паэзію Аксаны Спрычан чытаю як сваю. Пад яе ўплывам захапіўся верлібрам. Падабаецца Уладзімір Някляеў. Уладзіміра Караткевіча лічу пісьменнікам усіх часоў і народаў.

— А што тэатр, выяўленчае мастацтва, эстрада?

— Тэатр люблю. Гэта жывое. Праўда, хаджу на выбраныя спектаклі. З мастакоў падабаецца, як працуе Андрэй Самусь. Ён цікавы і арыгінальны графік. Быў час я захапляўся творчасцю Алега Драбшпэўскага. Што да беларускай эстрады, то яна для мяне не існуе, але ў мяне ёсць любімыя песні, якія магу слухаць заўсёды, скажам, з рэпертуару "Песняроў" перыяду Мулявіна. Слухаю гурты "Ветах", "Ліцвіны", "Стары Ольса". Наогул аўтэнттыка — гэта мая слабасць.

— І апошняе пытанне. Чым цябе прыцягвае літаратура?

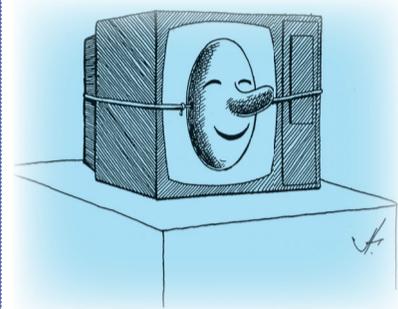
— Я доўга думаў і прыйшоў да высновы, што я чалавек, які заўсёды і ва ўсім сумняваецца. Адначасова з гэтым я чытаю, чытаю і чытаю. Якая тут можа быць сувязь? Прыйшло ў галаву, што ў людзей няма цэльнасці ў жыцці, нейкай завершанасці. Хочацца, каб жыццё было зразумелым, падавалася асэнсаванню. Адзінае месца, дзе ўсё гэта можна знайсці — літаратура. Таму чытаю, каб зразумець свет, і пішу, каб знайсці ў гэтым свеце сябе.

Гутарыў Зміцер АРЦЮХ

Сяргей ПАПАР

Маціца Мальдзіса

Даўно ў святліцы Мальдзіса забранзавелі маціцы: трымаюць неба столь. І сам Адам нібы Атлант, культурнай еднасці гарант, дыфузіі кароль. Дапамагае бэлечкам. Яны вісяць над цемечкам, — і тут не да гульні. Уціску і гайні не дасца племя Гудава: не быць Айчыне хутарам і не асесць на пні. Бо накруціў на маціцу Скарына разам з Мальдзісам планеты карані.

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Які ж гэта паэт!

...І ўкінуўшы ў сябе кілішак, Ідэю верша падаеш: "Навошта піць, калі не пішаш? Нашто пісаць, калі не п'еш?"

Юрась НЕРАТОК

— Навошта піць, калі не пішаш? — Падаў ідэю Нераток. — І ўкінуўшы ў сябе кілішак, Адразу ж выдай хоць радок! Бутэльку — дай вянок санетаў...

А хто не п'е, таму, браткі, Яшчэ далёка да паэтаў!

Анатоль ЗЭКАЎ

Голы спалох

Выйдзеш з рэчкі, Свежае лісцё Сон развее аб былым і зградзе. Не схацеўшы сесці на маё, На калена берагу прысядзеш.

Рычард БЯЛЯЧЫЦ

Выйшла з рэчкі голая зусім. Я каўтнуў, як рыбіна, паветра. Гэта ж маці нарадзіла ў чым, У тым зараз выйшла да мяне ты.

Долу падбародак мой адвіс. Ладна, што з адкрытым яўна верхам, Дык хаця б лістком прыкрыла ніз, Каб з глаздоў апошніх я не з'ехаў.

Я ж не бачыў гэтага яшчэ. Для мяне дасоль усё — загадка. І уцячы хацеў бы — не ўцячэш, Бо сама душа ўцякла у пяткі.

Паўз мяне прайшла — калых-калых, На калена берагу прысела. Добра, што не змеціла маіх, Бо душа б і з пятак адляцела.

Лёка АВАДНЁЎ

Алесю ЖЫГУНОВУ, аўтару кніжкі "Пагавары са мной пра восень"

Хоць у яго настала восень, Нібы вясной, каханна просіць, І п'е яго нагбом з каўша — Душа віно не пераносіць!

Віталь ЖУРАЎСКІ

Рост відавочны

Вытворчы трыціх

— Прымай справы, Міхалыч! — дырэктар кансервавага завода перадаў намесніку ключы ад свайго кабінета. — Звальняюся.

— Як так? — сумеўся намеснік. — А вось так. Я толькі што з нарады. Наша прадпрыемства адстае па ўсіх параметрах: план не выканалі, рост не забяспечылі, зарплата ў працоўных нізкая... Сказалі, каб шукаў сабе іншае месца.

— Не трэба панікаваць! — сказаў намеснік. — Зараз сядзем і ўсё спакойна абмазгваем. Я збіраю праўленне...

Аднак да канца працоўнага дня слухных прапаноў накіонт паляпшэння фінансавага становішча на прадпрыемстве так і не паступіла.

— Толькі дарма час змарнавалі, — вывеў дырэктар. Выручыў галоўны бухгалтар, кінуўшы ў жарт:

— Будзем зарплату выдаваць адзін раз у два месяцы. У ведамасці будучы фігурыраваць большыя лічбы. Рост відавочны!

Дырэктар аж падскочыў: — Гэта ж ідэя! Рапартуйце наверх: заробная плата ўзрасла ў два разы!

Падчас нарады сустракаюцца два чыноўнікі, добрыя знаёмыя. Каторы са стаціцы цікавіцца ў свайго калегі з раёна:

— Ці праўда, што ваш новы старшыня райвыканкама дужа патрабавальны, спуску нікому не дае?

— Так. Яго папярэднік, калі ехаў на раён, заўсёды папярэджваў, каго патурбуе. Зразумела, у гаспадарцы да візіту падрыхтоўца, падфарбуюць, прыбярэць. Усё выходзіла цудоўна, усе былі задаволены. А ў гэтага новага падыход: збірае кіраўнікоў, кладзе на стол канверты з назвамі іх

гаспадарак і любому прапануе цягнуць. Якую гаспадарку выцягнуць, тую і будучы аглядаць. Так сказаць, эфект нечаканасці і разлічаны на барацьбу з безгаспадарчасцю і ашуканствам.

— І як вы выкручваецеся? — Канверты я рыхтую. Загадзя, папярэдзіўшы чарговага старшыню калгаса, ва ўсе канверты кладу паперку з назвай яго гаспадаркі.

Дырэктару аўтазавада "наверсе" зрабілі заўвагу, што яго прадпрыемства марудзіць з вытворчасцю тавараў народнага спажывання.

Дырэктар сабраў сваіх падначаленых і ставіць новую вытворчую задачу:

— Будзем вырабляць лапаты. Іх сабекошт невялікі і колькасцю ўразім. Рост тавараў народнага спажывання будзе забяспечаны.

— Хто ж іх столькі купіць? — пацікавіўся намеснік па маркетынгу. — Толькі склады затаварым.

— А навошта аддаваць лапаты ў гандлёвую сетку? — кажа дырэктар. — Будзем на метал пераплаўляць і рабіць новыя. Зараз галоўнае — забяспечыць тэмпы росту!

Мікола СІСКЕВІЧ

Фанабэрасты занадта

Лірычных мае кніжак стос, — Да майстра слова — не дарос. Са сцэны надта ўжо пыхліва Трасе рукой і доўгай грывавай.

Парады слухачам дае: — Калі ў вас думак не стае, Агучце вершыкі мае. Адчуйце: кожны іх радок, — Народнай мудрасці — выток...

Пад факсімільнае выданне Здаў новы зборнік пра каханне. Не трэба болей пад дыктоўку Рабіць нікому занатоўку.

Хай маюць пад рукой дзяўчаты Задужа важныя цытаты. Няхай ляжаць штодня ў кішэні Любоўныя замарачэнні.

Хто паўметровы носіць волас, Падчас губляе ўласны голас. Кароткі розум, што і ўмоўны, Бы дрэнны вершык дзеяслоўны.

Павел САКОВІЧ

Прызнанне бібліятэцы

Любімай стала ты маёй На ўсё жыццё бібліятэкай. Ну, а ці я навекі твой, Пакажуць фонды... праз паўвека.

Офісвумэн Гумарэска

Міхась СЛІВА

Стары халасцяк Сямён Петушкоў нядаўна пазнаёміўся з дзяўчынай. Маладая, даволі прывабная, завуць Ніна. На пытанне, якая ў яе прафесія, чым займаецца, Ніна коратка адказала:

— Офісвумэн я... Сямён не ведаў аб такой прафесіі, але не падаў і выгляду, што недасведчаны, несучасны. Аднак рашыў хоць крыху ўдакладніць:

— А дзе ваша фірма размяшчаецца, хто там яшчэ ёсць?

— У цэнтры горада наш офіс. А тусуюцца там дылеры, кілеры, хакеры і іншыя крутыя шоумены...

"Ого! — падумаў Сямён. — Вось гэта сапраўдная дзяўчына — кіраўнік! Якая развітая, з якімі людзьмі справу мае!"

— А як вы бавіце свой вольны час? — працягваў Сямён разведку боём.

— Учора схадзіла з сяброўкай на інтэрэсэйшэн папсу, а потым былі ў расслабоне, зайшлі ў рэстаран, расчахліліся, пакупалкі патрацілі, затое зрабілі сапраўднае разгуляева. А зараз вясня адхадняк. Пайду прыкід памянню, прыбамбасы вазьму ды буду займацца ў сваім офісе...

— Як жа я вас заўтра знайду? — знікавеў Сямён.

— Падыдзеш да нашага таптуна каля ўваходу ў офіс і спытаеш мяне! — і Ніна дала адрас фірмы "О'Рыкампук".

На наступны дзень Сямён Петушкоў наблізіўся да ўваходу ў тую фірму і звярнуўся да ахоўніка:

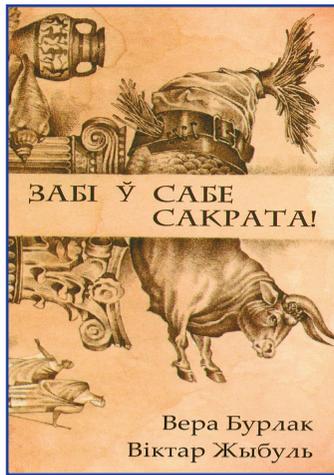
— Як мне пабачыць офісвумэн Ніну?

— Папрасі вунь таго фэйсатага халдзея, — паказаў ахоўнік на мардатага вадзіцеля шыкоўнага аўта, — каб паклікаў тваю рыбу, яна ў гаражы арабіць, рыхтуецца да аперацыі "Крышталь"...

Сямён кіннуўся да вадзіцеля. Той моўчкі пайшоў у гараж. Адтуль у гэты час выходзіла Ніна ў рабочым камбінезоне, несучы ў адной руцэ швабру з мокрай анучай, у другой — торбу з пустымі бутэлькамі...

Вера Бурлак і Віктар Жыбуль — паэты відавочна гуманныя. Гуманізм у якасці светапогляднай дамінанты іх творчасці красамоўна выяўляецца ўжо ў назве “першай сумеснай кнігі сямейнай пары ўлапішыстаў” — “Забі ў сабе Сакрата!”, выдадзенай сёлета “Галіяфамі” ў серыі “Другі фронт мастацтваў”.

...Гульня для “дзяцей” ёсць станам натуральным (а для дарослых, як лічыцца, анамальным — хоць кожны стаў чалавек рана ці позна атрымлівае шанц здзяцінець). “Забі ў сабе Сакрата!” — гэта гульня ў гульню, якая ўдзельнікам прыносіць надзіва вялікае задавальненне.

Вера Бурлак
Віктар Жыбуль

Улапішызм як вяршыня найноўшага гуманізму

Калі не даеце веры крытыку, звярніцеся да “Тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы” (1999) (дзе гуманны — “чалавекалюбівы, дабрачынны, прасякнуты любоўю да людзей”) альбо да “Слоўніка іншамовных слоў” (1993) А. М. Булькі (паводле якога гуманны — гэта “чулы, чалавечны, прасякнуты павагай да людзей”). Хто яшчэ з сённяшніх маладых паэтаў, якія ў большасці сваёй не без снабізму ацэньваюць інтэлектуальныя здольнасці і эстэтычную развітасць “чытацкай аўдыторыі”, шчыра перакананы ў тым, што кожны шараговец памянёнай аўдыторыі носіць у сабе Сакрата?!

Бязлітаснаць паэтаў у дачыненні да Сакрата (першага — па нараджэнні — афінскага філосафа), як мне ўяўляецца, наўпрост звязаная з гуманістычным жа клопатам пра душэўную раўнавагу сучаснікаў. Справа ў тым, што менавіта з Сакрата, чыё жыццё складаліся каля “Найноўшага філасофскага слоўніка” (Мінск, “Кніжны Дом”, 2003) уважаецца за “ўзор бескарыслівага служэння ісціне”, пачалася філасофія як рэфлексійная дысцыпліна, як “навука пра дух”. Сын павітху адмысловым чынам апладніў “прафесійнымі навывамі” сваёй маці філасофію — праз метады “маеўтыкі”, пад якой меў на ўвазе мастацтва дапамагача нараджэнню ведаў. Не ведаю, са скрухай ці пыхай фармуляваў Сакрат наступную тэзу: “Я прынамсі ведаю, што нічога не ведаю, а яны не ведаюць нават гэтага”. Але айчынная “пара ўлапішыстаў”, бадай, слушна вырашыла, што чалавек эпохі Пост, чыя “духоўная канстытуцыя” самой логікай развіцця цывілізацыі праграмаваная на хлеб і відовішчы, запавяты Сакрата могуць стацца смяротным выракам. Па сутнасці, В. Бурлак і В. Жыбуль усур’ёз апанталіся праблемай захавання душэўнага здароўя сучаснікаў, і найперш — суайчынікаў (згадаем, напрыклад, “аднаасобныя” іх зборнікі — “За здарова лад жыцця!” В. Бурлак (Джэці), “Дыяфрагму” разам з “Прыкрым крыкам” В. Жыбуля).

У адрозненне ад іншых фігурантаў “Дзённікаў паўналецця”, аўтары выдання “Забі ў сабе Сакрата!” не ёсць пачаткоўцамі ў строім сэнсе. Тым не менш, ва ўмоўных аб’явах беларускага версіфікатарства авангардысцкага кішталту яны пакуль ідэнтыфікуюцца з “моладзю”, хоць і з яе сталай (“слупавой”, калі скарыстацца бумбаўлітаўскай градацый) часткай. Да таго ж, згаданы зборнік вершаў з’яўляецца кніжным “першынякам” іх творча-ўлапішысцкага тандэму: відавочна, што “характар” гэтага “дзіцяці” (як і любога іншага)

не вытлумачыш, механічна суміруючы складнікі і асаблівасці, уласцівыя кожнаму з яго “бацькоў”. Імкліваць жыцця, такім чынам, у нашым літпрацэсе мае адмысловым плёнам тое, што “дзяцей” нараджаюць... “дзці”, якія, паводле традыцыйных уяўленняў пра творчую сталасць, яшчэ не перасягнулі мяжы “паўналецця”.

Зрэшты, якраз тое “непаўналецце” ў сукупнасці з апантанасцю ўлапішызмам робіць тандэм Бурлак—Жыбуль, у пэўным сэнсе, *непадсудным*.

Па-першае, гульня для “дзяцей” ёсць станам натуральным (а для дарослых, як лічыцца, анамальным — хоць кожны стаў чалавек рана ці позна атрымлівае шанц здзяцінець). “Забі ў сабе Сакрата!” — гэта гульня ў гульню, якая ўдзельнікам прыносіць надзіва вялікае задавальненне.

Па-другое, аўтары аптымістычнага лозунга “Забі ў сабе Сакрата!” спавядаюць шматкроць памянёны (але ад таго не менш загадкавы для айчыняй публікі) улапішызм са страснасцю “вернічка-пакутніцкай”. Гарантаваная гісторыя прыгожага пісьменства “свабоды мастацкага веравызнання” трактуецца ў дадзеным выпадку надзвычай суб’ектыўна: адны маюць права гуляць у гульню, другія ж альбо далучаюцца, альбо сядзяць злосныя, самотныя і... самі сабе дурныя. (Згадаем, што дзіцячая жорсткасць нярэдка ўражае дарослых якраз сваёй прастадушнасцю, без хітрыкаў шчырасцю...)

Невялікая па аб’ёме — *сцілафарматная*, больш падобная да нататніка з адрыванымі лісткамі — кніга В. Бурлак і В. Жыбуля ўтрымлівае шэсць раздзелаў. Тэксты пяці з іх

маркіраваныя пазнавальнымі крыжанімамі В. Б. і В. Ж.; шосты раздзел змяшчае “Вершы нашага сябра Васіля Фірхольда”, якія паводле змястоўна-фармальнага адзнак могуць належаць і В. Б., і В. Ж., і тандэму В. Б. В. Ж. — а могуць іх сябрам В. Ф. (ад тых *улапішыстых* усяго чакацьмеш!). Цікава, што падчас працы над тэкстамі “Забі ў сабе Сакрата!” мастацкія індывідуальнасці В. Бурлак і В. Жыбуля зліваліся, відаць, у абсалютным творчым экстазе, наступствам чаго, у прыватнасці, сталася немагчымасць адрозніць плён В. Б. ад плёну В. Ж. “Яна чытала Гумілёва. // Ён слушаў і казаў: “А клёва!”; “— Чаму ты прамаўляеш хорам? // — Адному — сорам”; “Выйшаў чалавек глухі // На трамвайныя шляхі. // — Дзень-дзень-дзень! — сказаў трамвай // І адвёз глухага ў рай”. Вось даў бы галаву адсекцы (ці згадзіўся б памяняцца лёсамі з булгакаўскім персанажам Берліэзам), што аўтарства гэтых радкоў належыць В. Жыбулю... і ў абодвух выпадках застаўся б ў бэ галавы, бо “Зьмест” (складзены, дарэчы, В. Ф.) сведчыць, што аўтарскія правы належаць В. Б.

Варта значыць, што ў раздзеле “Кушэтка-грыль”, дзе змяшчаецца апошні з працываных тэкстаў, *вобраз трамвая* наогул набывае веліч найноўшага Малоха, мастацкага сімвала тутэйшага урбанізму: “Трамвай спыніўся на паворце. // Павыбівала ўсе зубы ў роце”. Калі вы расчараваны дысгармоніяй паміж крытычнай дэфініцыяй і прыведзенай у якасці ілюстрацыі цытатай — дык прабачце: *іншых* (сутнасна, прынцыпова) тэкстаў у

кнізе няма. Тонка іранічнага парадаксізму, арыгінальнага ўвасаблення ідэй і традыцый “чорнага гумару” (даволі сур’ёзнай, як вядома, з’яві ў літаратуры ХХ стагоддзя) ці абсурдызму (феномена не менш уплывовага), што вызначалі “дасакратаўскія” творы Джэці і В. Жыбуля, у “сямейным зборніку” бракуе таксама. Затое ў кнізе *маюцца*: “страшылікі” (“барадатыя” і злёгка літаратурна апрацаваныя); адмысловыя інкарнацыі трыялета (гл., напрыклад, “Трыялет-брахікалан”) і туюга — зычу плёну тым, хто наважыцца даследаваць ступень “класічнасці” ўвасаблення гэтых цвёрдых вершаваных форм у “мантрычных” практыкаваных сям’і ўлапішыстаў; цэлы раздзел “манавершаў” (непрыстойна “барадатых” (“...А нехта пол мяняе, як пальчаткі...”) і сумніўна абеларушаных (“Ужо пайду-пайду я...” (“Perpetuum mobile”))). Да ўсяго ў шэрагу тэкстаў кнігі адшукваюцца два *вершы*, аўтарства якіх

P.S. Не маюць права беларускія крытыкі саступаць пісьменнікам у гуманнасці. Гэта іншыя маглі б пакінуць чытача сам-насам з раздражненнем: *дык што такое ўлапішызм? А я, дзякуючы Інтэрнету і маёй куме, што здолела сфарміраваць у мяне элементарныя навыкі работы ў ім, ішчаслівая падзяліцца з родным чытачом наступнымі адкрыццямі:*

1) улапішызм — “нешта сярэдняе паміж авангардызмам і мадэрнізмам”;

2) у 2006 годзе аднавіла дзейнасць Усесаветна-Таварыства Улапішыстаў — і ўзялося-такі вырашаць праблемы сучаснай літаратуры (“як і якія бываюць саветы, чаму яны такія бываюць, як правільна гвалтаваць паэтычную форму, каб яна перастала супраціўляцца...”);

3) улапішысты вяртаюцца! — а грамадскасць жа не ведае, што яны сыходзілі.

належыць В. Бурлак. Калі не зважаць на знікомасць творчай манеры Джэці ў сямейным дуэце, адзін з іх (“...Я штатная Муза Саюзу пісьменнікаў...”) можна лічыць амаль бездакорным (у адпаведнай этыка-эстэтычнай сістэме каардынат), другі — уважаць за амаль такі ж (“...Яна ведала, чым усё скончыцца...”), гуманна ігнаруючы некаторыя складанасці ўжывання асобных назоўнікаў парнага ліку: “У яго за сьпінай даўно былі крылы, // З нагавіцы раз-пораз вызіраў белы край... // І яны жылі яшчэ доўга і міла, // І ён штоночы вадзіў яе ў рай”.

З другога боку, не страляць жа ўлапішыста — ён жа *грае*, як умее. Калі для людзей нетворчых гульня ў прэферанс (па выходных) ці ў “Сапэра” (на працоўным камп’ютэры і ў працоўны час) можа стацца сапраўдным насланнем, дык уявіце, што будзе з чалавекам творчым, апантаным гульнёю ў словы. Надзвычай павучальнымі — для шырокага кола даследчыкаў сучаснай літаратуры і псіхааналітыкаў — падаюцца тэксты раздзелаў “Капітан ЖУЕ” (“Супынілі вожыкі // рух сваёй хады...” (“Вожыкі”)) і “Тры пэдалі для гоншчыка”:

“Здаваў, ён кроў, // а я — мачу. // Ён дзіка роў, // а я — маўчу” (В. Ж.).

“Я цябе падману, // я цябе падману: // будзеш ты пада мной — // я цябе падману” (В. Б.).

Найбольшай жа выхаваўчай сілай — таксама ў вышэй акрэсленым сэнсе — надзелены В. Жыбулем тэкст “Эрдэльтэр’ер”:

I
Я краў дабро чужых кватэр.
Мяне кусаў эрдэльтэр’ер.

II
На поле выпала раса.
Эрдэльтэр’ер мяне кусаў.

III
На срэбратканым дыване
эрдэльтэр’ер кусаў мяне.

Сама наяўнасць гэтага тэксту ў кнізе ўсцешыць як мінімум дзве катэгорыі грамадзян: антаганістаў айчыннага авангардызму (яны ж ведалі, чым усе гэтыя “эксперыменты” скончацца) і феміністак (тыя калі яшчэ вызначылі, у які бок эвалюцыйнае маскуліннае цывілізацыя і асабліва яе творчая частка).

Між тым, не варта выпускаць з увагі, што самая, на першы погляд, бессэнсоўная гульня можа быць угрунтаваная ў логіцы па-свойму *бездакорнай*, калі адшукваць да яе ключ(ы). У кнізе “Забі ў сабе Сакрата!” адна падказка трапілася мне ў “Верхах нашага сябра Васіля Фірхольда”: “Гэты горад, марудны, як трактар, // гераічна вісеў на бярозе. // Праляталі талеркі над трактам, // хоць сказаць гэта лепей у прозе”. А вось сапраўдны ключ выцерабіўся з “Манавершаў”: “Рэчаіснасць тут і ня пахне”. ...Некаторыя ж шаноўныя літаратуразнаўцы настойваюць, быццам беларускага постмадэрнізму не было, няма і не будзе. Дык вось: у Беларусі ўсё ёсць — трэба ўглядацца *правільна!!!*

Ірына ШАЎЛЯКОВА

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА «Саюз пісьменнікаў
Беларусі»

РВУ «Літаратура
і Мастацтва»

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Святлана Берасцень
Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімедава
Уладзімір Дуктаў
Анатоль Жук
Вольга Казлова
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш
Дзмітрый Лыбін
Алесь Марціновіч
Мікола Станкевіч
Юрый Цвяткоў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Старажытны Нясвіж па праве лічыцца цэнтрам беларускай культуры мінулых стагоддзяў. Роля яго ў развіцці айчыннай культуры выключная. Гэтаму паспрыяла тое, што Нясвіж належаў Радзівілам — буйнейшаму ў Беларусі магнацкаму роду, які імкнуўся, каб горад набыў славу аднаго з важных культурных цэнтраў Еўропы, садзейнічаў развіццю музычнай, мастацкай, тэатральнай культуры. Авеяны легендамі і слаўнай гісторыяй, Нясвіж выступае жыватворным асяродкам для адраджэння старасвецкай беларускай культуры.

Новае жыццё ратушы

Раённы цэнтр мае цікавейшую гісторыю, у ім да нашых дзён захаваліся адметныя помнікі архітэктуры: замак, ратуша, у якой некаторыя нашы суайчыннікі нават просяць зарэгістраваць шлюб па Радзівілаўскім абрадзе, фарны касцёл, манастыр бенедыктынак, Дом на рынку — адзіны ў Беларусі ўзор гарадскога жылля першай паловы XVIII стагоддзя з барочным фасадом, Слуцкая брама, таксама адзіная захаваная з пяці гарадскіх брам, праз якія можна было патрапіць у горад...

Таму і не дзіўна, што Нясвіж карыстаецца вялікім попытам сярод як айчынных, так і замежных турыстаў: у летні перыяд раённы цэнтр штодня наведвае 20 — 30 экскурсійных аўтобусаў. Амацкім вандравак прапануецца азнаёміцца з гістарычнымі мясцінамі і помнікамі горада, у суправаджэнні знаных экскурсаводаў наведаць Палацава-паркавы комплекс князёў Радзівілаў, разнастайныя выстаўкі і экспазіцыі.

Так, Нясвіж багаты на архітэктурныя помнікі, але спынімся на адным з іх — гарадской ратушы. Яна была пабудавана прыкладна праз дзесяць гадоў пасля атрымання Нясвіжам 23 красавіка 1586 года Магдэбургскага права і з'яўляецца самай старажытнай у нашай краіне. Будаўніцтва ратушы здзяйснялася па праекце італьянскага архітэктара Я.М. Бернардоні (менавіта па яго праекце будаваўся славуны мясцовы замак і іншыя сацыяльна значныя аб'екты). Падчас Паўночнай вайны ратуша згарэла, але была адбудавана. А пасля пажару ў 1836 годзе вежу зменшылі да чатырох паверхаў. З гэтай нагоды Уладзіслаў Сыракомля пісаў, што ратуша згубіла сваю былою велічнасць і выглядае «быццам у шапачцы на кароткай шыі». Вежа была адноўлена падчас рэстаўрацыі, якая скончылася ў 2004-м, і мае вышыню каля 42 метраў (з флюгерам).

У будынку ратушы месціліся канцылярыя гарадскога самакіравання, гарадская казна, вялікая зала для ўрачых пасадак, гарадскі архіў, службовыя памяшканні суда і магістрата... У 60-х гадах XIX стагоддзя тут часова размяшчалася праваслаўная царква, і нават рыхтаваўся праект ператварэння ратушы ў

праваслаўны храм. Пасля (з канца XIX стагоддзя па 1939 год) у будынку знаходзіліся павятовае староства, паліцэйскае і гарадское кіраванне, а з 1945-га — раённы дом культуры, дом піянераў і школьнага кінатэатра, дзіцячая бібліятэка...

Як і некалькі стагоддзяў таму, ратуша і цяпер з'яўляецца цэнтрам грамадскага і культурнага жыцця Нясвіжа, дзе ладзяцца разнастайныя па тэматыцы мерапрыемствы.

Невялікую экскурсію па будынку для журналістаў правяла загадчык сектара Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка Нясвіж Марына Станіслаўчык. Марына Іванаўна зазначыла, што на сённяшні дзень у ратушы працуюць пяць залаў для прагляду: залы ўрачых пасадак і суда, архіў, казна, кабінет вайта.

У зале ўрачых пасадак у увазе наведвальнікаў — галерэя партрэтаў тых людзей, якія пакінулі значны след на Нясвіжскай зямлі — Мікалай Радзівіл Чорны, Міхал Казімір Радзівіл Рыбанька, Урсула Радзівіл, Стэфан Баторый, Мацей Радзівіл, Барбара Радзівіл, Ян Бернардоні... — напісаныя вялікімі беларускімі мастакамі В. Альшэўскім, А. Ксяндзовым, Г. Паплаўскім, М. Апіёкам, У. Тоўсцікам. Сярод іншага — інфармацыйныя стэнды з копіямі дакументаў, стылізаваная мэбля, печкі з кафельнымі ізразцамі (усё зроблена пад заказ; каб шукаць арыгіналы, нават ездзілі ў Польшчу).

Прывабляе вышталцонны макет горада XVIII стагоддзя з усімі вулачкамі і помнікамі. У экспазіцыі залы можна разгледзець унікальныя фотаздымкі нясвіжскай

гарадской думы пачатку XX стагоддзя, арыгіналы дакументаў, знойдзеныя пры рэстаўрацыі ратушы, сярод якіх — спіс балаціраваных кандыдатаў на пасаду кіраўніка адміністрацыі, шматлікія газетныя артыкулы, пашпарт несьвіжаніна-мешчаніна Гіршы Грынфільда. Таксама можна ўбачыць меры (эталоны) вагі, якія захоўваліся ў ратушы, керамічныя, ганчарныя вырабы, прадметы побыту, нават манетныя скарбы і г. д.

Марына Іванаўна зрабіла акцэнт на тым, што кіраўніцтва горада надавала вялікую ўвагу так званай сацыяльнай абароне насельніцтва. У зале гарадской казны экспануецца куфар. Калі ў сям'і надаралася бяда і дзеці заставаліся сиротамі, адміністрацыя горада брала ўсё самае каштоўнае, што было ў сям'і, і захоўвала гэта ў куфры. Адмысловая спадчына вярталася дзецям, калі яны дасягалі паўналецця. А яшчэ, як сведчаць архівы, існаваў прывілей на фундуш набожнага Мікалая Хрыстафора Радзівіла Сіроткі. Гэта значыць, што беспаспэкаў у Нясвіжы не было: «на падтрымку бедных паненак» выдзялялі пэўную суму грошай (на той час на гэтыя грошы можна было купіць карову).

У кабінете пісара ўражваюць выведзеныя акуратнымі літарамі дакументы. Не сакрэт, што да пісара былі строга патрабаванні: ён абавязкова павінен быў мець каліграфічны почырк і валодаць чатырма мовамі — рускай, польскай, беларускай і лацінскай.

Адзін з апошніх набыткаў музея — пластыкавыя, але вельмі натуральныя, фігуры вайта Казіміша ды казначыя Станіслава — былых кіраўнікоў адміністрацыі Нясвіжа (майстар — Андрэй Хацяноўскі, аўтар касцюмаў — Людміла Дамнянкова). Марына Станіслаўчык адзначыла, што на гэтым справа не заканчваецца і што музейная экспазіцыя будзе пастаянна папаўняцца, адкрываючы новыя славы старонкі гісторыі Нясвіжа і Беларусі.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: Нясвіжская ратуша; загадчыца сектара ДУ «Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік Нясвіж» Марына Станіслаўчык знаёміць журналістаў з экспазіцыяй музея; асобныя экспанаты музея.

Фота аўтара

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:
галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрасы:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылца на «ЛіМ».
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмляюць сваё
прозвішча, поўнае імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Літаратура і Мастацтва».

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва
«Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3359
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
27.08.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 4619

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 08 035